

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

JOTAIN VANHAA, JOTAIN UUTTA – PAIKALLISJOUKKOJEN KEHITYSTYÖ 1960-LUVULLA

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Joonas Satta

Sotatieteiden maisterikurssi 11
Jalkaväkiopintosuunta

Maaliskuu 2023

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 11	Linja Jalkaväkiopintosuunta
Tekijä Yliluutnantti Joonas Satta	
Opinnäytetyön nimi Jotain vanhaa, jotain uutta – Paikallisjoukkojen kehitystyö 1960-luvulla	
Oppiaine, johon työ liittyy Sotahistoria	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Maaliskuu 2023	Tekstisivuja 77 Liitesivuja 12
TIIVISTELMÄ <p>1960-luvulla Puolustusvoimien siirtyessä alueelliseen puolustusjärjestelmään toteutettiin sodan ajan joukkojen uudelleenjaottelu yleis-, paikallis- ja tukijoukkoihin. Tässä tutkimuksessa selvitettiin paikallisjoukkojen kehittymistä 1960-luvulla ja kehitystyön lopputuloksia. Paikallisjoukkojen kehittymiseen vaikuttivat alueellisen puolustuksen periaatteet ja niitä sivuttiin tässä tutkimuksessa. Lisäksi tutkimuksessa selvitettiin, että minkälaisiin tehtäviin paikallisjoukot suunniteltiin ja minkälaisilla joukkotyypeillä nämä tehtävät oli tarkoitus suorittaa.</p> <p>Tutkimus toteutettiin aineistolähtöisenä analyysinä, jossa saatavilla olleesta lähdemateriaalista pyrittiin muodostamaan mahdollisimman ehyt kuva paikallisjoukkojen kehitykseen vaikuttaneista tekijöistä. Eri tekijöiden vaikutuksia analysoitiin ja niistä laadittiin johtopäätöksiä paikallisjoukkojen kehityksestä. Tutkimuksen pääasiallisena lähderyhmänä oli alkuperäisaineisto ja erityisesti arkistoaineistot. Arkistoaineistoja tutkimalla ja vertaamalla kyettiin muodostamaan kokonaiskuva paikallisjoukkojen kehittymisestä. Tutkimuksen lähdeaineistoa täydennettiin julkaistulla kirjallisuudella, jonka avulla muodostettiin taustatiedot alueellisesta puolustuksesta.</p> <p>Tutkimus osoitti, että paikallisjoukkojen kehittyminen oli sekava prosessi, sillä alueellisen puolustuksen periaatteita alettiin soveltamaan vuonna 1966. Päätös joukkojen jaottelusta yleis-, paikallis- ja tukijoukkoihin tehtiin jo samana vuonna. Paikallisjoukkojen kehittäminen ja niiden jaottelu alkoi kunnolla vasta vuonna 1968 ja paikallisjoukkojen kokoonpanot vahvistettiin 1970. Paikallisjoukkojen määritelmä ja siihen kuuluvat joukot eivät olleet selviä vielä vuonna 1968. Pääesikunta yhteistyössä sotilasläänien kanssa pyrki muodostamaan realistisen materiaalilanteen perusteella suorituskykyisiä joukkoja, jotka vastasivat silloisen sodankuvan asettamiin haasteisiin. Tutkimuksen pohjalta voidaan väittää, että kehitettiin puolustusjärjestelmä, jonka toteuttamisen työvälineet kehitettiin vasta jälkikäteen. Oman haasteensa paikallisjoukkojen kehittymiseen asetti Puolustusvoimien kehno varustetilanne 1960-luvulla ja paikallisjoukkojen operatiivinen valmius saavutettiin vasta 1970-luvulla.</p> <p>Vuonna 1971 vahvistetut paikallisjoukot sisälsivät jo aikaisemmin vahvistettuja joukkotyyppejä, kuten kiinteän rannikkotyökistön, mutta paikallisjoukkoihin laadittiin myös uusia joukkotyyppejä, kuten erillispataljoonat, erillispioneerikomppaniat sekä erillispatterit. Paikallisjoukoista saatiin ainakin paperilla muodostettua tavoiteltu koko maan kattava verkko, jolla kyettiin mahdollistamaan Puolustusvoimien suorituskykyisimpien joukkojen toteuttamat ratkaisutaistelut. Todellisuudessa paikallisjoukoille asetetut vaatimukset olivat todella korkeat suhteessa niiden käytettävissä olleeseen varustukseen sekä henkilöstöön. 1970-luvun alussa vahvistetuissa paikallisjoukoissa nähtiin varmasti paljon jatkokehityspotentiaalia, kuten niissä olikin, ovathan paikallisjoukot käytössä vielä 2020-luvullakin.</p>	
Avainsanat paikallisjoukot, alueellinen puolustus, paikallispuolustusjärjestelmä, paikallispuolustus	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO JA TUTKIMUKSEN PERUSTEET	1
1.1	JOHDANTO	1
1.2	TUTKIMUSKYSYMYKS, KÄYTETYT MENETELMÄT JA RAJAUS	2
1.3	AIKAISEMPI TUTKIMUS JA TUTKIMUKSEN LÄHDEAINEISTO	5
1.4	TUTKIELMAMASSA KÄYTETTÄVIEN KÄSITTEIDEN MÄÄRITELMÄT	6
2	ALUEELLISEN PUOLUSTUKSEN JA PAIKALLISJOUKKOJEN SYNTY.....	8
2.1	ALUEELLISEN PUOLUSTUKSEN KEHITYMINEN.....	8
2.2	PAIKALLISJOUKKOJEN ROOLI OSANA ALUEELLISTA PUOLUSTUSTA.....	13
3	PAIKALLISJOUKKOJEN KEHITYSVAIHEET	21
3.1	PAIKALLISJOUKKOJEN EDELTÄJÄT.....	21
3.2	PAIKALLISJOUKKOJEN KEHITTÄMISEN KÄYNNISTYMINEN	28
3.3	PAIKALLISJOUKKOJEN MUOTOUTUMINEN	35
3.4	KOKOONPANOJEN VAHVISTAMINEN	43
4	PAIKALLISJOUKKOJEN JOUKKOTYYPIT	51
4.1	TORJUNTAPATALJOONA.....	51
4.2	ERILLISPATTERI.....	54
4.3	ERILLISPATALJOONA	58
4.4	ERILLISPIONEERIKOMPPANIA.....	64
4.5	VARTIOYKSIKÖT.....	66
5	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	72
5.1	ALUEELLINEN PUOLUSTUS JA PAIKALLISJOUKOT.....	72
5.2	PAIKALLISJOUKKOJEN KÄYTTÖ	73
5.3	PAIKALLISJOUKKOJEN SUORITUSKYKY	75
5.4	TUTKIMUSKRITIIKKI SEKÄ JATKOTUTKIMUSAIHEET	76
	LÄHTEET	78
	LIIKTEET	

JOTAIN VANHAA, JOTAIN UUTTA – PAIKALLISJOUKKOJEN KEHITYSTYÖ 1960-LUVULLA

1 JOHDANTO JA TUTKIMUKSEN PERUSTEET

1.1 Johdanto

”Paikallispuolustuksesta kehitetään koko maan kattava sotilaallisten suorituskykyjen kokonaisuus, joka osaltaan ennaltaehkäisee ja torjuu myös laaja-alaista vaikuttamista. Paikallisjoukoilla ylläpidetään maanpuolustuksen valtakunnallista reagointikykyä kaikissa turvallisuustilanteissa, mahdollistetaan operatiivisten joukkojen tehokas käyttö sekä turvataan puolustuksen ja yhteiskunnan kannalta elintärkeitä toimintoja.”¹

Edellä oleva lainaus on Valtioneuvoston puolustuspoliittisesta selonteosta vuodelta 2021. Sen mukaan Puolustusvoimien sodan ajan joukkojen toiminnallinen jako uudistetaan. Uudistuksen myötä joukot jaetaan käyttöperiaatteiden mukaisesti operatiivisiin joukkoihin ja paikallisjoukkoihin.²

Vuonna 1969 laaditussa kenttäohjesäännön luonnoksessa todetaan: *”Maanpuolustus turvallisuuspolitiikkamme tärkeänä osatekijänä sekä sotilaallisen valmiuden merkitys sotaan joutumisen ennalta ehkäisemiseksi muodostavat strategisen puolustuksemme valmistelujen lähtökohdat.”* Myöhemmin samalla sivulla todetaan myös: *”Alueellinen puolustus perustuu rauhan*

¹ Valtioneuvosto: *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78. Valtioneuvosto, Helsinki 2021, s. 8.

² Sama, s. 8.

aikana luotuun koko valtakunnan alueen kattavaan valmiiseen johto- ja huolto-organisaatioon sekä joukkojen järjestelyyn siten, että paikallisjoukkojen käyttö on kytketty tiettyyn toiminta-alueeseen, kun taas yleisjoukkoja käytetään ratkaiseviin sotatoimiin koko valtakunnan alueella.”³

Edellä mainittuja lainauksia vertaamalla voidaan todeta, että maanpuolustuksen periaatteissa ollaan palaamassa samaan henkeen kuin 1960-luvulla toteutetussa alueellisen puolustuksen periaatteissa. Ainoa suurempi muutos on laaja-alaiselta vaikuttamiselta suojautumisen korostamisessa. Paikallisjoukot ovat mahdollisesti siis kokemassa eräänlaista renessanssiaan. Tässä tutkimuksessa selvitetään paikallisjoukkojen kehittymistä 1960-luvulla ja niiden kehitykseen vaikuttaneita syitä. Lisäksi on tarkoitus muodostaa selkeä näkemys siitä, että minkälaisia paikallisjoukkoja kylmän sodan aikaiseen Suomeen luotiin, miten puolustusjärjestelmän muutos 1960-luvulla vaikutti tähän työhön sekä minkälaisiin tehtäviin uudet paikallisjoukot muodostettiin.

Alueellisesta puolustusjärjestelmästä on laadittu läpi 2000-luvun paljonkin tutkimuksia sekä siitä on julkaistu kirjallisuutta, mutta usein niissä sivutaan paikallisjoukkoja hyvinkin pinnallisesti. Monessa julkaisussa ja tutkimuksessa korostetaan 1960-luvulla tärkeäksi nousutta sissi-toimintaa sekä paikallisjoukkojen roolia sen toteuttamisessa, mutta itse paikallisjoukoista ei ole laadittu nykyaikaista tutkimusta aikaisemmin ja niiden tarkka kehittyminen on jäänyt tutkimusten ulkopuolelle.

Paikallisjoukot puhututtavat ja kiinnostavat vuonna 2022 kärjistyneen Ukrainan sodan myötä. 14.3.2023 Suomen Sotilas-lehti oli seuraamassa paikallispuolustusharjoitusta sekä siihen osallistuneita paikallisjoukkoja uutisoiden siitä otsikolla ”Paikallispuolustus syynissä”⁴.

1.2 Tutkimuskysymys, käytetyt menetelmät ja rajaus

1970-luvun alkupuolella käyttöön otetussa alueellisessa puolustuksessa paikallisjoukoilla oli oma selkeä roolinsa. Tutkimuksen pääkysymyksen kautta selvitetään vastaus tutkimusongelmaan: *Miten paikallisjoukot kehitettiin 1960-luvulla?*

³ *Kenttäohjesääntö Yleinen osa, luonnos (KO yl)*, 1969. s. 5

⁴ Ojanen, Arto: Paikallispuolustus syynissä 14.3.2023, *Suomen sotilas* [<https://suomensotilas.fi/2023/03/14/paikallispuolustus-syynissa/?cookie-state-change=1678974320676>], luettu 16.3.2023.

Alatutkimuskysymyksillä syvennetään ymmärrystä siitä, että miksi ja miten paikallisjoukot kehitettiin ja mikä niiden rooli oli osana alueellista puolustusta. Lisäksi selvitetään, että minkälaisilla joukkorakenteilla alueellisen puolustusjärjestelmän määrittelemiin tavoitteisiin oli tarkoitus päästä.

Tutkimuksen alakysymyksiä ovat:

1. Miksi paikallisjoukot kehitettiin?
2. Miten alueellinen puolustus ohjasi paikallisjoukkojen kehitystä?
3. Mitä uusia joukkotyyppejä paikallisjoukkoja varten kehitettiin?
4. Mihin tehtäviin uudet joukkotyypit suunniteltiin?

Ensimmäisellä ja toisella alatutkimuskysymyksellä tuetaan päätutkimuskysymystä selvittämällä syyt paikallisjoukkojen kehittämiseksi. Näillä alatutkimuskysymyksillä luodaan myös viitekehys, jossa selvitetään, miten alueellisen puolustuksen kehittyminen on vaikuttanut paikallisjoukkoihin.

Paikallisjoukkoja varten kehitettiin uudenlaisia joukkotyyppejä, sillä taistelutavan ja sodan kuvan muutos asettivat vaatimuksia paikallisjoukkojen kokoonpanoille, tehtäville ja käyttöperiaatteille. Yhdessä kolmas ja neljäs alatutkimuskysymys muodostavat kokonaiskuvan uusien paikallisjoukkojen joukkotyyppien käytöstä sekä käyttöperiaatteista.

Tutkimusmenetelmänä on aineistolähteinen analyysi. Sitä on sovellettu induktion kautta, eli analysoidaan käytettyä lähdemateriaalia, josta koostetaan johtopäätöksiä sekä kokonaisuuksia⁵. Tutkimuksessa on kuitenkin poikettu analyttisen induktion määritelmästä⁶, sillä tutkimuksessa ei muodosteta hypoteesia tai teoriaa. Tutkimukseen ei muodostettu hypoteesia, sillä kyse on aineistolähteisestä analyysistä ja tässä tutkimuksessa ei ole tarkoitus osoittaa mitään teoriaa tai väittämää todeksi tai vääräksi, vaan koostaa aineistosta paras mahdollinen kuva asioista, jotka vaikuttivat paikallisjoukkojen kehitykseen.

⁵ Lappalainen, Jussi: *Haluatko historiankirjoittajaksi?* Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002, s. 58.

⁶ Huttunen, Mika: *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitoksen julkaisusarja 2, taktiikan asiantieto n:o 1/2008. Toim. Metteri, Jussi. Edita Prima Oy, Helsinki, 2008, s. 51.

Tutkimuksen yleistieto on muodostettu julkaistulla kirjallisuudella sekä tutustumalla aikaisempaan tutkimukseen. Näistä on luotu yleiskuva ja käsitys alueellisesta puolustuksesta sekä paikallisjoukkojen roolista osana sitä. Aikaisempaa tutkimusta ja julkaistua kirjallisuutta käytetään tutkimuksen kannalta olennaisimpien alkuperäislähteiden löytämiseen.

Varsinaisiin tutkimuskysymyksiin syvennyttään arkistoaineistolla ja muilla alkuperäislähteillä. Alkuperäislähteitä lähestytään aineistolähtöisen sisällönanalyysin menetelmin, jolloin alkuperäislähteitä on ensin pelkistetty, tämän jälkeen luokiteltu ja lopuksi luotu johtopäätöksiä⁷. Alkuperäisaineistoon sovelletaan lähdekritiikkiä ja sitä on pyritty vertaamaan myös muihin lähteisiin, jotta paikallisjoukkojen kehittymiseen vaikuttavista tekijöistä on saatu rakennettua mahdollisimman eheä ja objektiivinen kuva.

Tutkimuksen ajallinen painopiste on 1960-luvulla, sillä paikallisjoukkoja kehitettiin enimmäkseen 1960-luvun loppupuoliskolla. Ensimmäiset maininnat alueellisesta puolustuksesta nousevat esiin 1950-luvun alkupuolelta operaatiosuunnitelma *polttoainehankinnan* myötä⁸. Tutkimuksen tarkastelu ajanjakso päättyy vuoteen 1971, jolloin tasavallan presidentille esiteltiin uudet sodan ajan joukkojen rakenteet, jonka myötä paikallisjoukot virallistettiin ensimmäistä kertaa⁹.

Tutkimuksessa tutkitaan 1960-luvulla maavoimille kehitettyjä uusia paikallisjoukkojen joukkotyyppisiä, joita ovat: erillis- ja vartiopataljoonat sekä erillispioneerikomppania ja erillispatteri. Paikallisjoukkoihin siirrettyjä jo aikaisemmin voimassa olevia joukkotyyppisiä, kuten rannikkotykistöä ei käsitellä. Tähän poikkeuksen tekee torjuntapataljoona, joiden käyttö yleistyi alueellisen puolustuksen ja paikallisjoukkojen myötä.

Paikallisjoukkojen käyttöä tarkastellaan poikkeus olojen vahvuuksien ja suunnitelmien sekä ohjesääntöjen ja oppaiden kautta. Paikallisjoukkojen kokoonpanoja puolestaan tarkastellaan pataljoona ja erillisyksikkö tasalla. Tutkimuksessa ei keskitytä pääsääntöisesti tarkastelemaan tarkkoja mies- tai varustevahvuuksia, vaan joukoilla saavutettuja suorituskykyjä.

⁷ Tuomi, Jouni, Anneli Sarajärvi: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Hansaprint Oy, Vantaa, 2013, s. 108-113.

⁸ *Puolustusvoimat 100-vuotta*. Mikko Karjalainen (toim.), Edita Keuruu 2018, s. 122, 142-143

⁹ Sama, s. 158.

1.3 Aikaisempi tutkimus ja tutkimuksen lähdeaineisto

Paikallisjoukkojen aikaisempi tutkimus painottuu 1960-luvulle ja 1990-luvusta eteenpäin. Näiden vuosikymmenien väliltä paikallisjoukkoja koskevaa tutkimusta ei löydetty. Paikallisjoukkoja ja niiden roolia osana alueellista puolustusta sivutaan useassa tutkimuksessa, mutta nykyaikaisista tutkimuksista itse paikallisjoukoista ja niiden kehityksestä ei ole laadittu.

1960-luvulla on valmistunut ainakin kaksi Sotakorkeakoulun tutkimusta, missä paikallisjoukkoja käsitellään melko tarkasti. Tutkimukset ovat kapteeni Risto Koppisen vuonna 1969 tekemät *Paikallisjoukot. Tarve, laatu ja käyttöperiaatteet*, sekä *Sotilaslääninen paikallisjoukot ja niiden käyttö sissisodankäyntiin erityisesti rauhan ajanvalmistelujen kannalta tarkasteltuna*. Tutkimukset ovat kansallisarkistossa ja ne ovat aikoinaan luokiteltu salaisiksi, koska niissä on käytetty tuolloin salaista tietoa. Tässä tutkimuksessa näitä kahta käytetään osana pohjatiedon hankkimista. Toisaalta näiden kahden tutkimuksen näkökantaa yritetään laajentaa, sillä nykyään arkistojen auttua on mahdollisesti uutta tietoa saatavilla.

Paikallisjoukkoja ja niiden toimintaa on tutkittu 1990-luvulta alkaen lisää. Vuonna 1995 on valmistunut esipupseerikurssilta kaksi tutkielmaa, jotka liittyvät paikallisjoukkoihin: Kapteeni Juha Ollonqvistin tutkielma *Paikallisjoukkojen taistelumenetelmien kehittäminen*, sekä kapteeni Kimmo Tiaisen *Paikallisjoukkojen sissitoimintamahdollisuudet ja toiminnan tuloksellisuus nykyaikaisella taistelukentällä*. Edellä mainitut tutkimukset käsittelevät paikallisjoukkojen kehitysnäkymiä, kun paikallisjoukkojen kehittämisestä on kulunut melkein kolmekymmentä vuotta. Näin ollen tutkimukset eivät suoraan liity tähän tutkimukseen. 2010-luvulla on tutkittu paikallispataljoonien ja maakuntakomppanioiden toimintaa. 2010-luvun tutkimukset koskevat nykyaikaisia paikallispataljoonia, joten ne eivät ole relevantteja tässä tutkimuksessa.

Paikallisjoukkoja 1960-luvulla sivutaan muutamissa nykyaikaisissa tutkimuksissa ja kirjoissa. Näistä tärkeimpinä voidaan mainita Marko Palokankaan väitöskirja vuodelta 2014 *Räjähävää tyhjyyttä: sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*, jossa käsitellään melko tarkasti paikallisjoukkoja 1960-luvulla¹⁰. Palokangas kuitenkin käsittelee väitöskirjassaan paikallisjoukkojen käyttöä ja kehitystä suurimmaksi osaksi sissitoiminnan sekä sotataidon näkökulmasta. Lisäksi Palokangas esittelee väitöskirjassaan paljon paikallisjoukkojen kehittymiseen vaikuttaneita tekijöitä, kuten Tšekkoslovakian kriisiä ja sen seurauksia alueellisen puolustuksen

¹⁰ Palokangas, Marko: *Räjähävää tyhjyyttä – Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, sotahistorian laitoksen julkaisusarja 1: N:o 17. Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies Vaasa 2014.

kehittämisessä. Tässä tutkielmassa tutkitaan paljon samoja teemoja, kuin Palokankaan tutkimuksessa. Palokankaan tutkimuksen toistamista on pyritty välttämään. Tämän takia esimerkiksi sissitoimintaa, joka on perinteisesti nähty tärkeänä osana paikallisjoukkojen toimintaa ei käsitellä kovinkaan syvällisesti.

Suomen puolustusvoimat 100 vuotta -teoksessa vuodelta 2018 sivutaan yleisellä tasolla paikallisjoukkoja, niiden kehityksen syitä ja seurauksia 1960-luvulla. Merkittävimmän paikallisjoukkoja koskevan osion on myös kirjoittanut Marko Palokangas ja sen sisältö on pääpiirteissään sama, kuin hänen väitöskirjassaan. Alueellista puolustusta ja sen kehittymistä käsitellään teoksessa laajasti.¹¹

Aikaisemmin tehdyn tutkimuksen lisäksi lähteenä on käytetty julkaistua kirjallisuutta, jonka avulla muodostettiin yleiskuva paikallisjoukkojen roolista osana alueellista puolustusta. Alueellista puolustusta ja sen kehittymistä on käsitelty runsaasti julkaistussa kirjallisuudessa sekä aikaisemmassa tutkimuksessa. Etenkin Vesa Tynkkynen on laatinut useita kirjoituksia eri julkaisuihin ja hänen laatimia tekstejään on hyödynnetty tämän tutkimuksen taustatiedon keräämisessä sekä ensimmäisen asialuvun muodostamisessa.

Tutkimuksen primäärilähteinä käytettiin arkistoaineistoa, kuten kirjelmiä, käskyjä ja muita virallisia asiakirjoja. Sekundäärilähteinä käytettiin aikaisemmin mainittua julkaistua kirjallisuutta. Sekundäärilähteitä käytettiin muodostamaan yleiskuva ja primäärilähteillä tarkentamaan tutkimusta sekä pyrittiin selvittämään paikallisjoukkojen kehitykseen vaikuttaneita syitä sekä niihin liittynyttä keskustelua.

1.4 Tutkielmassa käytettävien käsitteiden määritelmät

Tutkimuksessa käytettävät käsitteet ja niiden määritelmät perustuvat vuonna 1973 julkaistuun kenttäohjesäännön yleiseen osaan.

Alueellinen puolustus on puolustusperiaate, joka perustuu alueelliseen puolustusjärjestelmään sekä alueelliseen taisteluun.¹²

¹¹ *Puolustusvoimat 100-vuotta*.

¹² *Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli 1973, s. 167.

Alueellinen puolustusjärjestelmä koostuu itsenäisiin sotatoimiin kykenevistä sotilaslääneistä sekä niiden toimintaan sisältyvästä paikallispuolustusjärjestelmästä. Lisäksi se sisältää ratkaiseviin sotatoimiin tarkoitetut yleisjoukkojen yhtymät.¹³

Alueellinen taistelu tarkoittaa alueellisen puolustusjärjestelmän puitteissa syvällä alueella tapahtuvaa yleis- ja paikallisjoukkojen taistelua vihollisen lyömiseksi tai tuhoamiseksi, jota tuetaan tukijoukoilla.¹⁴

Paikallispuolustusjärjestelmä on sotilaspriirin, rannikkoalueiden ja rajavartiostojen muodostama puolustusjärjestelmä, joka kattaa koko valtakunnan alueen. Paikallispuolustusjärjestelmällä mahdollistetaan määräalueella tehtävien suorittaminen sekä sissisota.¹⁵

Paikallispuolustus on pääasiallisesti paikallisjoukkojen suorittamaa toimintaa määräalueella tai -kohteessa, jolla pyritään vihollisen kuluttamiseen ja hidastamiseen, valvontaan, kohteiden suojaamiseen, sissitoimintaan ja tiedusteluun.¹⁶

Paikallisjoukot ovat yleensä tietyllä toiminta-alueella taistelevia yksiköitä.¹⁷

¹³ *Kenttöohjesääntö, yleinen osa (KO yl)*, (1973), s. 167.

¹⁴ Sama, s. 167.

¹⁵ Sama, s. 168.

¹⁶ Sama, s. 168.

¹⁷ Sama, s. 168

2 ALUEELLISEN PUOLUSTUKSEN JA PAIKALLISJOUKKOJEN SYNTY

Tammikuussa 1971 Puolustusvoimien komentaja kenraali Kaarlo Leinonen hyväksyi uuden puolustussuunnitelman, jonka peitenimi oli Alpo. Uusi operaatiokäsä oli laadittu uuden puolustusjärjestelmän pohjalta, joka perustui alueelliseen puolustukseen ja uudelleen jaettuihin joukkoihin.¹⁸ Alueellinen puolustus ja paikallisjoukot ovat kehittyneet samaan aikaan ja tämän takia on tärkeää avata alueellisen puolustuksen kehittymistä sekä sen asettamia vaatimuksia paikallisjoukoille.

2.1 Alueellisen puolustuksen kehittyminen

Toukokuussa 1945 valtioneuvosto nimitti parlamentaarisen sotilaallisen komitean, joka nimettiin 1920-luvun edeltäjiensä mukaisesti puolustusrevisioksi. Sen tehtävänä oli ”*tutkia maanpuolustuksen nykyisen järjestelyn tarkoituksenmukaisuutta sekä valmistaa ehdotus sen uudelleenjärjestelyksi, mikäli aihetta on*”. Revisiossa oli yksitoista jäsentä, joista kuusi oli kansanedustajia ja viisi upseereita. Revision mietinnöt on jätetty kahdessa osassa, ensimmäiset marraskuussa 1948 ja pääosa maaliskuussa 1949. Edellinen vastaava mietintö oli laadittu 1920-luvulla, mutta olennaisena muutoksena oli sodan jälkeinen tilanne.¹⁹

Puolustusrevision mietinnön mukaan uhkaavin tilannekehitys olisi sama, kuin 1930-luvullakin, eli yllätyshyökkäys. Etelä- ja Lounais-Suomea pidettiin uhanalaisimpina suuntina, eikä Pohjois-Suomeen kohdistuvaa hyökkäystä nähty kovinkaan merkityksellisenä. Revisio korosti mairinnousujen ja maahanlaskujen torjuntaa, mutta silti hyökkäyksen todettiin voivan tapahtuvan myös maitse. Puolustusvoimilla katsottiin olevan ratkaiseva rooli Suomen pitämisessä konfliktien ulkopuolella, ja sotilaallisten edellytysten luomisessa Suomen puolueettomuuden takaamisessa.²⁰

NATOn perustaminen vuonna 1949 sekä lännen ja idän kasvava vastakkainasettelu vaikeuttivat puolustuksen suunnittelun käynnistämistä Suomessa. Puolustusrevision mietinnöt rajasivat Neuvostoliiton hyökkäyksen mahdollisuuden pois, mutta muissa yhteyksissä sitä ei jätetty huomiotta. Muun muassa presidentti Paasikivi oli todennut, että YYA-sopimusvelvoite oli

¹⁸ *Puolustusvoimat 100-vuotta* (2018), s. 156-157

¹⁹ Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa*. Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 1/1996. Nettopaino Oy, Joutsa 1996. s.291-292

²⁰ Sama, s.292

täytettävä, mutta tulee kuitenkin varautua mahdollisuuteen, että Neuvostoliitto rikkoo sopimuksen ja pyrkisi miehittämään Suomen.²¹

Alueellisen puolustuksen ajatusmaailma kehittyi 1950-luvun alkupuolella. Vuoden 1950 maaliskuussa laaditun operatiivisen osaston luonnoksen rinnalle laadittiin tammikuussa 1952 operatiivisella osastolla muistio *Alueellisen maanpuolustuksen järjestely- ja toimintaperiaatteita*. Muistiota tarkasteltaessa yhtymien taistelu ei varsinaisesti muuttuisi, sillä edelleenkin puolustajan on ensisijaisen tärkeätä, pyrkiä tempaamaan aloite ja välttämään passiivisuutta. Taistelutavan muutoksesta huolimatta itse ydin on selkeä, sillä maahan tunkeutuneen vihollisen tuhoaminen säilyi päämääränä.²²

Kokonaismaanpuolustuksen tavoite oli operatiivisen osaston muistiossa selvin uusi ajatus. Muistion mukaan koko maan toiminnot piti kytkeä yhteneväisiksi ja toisiaan tukevaksi kokonaisuudeksi, jossa tulee huomioida muun muassa vastuualueita muodostettaessa operatiiviset, taloudelliset, hallinnolliset sekä siviilipuolustuksen asettamat vaatimukset. Erilaisten alueiden tärkeys ja uhanalaisuus tuli huomioida operatiivisessa mielessä sekä eri viranomaisten yhteistoiminnan helpottamiseksi tuli ottaa huomioon myös siviilihallinnon rajat toimintaa suunniteltaessa.²³

Kokonaismaanpuolustus edellä mainitussa muodossaan alkoi käydä toteen vasta vuonna 1964, kun yleisesikunnan päällikkö kenraaliluutnantti Aatos Maunula, kenraalimajuri Paavo Ilmola sekä puolustusvoimien kansliapäällikkö kenraaliluutnantti Reino Arimo laativat puhelinkeskustelunsa pohjalta muistion, jota kutsuttiin nimellä ”puolustusministeriö”. Muistiolla pyrittiin löytämään ratkaisuja johtamistoiminnan tehostamiseksi, sillä Pääesikunnassa ja puolustusministeriössä tehtiin paljon rinnakkais- ja päällekkäistyöskentelyä.²⁴

Muistion mukaan johtamista voitaisiin tehostaa päätösvaltan delegoimisella. Päätösvaltaa annettaisiin sille johtamisportaalle, jolla oli paras pätevyys, riittävän laaja näkemys sekä tiedossaan asian ratkaisemiseen vaikuttavat seikat. Rauhan ajan ja kriisiajan vastuualueiden tuli olla samat. ”*Maanpuolustusalueiden määrää ja rajoja harkittaessa pyritään siviili ja*

²¹ Tynkkynen (1996), s.292

²² Sama, s. 295.

²³ Sama, s. 295-296

²⁴ Lähteenkorva, Pekka: Organisaation kehitys. *Suomen puolustusvoimat 1944-1974 Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2*. Syrjö, Veli-Matti, Mikko Karjalainen, Eero Elfvengren (toim.) WS Bookwell Oy, 2006. s.255-256.

sotilashallintoalueiden rajat samaistamaan niin, että maanpuolustusalueet saadaan nykyistä selvempinä ja luonnollisempina kokonaisuuksina tehokkaasti ja varmasti johdetuiksi myös kriisitilanteissa.” Alueellista puolustusjärjestelmä kehitettäessä pyrittiin siihen, että suomalaisen sodankäynnin peruseriaatteet eivät olisi muuttuneet, vaan vastuualuejako ja johtosuhteiden järjestely mahdollistaisivat joustavan ja koko alueen syvyydessä tapahtuvan puolustustaistelun.²⁵

Lopputuloksena Puolustusvoimissa toteutettiin uudelleenjärjestely kesäkuussa 1966. Pohjana käytettiin 1960-luvun alussa uusittua lääninjakoja. Puolustusvoimien organisaatiokin koki perusteellisia muutoksia ja kolmen divisioonan ja erillisen prikaatin järjestelmästä luovuttiin. Tilalle muodostettiin sotilaslääniä esikuntia, joille divisioonien tehtävät siirtyivät. Sotilaslääniä komentajat toimivat suoraan puolustusvoimien komentajan alaisena, jotka toimivat aluevastuullisina omilla alueillaan ja käytössään heillä kaikki alueellaan olevat maavoimien perusryhmittymät. Henkilöstöpuutteen johdosta yhteistoimintaa meri- ja ilmavoimien kanssa ei kyetty järjestämään parhaalla mahdollisella tavalla, mutta sotilaslääniä komentaja vastasi alueensa merirajasta ja sen valvonnasta. Tärkeimpänä uudistuksena oli sotilaallisen aluehallinnon päällekkäistöimintojen poistaminen sekä siviili- ja sotilastoimintojen aluerajojen yhtenäistäminen siten, että ne vastasivat molempien toimijoiden asettamia vaatimuksia.²⁶

Suomi jaettiin seitsemään sotilaslääniin, jotka koostuivat 27 sotilaspriiristä. Sotilaslääniä esikuntien päätehtäviä olivat operatiiviset valmistelut vastuualueellaan, liikekannallepano valmistelujen johtaminen ja valvonta, reservin ja aselajikohtaisten muutosten seuraaminen, joukkojen sijoittamista ja siirtämistä koskevat toimet, yhteistoiminta alueensa siviilihallinnon kanssa sekä tiedustelualan valmiuden ylläpito ja kehittäminen.²⁷

Lopullisen muotonsa alueellinen puolustus saavutti vuonna 1977 käyttöön otetussa ohjeistuksessa *Ohje perusryhmittymän taistelua varten*, jonka mukaan Suomen puolustus perustuu alueelliseen puolustusjärjestelmään. Ohje määritteli alueellisen puolustusjärjestelmän muodostuvan sotilaslääneistä, jotka kykenevät itsenäiseen toimintaan, sekä sotilaslääniä toimintaan sisältyvästä paikallispuolustusjärjestelmästä. Yleisjoukkoja oli tarkoitus käyttää ratkaiseviin sotatoimiin.²⁸

²⁵ Lähteenkorva (2006), s.256, *Suomen Puolustusvoimat 100 vuotta* s. 123-124.

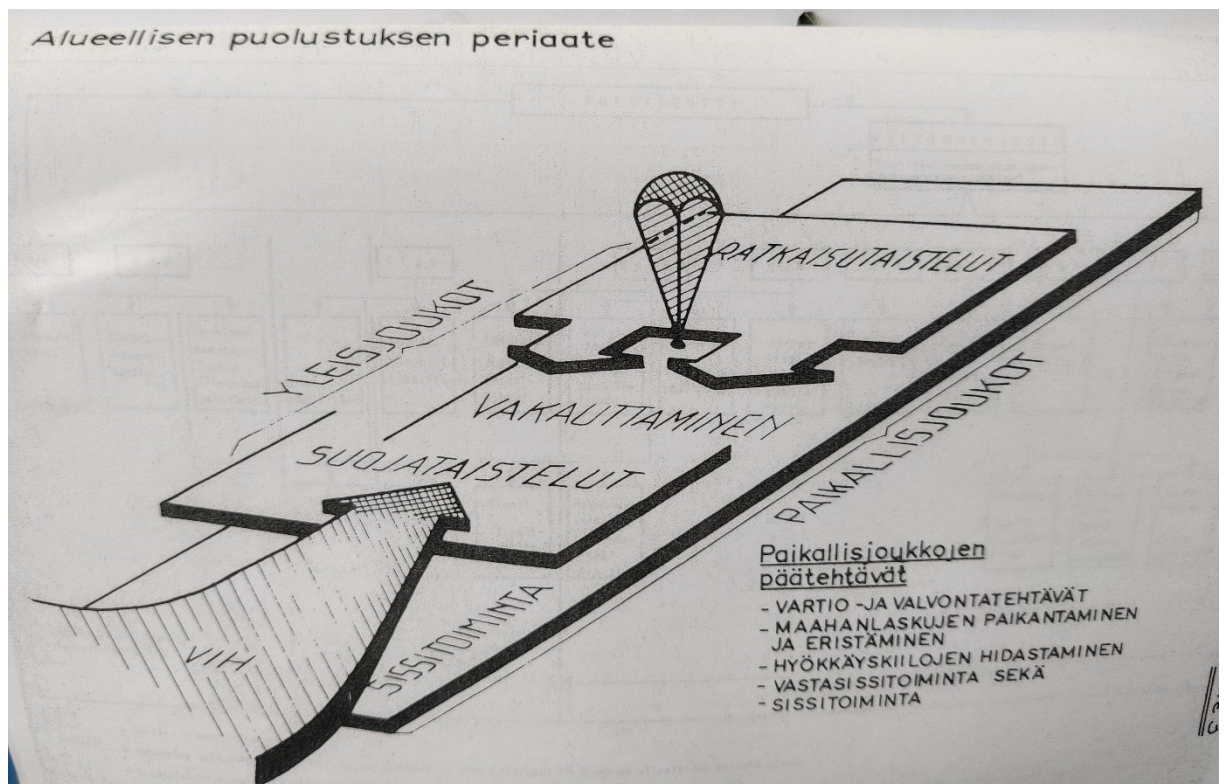
²⁶ Sama, s.256.

²⁷ Sama, s.256.

²⁸ *Ohje perusryhmittymän taistelua varten*. Valtion painatuskeskus, Helsinki, 1977. s. I:2-I:3.

Edellä mainitun ohjeen mukaan alueellisessa taistelussa ”eri taistelulajeja ja -tapoja käyttäen taistellaan samanaikaisesti syvällä alueella myös vihollisen selustassa ja sivustoilla päämääränä vihollisen lyöminen tai tuhoaminen”. Saman ohjeen mukaan alueellinen taistelu muodostaa yhden kokonaisuuden, mutta se voidaan erotella kolmeen eri vaiheeseen, jotka ovat suoja- taistelut, tilanteen vakauttaminen ja ratkaisutaistelut. Vaiheet eivät käsitteenä kuulu prikaatin ja sitä pienempien joukkojen taisteluun, mutta ohjaavat pääesikunnan ja sotilasläänien joukkojen käyttöä, toiminta-aikaa sekä päämäärää.²⁹

Vaiheet toteutuvat yleis- ja paikallisjoukkojen saumattomalla yhteistoiminnalla, jossa suoja- taistelujen aikana vihollista pyritään hidastamaan ja kuluttamaan jatkuvasti koko hyökkäysalueen syvyydessä. Näin pyritään hankkimaan aikaa omien joukkojen pääosan käytölle. Vakaut- tamistaistelujen aikana vihollisen liike pysäytetään ja luodaan edellytykset vihollisen tuhoa- miseksi sekä lopulta ratkaistutaisteluvaiheessa vihollinen tuhoaan operatiivisilla vastahyök- käyksillä.³⁰

Kuva 1: Alueellisen puolustuksen periaate 1960-luvulla.³¹

Sotilasläänin oli tarkoitus perustaa omat joukkonsa sekä sille voitiin myös alistaa muualla perustettuja joukkoja. Se kykeni käyttämään niitä saamansa tehtävän mukaisesti kuitenkin niillä

²⁹ Ohje perusryhtymän taistelua varten. s. I:2-I:3.

³⁰ Sama, s. I:2-I:3.

³¹ Kenttäohjesääntö Yleinen osa, luonnos (KO yl), (1969). Liite 3.

reunaehdoilla, että yleisjoukot oli tarkoitettu ensisijaisesti ratkaisuun pyrkiviin sotatoimiin. Kuitenkin osaa niistä, kuten kanta- sekä suojajoukkoihin kuuluvia joukkoyksiköitä ja perusyhtymiä käytettiin sotatoimien alusta alkaen suojataisteluihin. Vihollisen selustassa tapahtuvaan koottuun taisteluun lyhytaikaisesti tai sissitoimintaan voitiin myös käyttää yleisjoukkoja tai niiden osia tilanteen vakauttamiseen tai ratkaisutaisteluihin liittyen. Pääasiassa tällaisiin sotatoimiin käytettiin paikallisjoukkoja, yleisjoukkojen sissijoukkoja tai muita tilapäisiä sissiosastoja yleisjoukkojen välittömään toimintaan liittyen.³²

Suojataisteluiden päämääränä oli kuluttaa vihollista samanaikaisesti koko sen syvyydeltä alkaen rajoilta ja rannikoilta. Kuluttamiseen käytettiin pienienkin joukkojen aktiivista taistelua sekä siihen liittyvää sissitoimintaa. Operatiivisesti ja oman tulevan toiminnan kannalta tärkeitä alueita pidettiin hallussa vihollisen hyökkäysurilla sekä niiden sivustoissa. Mikäli ylivoimainen vihollinen olisi pakottanut väistämään hyökkäysuralta, olisi taistelua jatkettu vihollisen sivustoissa ja selustoissa ylemmän johtoportaan ennalta antamien ohjeiden mukaisesti. Vihollisen yhteyksiä katkaisemalla pyrittiin estämään huoltokuljetukset, tuottamaan jatkuvasti tappioita sekä pakottamaan vihollisen sitomaan joukkojansa selustansa suojaamiseen. Mikäli yleisjoukkoja jäisi saarretuksi vihollisen sivustoille, tai selustaan jatkaisivat ne taistelua, kunnes huoltamismahdollisuudet ovat ehtyneet. Tällöin ne olisi voitu alistaa paikallisjoukoille, mikäli se on huollon ennakoivalla suunnittelulla mahdollistettu. Vasta tämän jälkeen pyrittäisiin yleisjoukot irtaannuttamaan päävoimien yhteyteen.³³

Vakauttamistaisteluissa vihollisen eteneminen pyrittiin pysäyttämään ja tilanne vakauttamaan sotilasläänin yleisjoukkojen päävoimien aktiivisella torjuntataistelulla, jossa pyrittiin käyttämään hyväksi itselle suotuisaa maastoa. Vakauttamis- ja ratkaisutaisteluiden aikana yleisjoukkojen pataljoonia olisi voitu käyttää myös saarrettuina, mikäli tilanne olisi näin vaatinut. Yhteys saarrettuihin joukkoihin olisi kuitenkin pitänyt saada muodostettua muutaman vuorokauden kuluessa.³⁴

Ratkaisutaistelujen oli määrä alkaa, kun edellytykset operatiivisten reservien vastahyökkäyksille oli luotu. Vastahyökkäyksiä tuettiin yleis- ja paikallisjoukkojen voimakkaalla hyökkäys taistelulla sekä sissitoiminnalla vihollisen sivustoissa ja selustassa.³⁵

³² *Ohje perusyhtymän taistelua varten* (1977), s. I:2-I:3.

³³ Sama, s. I:4

³⁴ Sama, s. I:4

³⁵ Sama, s. I:4

Alueellisen puolustuksella pyrittiin siis puolustamaan koko maata siten, että hyökkääjää kuluetaan koko hyökkäysmatkalla pientenkin joukkojen aktiivisella taistelulla ja sissitoiminnalla. Keskeiset maastonkohdat pidetään omien joukkojen hallussa. Vihollisen hyökkäyskiilojen sivustoihin ja syvyyteen jääneillä joukoilla katkaistaan sen yhteydet ja tärkein huolto. Puolustajalle edullista maastoa käytetään vihollisen pysäyttämiseen aktiivista puolustustaistelua käyden ja panssarintorjunta-aseiden sekä sulutteiden keskitetyllä käytöllä. Vihollinen lyödään pääesikunnan ja sotilaslääniänsä reservien vastahyökkäyksellä, jota tuetaan vihollisen sivustoihin ja selustaan jääneiden omien joukkojen aktiivisella taistelulla.³⁶

Alueellisen puolustuksen tavoitteena osaltaan oli luoda järjestelmä, joka ennaltaehkäisisi sodan osoittamalla viholliselle, että sille tuotetut tappiot tulisivat olemaan liian suuret. Pääasiallisena päämääränä oli turvata väestön toimeentulon ja sotatoimien kannalta elintärkeät alueet kaikissa kriisin vaiheissa. Operatiivisessa käskyssä ”Alpo” vuodelta 1971 annettiin käsky alueellisen puolustuksen toteuttamisesta, jonka myötä valmistelu siirtyi sotilaslääneille. Sotilaslääniänsä suunnitelmia tarkastettiin aika ajoin. Presidentti Urho Kekkoselle uusi puolustusjärjestelmä esiteltiin 2.7.1971.³⁷

Alueellisen puolustuksen kehitys edellytti laajalti koko Puolustusvoimissa tapahtuvaa ajattelutavan muutosta. Puolustuksen muuttuessa syvemmäksi nousi esiin tarve uudentyyppisille joukko-tyypeille, joita voitiin käyttää niin omassa, kuin vihollisen selustassa sekä sen sivustoilla. Uudenlainen uhkakuva joko Neuvostoliiton tai NATO:n suorittamista maihinnousuista ja maahanlaskuista tuki myös näkökulmia paikallisjoukkojen kehittämisen tarpeellisuudesta.

2.2 Paikallisjoukkojen rooli osana alueellista puolustusta

Sissitoimintaa ja sen tärkeyttä korostettiin sotien jälkeisinä vuosina. Sissitoiminnan puolesta puhujana voidaan pitää everstiluutnantti Veikko Koppista, jonka esityksien pohjalta asetettiin sissitoimikunta. Toimikunnan vuonna 1963 jättämän mietinnön pohjalta puolustusvoimain komentaja Sakari Simelius päätti, että alueellisen sissiorganisaation luomiseksi oli aloitettava toimenpiteet. Lisäksi perustamistehtävälueutteloiden mukaisten sissijoukkojen kokonaismäärä oli tarkastettava.³⁸

³⁶ Tynkkynen (2006), s.465

³⁷ Sama, s.465

³⁸ Sama, s.463

Osana tarvetta kehittää alueellisia puolustusjoukkoja nähtiin myös tarpeelliseksi kehittää alueellinen sissiorganisaatio. Puolustusvoimien määrärahat eivät antaneet myöten perustaa uusia prikaateja, vaikka varusmieskoulutettavien ikäluokkien määrä oli nousussa, joten yhtenä ratkaisumahdollisuutena nähtiin kevyesti aseistettujen alueellisten sissijoukkojen muodostaminen. Toisena vaihtoehtona esitettiin kevytaseisen ”selustapataljoonan” kehittämistä sotilaspiirien käyttöön, sillä tavanomaisia taistelupataljoonia ei ollut sitoa selustan tehtäviin.³⁹

Vuosina 1966 - 1968 etenkin sotilaiden keskuudessa alkoi uhkakuvaksi muodostua näkemys perinteisen laajan rintamahyökkäyksen sijasta tapahtuvasta nopeasta yllätyshyökkäyksestä. Tämän strategisen kaappauksen katsottiin kohdistuvan valtakunnan tärkeimpiin kohteisiin. Vuonna 1956 tapahtuneen Unkarin kansannousun tapahtumat sekä 1960-luvun aikana Neuvostoliiton kiristynyt ote satelliittimaissaan ohjasivat etenkin Pääesikunnan operatiivisen osaston päällikön eversti Leevi Välimaan vuonna 1966 laatimaa muistiota. Muistiossa kuvattiin varsin kattavasti Suomea mahdollisesti uhkaavia vaihtoehtoja. Välimaan muistion mukaan yllätyshyökkäyksen katsottiin toteutuvan rajoitettuna sotana, jossa hyökkäys tapahtuisi nopeasti Suomen alueen tärkeisiin kohtiin. Tämän vuoksi nopea Suomea vastaan kohdistettu hyökkäyksen uhka tulisi ottaa operatiivisen suunnittelun ja valmistautumisen lähtökohdaksi.⁴⁰

1960-luvun puolivälistä lähtien operatiivisessa suunnittelussa ja sen kehittämisessä strateginen kaappaus oli esillä. Virallisemmin käsitettä esiteltiin vuonna 1967 kirjoitetussa *Maanpuolustuksen perusteet* -kirjassa, joka oli tarkoitettu Puolustusvoimille. Tuolloin esillä olleessa uhkakuvassa Suomeen saattoi kohdistua yllätykseen pyrkivä ”kaappaushyökkäys”. Kaappaushyökkäyksen merkitystä ei oltu erikseen määritelty, mutta toisen maailmansodan aikaisia Norjan ja Tanskan miehitysoperaatioita käytettiin esimerkkeinä. Nämä ajatukset ohjasivat 1960-luvun lopulla suomalaista sotataidollista ajattelua. Ymmärrettiin, että suurvaltojen ilmaylivoima mahdollistaisi kaikkiin Suomen tärkeimpiin kohteisiin tapahtuvan hyökkäyksen. Näitä kohteita voisivat olla viesti- ja kuljetusyhteydet, valtionhallinto tai Puolustusvoimat. Nämä kaikki arat kohdat olisivat alttiita samanaikaiselle hyökkäykselle eli kaappaushyökkäykselle. Tämän takia tuli kehittää puolustusjärjestelmä, jossa oltaisiin valmiina pahimman varalle. Käytännössä tämä toteutuisi alueellisen taistelun osana paikallisjoukkojen taistelulla valtakunnan rajoilta aloittamalla ja vihollista kuluttavalla taistelulla.⁴¹

³⁹ Tynkkynen (2006), s.463. Katso myös Visuri, Pekka: *Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan – Puolustusperiaatteiden kehitys Läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945-1985*, Suomen Sotatieteellisen Seuran julkaisuja n:o 16, Kustannusosakeyhtiö Otava, Helsinki 1989, s.212-213.

⁴⁰ *Puolustusvoimat 100-vuotta* (2018), s. 128.

⁴¹ Tynkkynen (2006), s.463; *Suomen Puolustusvoimat 100-vuotta* (2018), s.128; Palokangas (2014), s. 348-349.

Paikallisjoukkojen tehtäviksi kaappaushyökkäyksen aikana kaavailtiin muun muassa maahanlaskujen rajoittaminen, vihollisen hidastaminen, selustan kohteiden suojaaminen sekä vihollisen joukkojen sitominen sen selustassa. Sissitoiminta nähtiin keskeisenä osana etenkin vihollisen hidastamiseen ja kuluttamiseen liittyvissä tehtävissä. Pääesikunnan operatiivisella osastolla vuonna 1969 laaditun kirjeen mukaan luomalla kyky alueloukkausten ja kaappaushyökkäyksen torjumiseen sekä varautumalla myös puolustustaistelun laajentumiseen saavutettaisiin sotaan ennalta ehkäisevä vaikutus, joka oli Suomen turvallisuuspolitiikassa maanpuolustuksen perimmäinen tarkoitus.⁴²

Kun alueelliseen puolustukseen siirryttiin vuonna 1966, edellytti se myös puolustussuunnitelmien uusimista, sillä sotilasläänit vastasivat niin sodan kuin rauhan aikaisista puolustusvalmisteluista alueellansa ja johtaisivat vihollisen torjumisen puolueettomuusvarioinnista suurhyökkäykseen. Operatiivisten perusteiden uusimisen mahdollisti presidentti Urho Kekkosen syksyllä 1965 hyväksymä alueellinen hallintojako, jonka myötä operatiivisille valmisteluille saatiin pitävä pohja. Ensimmäisenä uusittiin operatiivinen peruskäsky numero 10. Uusi ”kymppi” tuli voimaan 25.5.1966. Operatiivinen peruskäsky numero 10 antoi perusteet puolustussuunnitelun operatiivisista lähtökohdista. Puolustuksen käytännön toteutuksen ohjeistus päivitettiin uusimalla vuodelta 1957 peräisin oleva operaatiokäsky Valpuri, joka sai uudeksi nimekseen ”15”.⁴³

Maavoimissa joukkojen käytön painopiste uusien operatiivisten perusteiden myötä muodostui selkeästi Etelä-Suomen Sotilasläänin alueelle, ja Päämajan reserviksi oli varattu yli kolmannes perustettavista kolmestakymmenestä prikaatista. Itärajan puolustuksen painopiste muodostui Kaakkois-Suomen Sotilasläänin alueelle ja Pohjois-Suomen Sotilaslääninkin käyttöön varattiin merkittävät määrä prikaateja, mutta laajoista vastuualueista johtuen joukkojen ryhmitykset jäivät kuitenkin harvoiksi. Salaisissa suunnitelmissa valmistauduttiin puolustamaan koko maata kaikkiin ilmansuuntiin, mutta perussuunnitelman rinnalla valmistauduttiin muidenkin suunnitelmien toimeenpanoon. Esimerkkinä tästä on Pohjois-Suomessa kaappaushyökkäyksen sattuessa olisi torjuntasuunta vaihtunut pohjoisesta itään.⁴⁴

Vuonna 1966 uuden lääninjaon astuessa voimaan ei alueellinen puolustus doktriinina vielä ollut valmis. Esimerkiksi perustamistehtävälueuttelon laatiminen sekä joukkojen jakaminen yleis- ja

⁴² Pääesikunnan operatiivisen osaston kirjeen n:o 69/Optsto/1/12.4.1969 liite 1. T-28022/17, Kansallisarkisto (KA).

⁴³ Tynkkynen (2006), s.464

⁴⁴ Sama, s.463

paikallisjoukkoihin olivat vielä kesken. Alueellinen puolustus kuitenkin otettiin käyttöön uudessa puolustus suunnitelmassa, mutta alueellista taistelua doktriinin mukaisesti ei voitu vielä toteuttaa.⁴⁵ Tämä johtui pitkälti siitä, että doktriinin mukaisia joukkoja eikä niiden käyttöperiaatteita oltu vielä laadittu.

Koko syvyydessä tapahtuva taistelu oli korvannut perättäisten puolustusvyöhykkeiden käyttämisen ajattelussa. Uusi taistelutapa perustui hyödyntämään viholliselle hankalia ja omalle toiminnalle kriittisiä kohteita ja näiden puolustamista. Tällaisia kohteita olivat muun muassa keskeiset asutuskeskukset, maastokapeikot, lentokentät, satamat ja tärkeät varuskunnat. Syvällä alueella oli tarkoitus hyödyntää sissitoimintaa sekä miinoitteita, joilla kulutettaisiin hyökkäävää vihollista. Kulunut vihollinen pysäytettäisiin siihen soveltuvassa maastonkohdassa ja lyötäisiin reservien vastahyökkäyksellä. Kenraalimajuri Paavo Junntila laati salaisen muistion vuonna 1969, jossa kuvataan taistelua syvällä alueella. Muistion mukaan sotatoimet tulisivat alkamaan, jo kun Puolustusvoimat olivat kerenneet olla tehostetussa tai torjuntavalmiudessa 2-4 vuorokautta. Junntilan mukaan vihollinen tulisi tunkeutumaan kolmessa vuorokaudessa 100-200 kilometrin syvyyteen. Suunnitteluohjeissa korostettiin valmiutta aloittaa taistelut jo joukkojen perustamispaikoilla.⁴⁶

Alueellisessa puolustuksessa joukkojen jako yleis-, paikallis- ja tukijoukkoihin tapahtui vasta vuonna 1968, kun puolustusvoimain komentajalle, kenraali Yrjö Keinoselelle, esitettiin joukkojen uudelleenjaottelua, jotta alueellista puolustusjärjestelmää saataisiin edelleen kehitettyä. Yleisjoukkoja käytettiin liikkuviin ja ratkaiseviin sotatoimiin, kun taas paikallisjoukot toimivat ensisijaisesti ennalta määritetyllä alueella. Osalle paikallisjoukkojen yksiköiden tehtäviin saattoi kuulua sissitoiminta. Tukijoukot eivät suoranaisesti osallistuisi sotatoimiin, vaan niillä tuettaisiin yleis- ja paikallisjoukkojen toimintaa. Yleisjoukot rakennettiin perinteisten armeijakuntien esikuntien ja jääkäriprikaatien esikuntien johdossa olevien prikaatien ja jääkäripataljoonien rungolle. Lisäksi yleisjoukkoihin liitettiin tarvittavat aselajijoukot. Paikallisjoukkojen tehtävät olivat moninaisemmat.⁴⁷

Paikallispuolustusjärjestelmästä ja paikallisjoukkojen roolista siinä jaettiin yleisohje marraskuussa 1968, jossa ohjeistettiin paikallispuolustusjärjestelmän pääkohdat sekä

⁴⁵ Tynkkynen (2006), s.465

⁴⁶ Sama, s.463

⁴⁷ Sama, s.465

paikallisjoukkojen käyttöperiaatteita. Yleisohjeen mukaan paikallispuolustuksen ratkaisujen lähtökohdat ovat olleet:

- Väestöä ei ole evakuoitu sotatoimialueilta tai osittainen evakuointi saattoi olla käynnissä joillain alueilla.
- Paikallisjoukot tukeutuisivat toiminnassaan siviiliorganisaatioihin ja väestöön. Tukeutumisen oli määrä kasvaa sodan aikana siten, että alkuvaiheessa tukeutumista rajoitettaisiin ainoastaan paikallistuntemusta vaativiin tehtäviin, kuten opastukseen ja lähetti-toimintaan sekä huoltopalveluihin, kuten talouselämän ja lääkintähuollon tuki.⁴⁸

Yleisohjeen mukaan valtakunnalliset kokonaistarpeet ohjasivat paikallisjoukkojen yleisiä käyttöperiaatteita, mutta niissä ei voitu ottaa huomioon lukuisia eri alueitten erityispiirteitä. Siitä johtuen paikallispuolustussuunnitelmissa ja niiden kehittämisessä tuli ottaa huomioon alueelliset ja paikalliset näkökohdat. Alueelliset erityispiirteet oli määrä huomioida sotilasläänien suunnitelmissa ja paikalliset näkökohdat sotilaspiirien suunnitelmissa. Näin oli tarkoitus saada aikaiseksi tarkoituksenmukainen operatiivisiin tehtäviin ja käyttöön soveltuva tasapainoinen alueellinen puolustusjärjestelmä. Paikallispuolustusjärjestelmän tarkoituksena oli mahdollistaa yleisjoukkojen irrottaminen ja keskittäminen ratkaistutaisteluihin, mahdollistaa välitön taisteluiden aloittaminen koko valtakunnan alueella erityisesti kaappaushyökkäystilanteessa sekä luoda edellytyksen laajamittaiselle sissitoiminnalle ja tarvittaessa sissisodalle.⁴⁹

Paikallisjoukkojen tehtäviin osana paikallispuolustusjärjestelmän kokonaisuutta kuuluivat:

- Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito
- Vastasissitoiminta
- Maahanlaskujen torjunta
- Maihinnousujen torjunta
- Vihollisen syvien hyökkäyksien hidastaminen ja kuluttaminen
- Sissitoiminta⁵⁰

Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpidon tehtäviin kuuluivat muun muassa valvonta, kohteiden vartiointi ja puolustus sekä mellakan torjunta. Valvontaa suorittivat kaikki paikallisjoukot omilla alueillaan, vartiointiin oli tarkoitus käyttää pääsääntöisesti vartiojoukkoja, mutta

⁴⁸ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

⁴⁹ Sama, s. 2-3.

⁵⁰ Sama, s. 2-3.

reserviksi tuli varata myös taistelukykyisempiä paikallisjoukkoja. Mellakan rajoittaminen oli tarkoitus suorittaa myös vartiojoukoin. Mellakan kukistamiseen tuli valmistautua käyttämään myös taistelukykyisempiä joukkoja.⁵¹

Vastasissitoimintaan sisältyivät vuoden 1968 ohjeen mukaan muun muassa valvonta, vihollisen etsintä ja takaa-ajo sekä tuhoaminen. Kyseisten tehtävien suorittaminen edellytti tarkkaa paikallisten olosuhteiden tuntemusta ja hyväksikäyttöä. Valvontaan oli tarkoitus käyttää kaikkia paikallisjoukkoja niiden omilla toiminta-alueillaan sekä käyttää hyväksi paikallista väestöä. Etsintään ja pienten vihollisen sissipartioiden takaa-ajoon oli tarkoitus käyttää ensisijaisesti vartioyksiköitä. Suurempien vihollisen osastojen takaa-ajoon sekä tuhoamiseen oli tarkoitus käyttää taistelukykyisempiä paikallisjoukkojen osia.⁵²

Maahanlaskun torjuntaan sisältyivät muun muassa valvonta, maahanlaskujen rajoittaminen tai niiden tuhoaminen. Tehtävän suorittamisessa oli määrä yleisohjeen mukaan soveltaa yleisiä taktisia periaatteita. Valvonnassa oli tarkoitus käyttää kaikkia paikallisjoukkoja. Vartiojoukkojen oli tarkoitus suorittaa rajoittamistehtäviä ennalta määritetyistä ja valmistelluista tukikohdista. Rajoittamistehtävissä vartioyksiköille oli osoitettava tukea muun muassa lisäaseistuksella sekä paikallispatteerilla ja paikallis pioneereilla⁵³. Paikallispataljoonan käyttö maahanlaskun torjunnassa piti ratkaista aina alueellisesti johtuen vihollisen toiminnasta sekä paikallispuolustuksen tavoitteista ja muiden paikallisjoukkojen käyttömahdollisuuksista. Paikallispataljoonaan päätehtävänä nähtiin kuitenkin eräissä tilanteissa voivan olevan maahanlaskun torjunta, joka tuli ottaa huomioon muun muassa sen perustamisryhmityksessä. Kevyitä torjuntapataljoonia käytettiin sotilasläänien ennalta määrittämässä kohteissa, jonka ohella niitä tuli valmistautua käyttämään myös muillakin todennäköisillä alueilla. Sotilaspiirille tai muulle vastaavalle johdportaalille voitiin alistaa myös yleisjoukkoja maahanlaskun rajoittamiseksi.⁵⁴

Maihinnousun torjuntaan katsottiin sisältyvän muun muassa valvonta, kohteiden puolustus ja tulituki. Tehtävän suorittamisessa oli määrä noudattaa kenttä- ja eri aselajien taisteluhojesäänöissä esitettyjä periaatteita muun muassa aluejaon, komentosuhteiden ja huoltojärjestelyiden

⁵¹ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA), s. 8-9.

⁵² Sama, s. 9-10.

⁵³ Myöhemmin erillispatteri sekä erillispioneerit. Ohjeen laatimisen aikana olivat vielä voimassa käsitteet paikallispatteeri, paikallis pioneerikomppania sekä paikallispataljoona, joka myöhemmin muutettiin erillispataljoonaksi.

⁵⁴ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA), s. 9-10.

osalta. Paikallisjoukoista yleisohje käski kuitenkin, että sivustojen puolustustehtäviin voitiin käyttää vartiojoukkoja, torjuntapataljoonia käytettiin suppeiden kohteiden, kuten satamien puolustamiseen ja väylien sulkemiseen. Tämä edellytti kuitenkin sitä, että torjuntapataljoonalle määritettiin puolustusalue vain päätehtävän mukaisesti.⁵⁵

Vihollisen hyökkäysten hidastamisessa ja kuluttamisessa yleisohjeen mukaan tuli soveltaa yleisiä ohjesääntöjen edellyttämiä taistelulajeja. Kuitenkin paikallistuntemuksen omaavien joukkojen oli mahdollista oman aseistuksen ja varustuksen puitteissa käyttää myös muita paremmin niille soveltuvia taistelulajeja, kuten väijyntätaistelua. Torjuntapataljoonia oli tarkoitus käyttää tulppatehtävissä esimerkiksi yleisjoukkojen operaatioiden kannalta tärkeiden maastonkohtien pitämiseksi. Paikallispataljoonaa voitiin käyttää joko väijyntätaistelussa vihollisen hyökkäyksen sivustoissa tai sissitoimintaan ryhmitettynä. Paikallispatterit ja -pioneerit tukivat erityisesti tulppataistelua.⁵⁶

Sissitoiminta nähtiin yleisohjeessa lähestulkoon kaikkien paikallisjoukkojen tehtäväksi, joskin sotilaspiirin sissitoiminnan rungon muodosti paikallispataljoona. Paikallispataljoonan käyttöä suunniteltaessa tämä tuli ottaa huomioon, sillä muuten menetetään laajamittaisen sissitoiminnan mahdollisuudet. Paikallispataljoonan toimintaa tuli tukea myös muiden joukkojen järjestyksellä, mikäli mahdollista. Lisäksi paikallispataljoonan toimintaan sissitoimintaan vaikuttivat paikalliset olosuhteet ja tarpeet, kuten paikallistuntemuksen, tiedustelun, tukialueiden suojaamisen ja huollon vaatimukset.⁵⁷

Paikallispuolustusjärjestelmä koostui sotilaslääneistä, jotka oli jaettu sotilaspiireihin. Sotilaspiirin ala-alueena toimi sotilasalueet. Mikäli sotilasaluetta ei nähty mielekkäänä aluejakona johdun esimerkiksi maasto-olosuhteista, voitiin sotilaspiiri jakaa tilanne arvion pohjalta sissialueisiin. Sotilasalueita käyttämällä oli tarkoitus edesauttaa muun muassa perustamis-, huolto- ja johtamisjärjestelyitä.⁵⁸

Yleisohjeen mukaan paikallisjoukoilla ja etenkin niistä paremmin varustetuilla, kuten paikallispataljoonilla saattoi olla useita vaativia tehtäviä. Se ei kuitenkaan ohjeistuksen mukaan olisi

⁵⁵ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA), s. 10-11.

⁵⁶ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite sekä alaliite 10 Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA).

⁵⁷ Sama.

⁵⁸ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA), s. 3.

saanut johtaa siihen, että annetut tehtävät olisivat olleet rinnakkaisia, vaan paikallisten olosuhteiden tulisi sanella, että mikä olisi kunkin joukon päätehtävä. Esimerkkeinä olosuhteista ohjeessa mainitaan muun muassa alueen sijainti sekä vihollisen todennäköinen toiminta. Lisäksi ohjeessa tunnistettiin haaste, jonka edessä paikallisjoukot olivat eli paikallisjoukot saattoivat joutua suorittamaan tehtäviä, joihin niitä ei välttämättä suoraan oltu suunniteltu. Tästä esimerkkinä käytettiin vartiojoukkoja, joilla nähtiin voitavan joutua suorittamaan myös varsinaisia taistelutehtäviä. Tämän nähtiin kuitenkin olevan mahdollista tiettyyn suorituskykyrajaan saakka sillä ehdolla, että joukkojen tehtävä ja käyttö määritettiin taktisesti oikein ja niitä tuettiin muullakin aseistuksella, esimerkiksi jalkaväkitykein sekä muilla joukoilla, kuten paikallisparterin tai -pioneerien tuella.⁵⁹

Yleisohjeessa ei koettu mielekkääksi antaa yksityiskohtaisia ohjeita paikallisjoukkojen käyttöperiaatteista, sillä niihin vaikuttivat monet tekijät, kuten käytettävissä olevien paikallisjoukkojen määrä ja laatu sekä alueelliset puolustus suunnitelmat. Tämän takia ohjeessa velvoitettiin selvittävän paikallisissa ja alueellisissa suunnitelmissa erikseen joukot, tehtävät ja suoritusvaiheet.⁶⁰

Paikallisjoukkojen tehtäväkenttä ainakin yleisohjetta tarkastellessa vaikuttaa hyvin selkeältä ja niille suunnitellut tehtävät oli suunniteltu. Tehtävien pohjalta aloitettiin varsinaisten paikallisjoukkojen kehittäminen. Tämä onkin mielenkiintoista, sillä vaikuttaisi siltä, että ensin on kehitetty alueellinen puolustusjärjestelmä, jonka osaksi suunniteltiin paikallisjoukkoja. Tämän jälkeen laadittiin paikallisjoukkojen tehtäväkenttä, mutta oikeastaan kyllään ei ollut oikein käsitystä siitä, että mitä paikallisjoukot olivat ja minkälaisia kokoonpanoja niille tulisi laatia. Seuraavassa luvussa käsitellään tarkemmin paikallisjoukkojen kehityskaarta niiden ensimmäiseen käyttöön otettuun muotoonsa.

⁵⁹ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA), s. 4-5.

⁶⁰ Sama, s. 17-18.

3 PAIKALLISJOUKKOJEN KEHITYSVAIHEET

Tässä luvussa käsitellään paikallisjoukkojen kehitysvaiheita ja pyritään vastaamaan osaltaan tutkimuksen pääkysymykseen, että miten paikallisjoukot kehitettiin. Luku on neljään kokonaisuuteen ja siinä edetään aina tilanteesta ennen paikallisjoukkoja niiden kokoonpanojen vahvistamiseen.

3.1 Paikallisjoukkojen edeltäjät

1960- luvulla laadittujen paikallisjoukkojen tehtäväkenttä ei ollut kokonaan uusi, vaan tarve tehtävien toteuttajille oli olemassa ja pääasiallisesti paikallisjoukkojen päätehtäviä toteuttivat kolme eri joukkotyyppiä. Nämä joukkotyypit olivat torjuntapataljoonat, sissipataljoonat sekä vartiojoukot.

Edellä mainituista kolmesta joukkotyypistä tutkimuksen kannalta mielenkiintoisimman kehityksen koki torjuntapataljoona. Rannikon puolustamiseksi oli ennen 1960-lukua kehitetty rannikkopataljoona, joka koostui esikuntakomppaniasta, jääkärikomppaniasta, konekiväärikomppaniasta, kahdesta tykkikomppaniasta sekä kevyestä kranaatinheitinkomppaniasta. Rannikkopataljoonan vahvuus oli 789 miestä. Rannikkopataljoona koettiin hankalaksi käyttää ja vuonna 1960 rannikkojalkaväen kokoonpanoja alettiin tarkastamaan siten, että rannikkopataljoonia tulisi olla kahta tyyppiä. Liikunta- ja iskukykyinen rannikkojääkäripataljoona sekä raskasaseinen ja tulivoimainen rannikkopataljoona.⁶¹

Vuoden 1961 aikana kokeiltiin rannikkojääkäripataljoonan ja rannikkopataljoonan organisaitioita. 2. Divisioonan kirjelmässä vuonna 1961 todettiin, että rannikolla ja sisävesien saaristossa on tarve sekä puolustavalle, että hyökkäävälle organisaatiolle. Samassa kirjeessä todettiin rannikkopataljoonan organisaation vastaavan sen käyttöperiaatteita niin maa- kuin meririntamalla. 2. Divisioonan kirjelmän mukaan rannikkopataljoonan kokeilut puolsivat sekaorganisaatioon siirtymistä. Tämä tarkoitti sitä, että rannikkopataljoonassa olisi hyökkäyksellinen jääkärikomppania ja lisäksi rannikkokomppanioissa olisi jääkärijoukkue. Rannikkopataljoonaan sisällytetyt raskaat vanhemmat asejärjestelmät, kuten panssarintorjuntatykit ja konekiväärit tulisivat myös hyötykäyttöön tällaisessa organisaatiossa. 2. Divisioonan mukaan pääasiassa puolustuksellisesti taisteleviin rannikkopataljooniin voitaisiin sijoittaa reservin vanhempia ikäluokkia.⁶²

⁶¹ Pääesikunnan järjestelyosasto, numeroimaton kirje ”sa-rannikkopataljoonan organisaation tarkistaminen” liite 1 18.4.1962/T-26838/26, Kansallisarkisto (KA).

⁶² 2. Divisioonan esikunnan järjestelyosaston kirje n:o 600/järjst/10a sal/30.10.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA).

Pääesikunnan rannikkotykistötoimisto yhtyi myös esitykseen rannikkopataljoonan kokoonpanosta vuonna 1961 ja totesi sen olevan tarkoituksenmukainen. Rannikkotykistötoimisto korosti kuitenkin kirjeessään, että rannikkopataljoonan aseistuksen tulisi olla mahdollisimman pitkän kantaman omaavaa. Tähän ratkaisuksi esitettiin raskaiden sinkojen määrän lisäämistä.⁶³ Panssariprikaatista vuonna 1961 annetussa lausunnossa todettiin, että rannikkopataljoonan kaltainen raskasaseinen tulppayksikkö olisi käyttökelpoinen rannikolla ja lausunnossa todettiin, että vastaavan kaltaisia tulppayksiköitä voitaisiin käyttää myös maarintamalla.⁶⁴

3. Divisioonan lausunnossa vuonna 1961 todettiin rannikkopataljoonan organisaation olevan käyttökelpoinen myös maarintamalla. 3. Divisioona toi kuitenkin esiin ongelman rannikkopataljoonan aseistuksesta. 3. Divisioonan mukaan torjuntatehtävä laajan vesistön äärellä vaatii aseistukselta suuren tulentiheyden ja kantaman, mutta läpäisy kyseisessä tehtävässä ei ole yhtä oleellinen tekijä maalien kevyestä panssaroinnista johtuen. Lausunnon mukaan rannikkopataljoonan tuolloin asetetut jalkaväkitykit sopivat tällaiseen tehtävään hyvin, mutta maarintamalla vastaavanlaisessa tehtävässä ne eivät olisi olleet riittäviä läpäisyltään. 1. Divisioona puolestaan totesi omassa lausunnossaan, että rannikkokomppanioihin sijoitetut jalkaväkitykit (37 tai 45 millimetrin kaliiberiset) eivät vastanneet tulinopeutensa, kantamansa tai tulensiirtonopeutensa puolesta asetettuja vaatimuksia. 1. Divisioona esitti rannikkokomppanioiden aseistamista ”*runsaalla, kevyellä konetykkikalustolla*”. Lisäksi 1. Divisioona mainitsi kirjeessään, että rannikkopataljoonalta puuttui kauaskantoinen panssarintorjuntakyky. Tähän esitettiin ratkaisuksi raskaiden sinkojen osoittamista rannikkopataljoonille.⁶⁵

3. Divisioonan kirje päättyy saatteeseen, jonka mukaan rannikkopataljoonat ovat välttämättömiä, mutta erilaisten ”*erikoisjoukkojen*” määrä tulisi pitää mahdollisimman pienenä. Tämä saavutettaisiin sillä, että erityisesti jalkaväen joukot koulutetaan, organisoidaan ja varustetaan siten, että ne kykenevät taistelemaan kaikissa olosuhteissa, myös laajojenkin vesistöjen äärellä.⁶⁶

3. Divisioonan lausunto on siinä mielessä mielenkiintoinen, että oli selkeästi halu yhtenäistää muutenkin jalkaväen organisaatioita. Vastaavan kaltainen esitys nousi Pääesikunnan

⁶³ Pääesikunnan rannikkotykistötoimiston kirje n:o 241/Rttsto/10 sal/27.10.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA).

⁶⁴ Panssariprikaatin esikunnan kirje n:o 107/järjsto/10 b 2 sal/16.9.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA).

⁶⁵ 3. Divisioonan lausunto sa-rannikkopataljoonien organisaatioista n:o 463/järjsto/10 a sal/24.10.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA); 1. Divisioonan lausunto sa-rannikkopataljoonan organisaatiosta n:o 467/järjsto/10 b sal/30.10.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA).

⁶⁶ 3. Divisioonan lausunto sa-rannikkopataljoonien organisaatioista n:o 463/järjsto/10 a sal/24.10.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA).

Jalkaväkitoimistosta seitsemän vuotta myöhemmin. Toki tällöin muutoksen ajurina olivat erilaiset paikallisjoukkojen organisaatiot sekä maan pienenevä hevosmäärä.⁶⁷

Myös Pääesikunnan jalkaväkiosasto piti rannikkopataljoonien kokeiluorganisaatiota pääpiirteissään tarkoituksenmukaisena vuonna 1961. Rannikkopataljoonaa olisi kuitenkin pitänyt jalkaväkiosaston mukaan kyetä käyttämään paremmin panssarintorjuntakykyisenä tulppapataljoonana myös maarintaman taisteluissa. Jalkaväkiosasto esitti ratkaisuksi niin kevyiden sinkojen kuin raskaiden sinkojen lisäämistä organisaatiossa. Lisäksi jalkaväkiosasto esitti myös, että ase-tilanteen parantuessa olisi rannikkopataljoonien jalkaväkitykit korvattu myöhemmässä vaiheessa kokonaan raskailla singoilla. Hyvin samankaltaisia lausuntoja antoi myös Pääesikunnan koulutusosasto.⁶⁸

Vuonna 1962 2. Divisioonassa esitettiin rannikkopataljoonien muuttamista rannikkojääkäripataljooniksi sekä torjuntapataljooniksi. Lopulta rannikkopataljoonan nimi muutettiin torjuntapataljoonaksi pääesikunnan käskyllä vuonna 1962. Torjuntapataljoonia oli esityksen mukaan määrä perustaa kaksi, joista toinen Kōkariin ja toinen Hankoniemelle. Esityksessä mainittiin, että kaksi torjuntapataljoonaa Etelä-Suomen maanpuolustusalueelle on riittämätön määrä ja vähimmäisliisatarpeeksi esitetään kahta torjuntapataljoonaa lisää. Torjuntapataljoonia määrättiin lopulta perustamistehtäväluetteloon seitsemän kappaletta.⁶⁹ Vuoden 1962 torjuntapataljoonan kokoonpano on kuvattu liitteen yksi kuvassa kaksi.

Torjuntapataljoonia organisaationa on ollut käytössä ainakin rannikolla jo ennen alueellisen puolustuksen voimaan tuloa. Torjuntapataljoonien käyttöperiaatteista ja aseistuksesta käytiin ilmeisen paljon keskustelua. Merkittävää oli, että useista eri tahojen lausunnoista käy ilmi, että torjuntapataljoonan kaltaiselle organisaatiolle oli tarve myös maarintamalla. Toisaalta myös aseistuksen osalta vaikuttaisi siltä, että päädyttiin jonkinlaiseen kompromissiratkaisuun etenkin panssarintorjunta- ja tykkikaluston osalta.

⁶⁷ Pääesikunnan jalkaväkitoimiston kirje n:o 120/Jvtsto/10 sal/29.11.1968, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

⁶⁸ Pääesikunnan jalkaväkitoimiston lausunto sa-rannjääk- ja rannpatl:ien organisaatiosta n:o 143/Jvtsto/10 sal/2.11.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA); Pääesikunnan koulutusosaston lausunto rannikkojalkaväen organisaatiosta n:o 115/Koultsto/10 sal/9.11.1961, T-26838/25, Kansallisarkisto (KA).

⁶⁹ 2. Divisioonan esikunnan operatiivisen osaston esitys rannikkojääkäripataljoonien perustamisesta n:o 97/optsto/10 sal/9.5.1962, T-26965/43, Kansallisarkisto (KA); Pääesikunnan järjestelyosasto, numeroimaton kirje ”sa-rannikkopataljoonan organisaation tarkistaminen” liite 1, 18.4.1962/T-26838/26, Kansallisarkisto (KA).

Käytännössä erillispataljoonaa edeltäneen sissipataljoonan vahvuudet vahvistettiin 5.1.1963⁷⁰. Sissitoimintaa kehittänyt sissitoimikunta laski vuoden 1963 perustamistehtäväluettelosta sissijoukkojen vahvuudeksi noin 3000 miestä, jotka olivat jaettu kahteen sissipataljoonaan, rajaprikaatien kuuteen sissikomppaniaan sekä 41 erilliseen sissijoukkueeseen.⁷¹

Vuoden 1963 kenttäohjesäännössä sissitoiminta määriteltiin seuraavalla tavalla: ”*vihollisen selustassa tai sen hallussa olevalla alueella tapahtuvaa yhtymän taistelusuunnitelmaan liittyvää jatkuvaa tuhoamis-, häirintä- ja tiedustelutoimintaa tappioiden tuottamiseksi viholliselle, sen johtamisen. Huollon ja liikenteen vaikeuttamiseksi sekä tietojen hankkimiseksi vastassa olevasta vihollisesta.*” Kenttäohjesäännön mukaan yhtymillä tulisi olla yleensä aina olla joukkoja vihollisen selustassa suorittamassa sissitoimintaa ja sitä suorittaisivat sissijoukot. Sissijoukot muodostuivat sissiyksiköistä tai erikseen sissitehtäviä varten tilapäisesti muodostetuista osastoista.⁷²

Sissitoiminta ei ollut uusi käsite Puolustusvoimissa 1960-luvulle tultaessa. Sen sisällöstä ja merkityksestä käytiin laajalti keskustelua 1960-luvun molemmin puolin. Kuitenkin sissitoiminnan kehittämisestä vastannut sissitoimikunta näki varsinaisten sissijoukkojen määrän liian vähäiseksi tarpeeseen nähden ja tilapäisesti koottujen joukkojen ei koettu vastaavan tehokkuudeltaan vaatimuksia. Lisäksi tilapäisesti prikaatin organisaatiosta kootut sissijoukot olisivat sitonneet prikaatin varsinaista taisteluvoimaa.⁷³

Pääesikunnan operatiivisella osastolla vuonna 1963 laadittu työsuunnitelman mukaan operatiivisen suunnittelun kannalta laajakantoisin työ oli alueellisten puolustusjoukkojen kehittäminen, jonka yhtenä ajurina oli reservin henkilöstömäärän nopeampi kasvu, kuin kenttäarmeijan materiaalin hankintamahdollisuudet. Työsuunnitelman mukaan oli mahdollisuus, ellei jopa pakkokin ryhtyä kehittämään niin kutsuttuja alueellisia puolustusjoukkoja, sillä määrärahat eivät riittäneet uusien yhtymien perustamiseen. Eräänä mahdollisuutena nähtiin kevyin asein varustettu alueellinen sissiorganisaatio.⁷⁴

⁷⁰ Pääesikunnan järjestelytoimiston käsky n:o 6/Järjtsto/10 b 2 sal/5.1.1963, T-26838/27, Kansallisarkisto (KA).

⁷¹ Palokangas (2014), s. 309.

⁷² Kenttäohjesääntö I osa (K.O I) – Yhtymän taistelu. Pääesikunta, Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli 1963, s. 103.

⁷³ Palokangas (2014), s. 306, 336–339.

⁷⁴ Sama, s. 313

Sissitoimikunnan työ päättyi syyskuussa 1963 pidettyyn esittelyyn, jossa sissitoiminnan ja sissisodan yleiset periaatteet sekä taktiikan suuntaviivat hyväksyttiin puolustusvoimain komentajalla. Esitys perustui pääosin pääesikunnan operatiivisen osaston vuoden 1963 työsuunnitelmaan ja yhtenä toimenpide-esityksenä olikin nimenomaan alueellisen sissiorganisaation luominen valtakunnan alueelle siten, että järjestelmää olisi kyetty kehittämään reservin kasvun ja hankintojen myötä. Alueellisen sissiorganisaation runkoa oli määrä käyttää myös kotialueella ja yhtymisen selustassa vastasissitoiminnassa. Lisäksi organisaatiota laadittaessa tuli ottaa huomioon sissisotaan varautuminen. Itse kokoonpanojen kehittämistä koskeva työ jäi pääesikunnan operatiivisen osaston sekä järjestelyosaston harteille.⁷⁵

Sissitoimikunnan havainnot 1960-luvun alkupuolella yleisestä sissisodankäynnin kehityksestä maailmalla ja soveltuvuudesta Suomalaisiin oloihin lienevät toimineen osasyynä siihen, että alueellista puolustusta kehitettäessä sissitoimintaa ja sen toteuttamista korostettiin. Osaltaan myös sissitoimikunnan nostama tarve joukkoon, jota käytettäisiin muun muassa vastasissitoiminnassa todennäköisesti ohjasivat tulevan erillisipataljoonan kokoonpanoa ja sille suunniteltuja tehtäviä.

Kenttäohjesäännön yleisen osan vuodelta 1958 mukaan selustan ja kotialueiden suojaamisesta oli laadittava erillinen suojaamissuunnitelma, jonka käskyttämistä ja suunnitelmien ylläpitoa oli valvottava jatkuvasti. Suojaamista ja sen valmisteluja varten yhtymien komentajilla oli käytössään kaikki selusta-alueella olevat joukot. Pääasiallisesti suojaamiseen tuli käyttää vartioujoukkoja, mutta niiden lisäksi voitiin käyttää muun muassa ilmatorjuntatykistö-, viesti-, rakentaja, valvonta- ja kenttäotapoliisiyksiköitä. Maanpuolustuksellisesti tärkeitä kohteita selusta-alueella olivat muun muassa sotilaalliset kohteet, kuten Puolustusvoimien teollisuuslaitokset, varikot, varastot ja korjaamot, sodankäynnin ja siviili- ja elinkeinoelämän jatkuvuuden kannalta tärkeitä teollisuuslaitokset ja elintarvike- sekä polttoaineverastot. Lisäksi tärkeitä kohteita olivat liikenteen solmukohdat sekä maan voimaverkko.⁷⁶

⁷⁵ Palokangas (2014), s. 312–313.

⁷⁶ *Kenttäohjesääntö (K.O) – yleinen osa*, Pääesikunta, Helsinki 1958, s.119–121.

Selusta-alueella ja erityisesti lähimpänä sotatoimia olevilla alueilla piti varautua siihen, että selusta-alue joutuu yllättäen maahanlaskujen, sissitoiminnan tai maihinnousun kohteeksi. Näihin tuli varautua valmistautumalla muodostamaan tilapäisiä torjuntaosastoja selustassa toimivista joukoista, joiden nopealla käytöllä voidaan kyetä rajoittamaan vihollisen toimintaa alkuvaiheessa.⁷⁷

Vartiojoukot on otettu käyttöön Lounais-Suomen sotilasläänissä 19.4.1960. Vartiojoukkojen käyttöön varattavalta henkilöstöltä edellytettiin hyvää kenttäkelpoisuutta, jotta reservistä muodostetut komppaniat ja joukkueet kykenivät niille asetettuihin tehtäviin. Lounais-Suomen sotilasläänin ohjeessa tehtävien kuvailtiin olevan ”*iskuvoimaa vaativia*” ja näiden kuvailtiin olevan vartiojoukoille luonteenomaisia. Lisäksi pyrittiin siihen, että komppanioiden yhden joukkueen tulisi kyetä käyttämään myös jalkaväen raskaita aseita. Paikallisissa vartiotehtävissä voitaisiin käyttää myös iäkkäämpää, vartiopaikkojen läheisyydessä asuvaa henkilöstöä. Ohjeen mukaan vartiojoukkojen liikkuvuus piti saada mahdollisimman suureksi. Tämä edellytti, että koko henkilöstölle oli varattava polkupyörät ja reservin pääosien siirtoa varten autot.⁷⁸

19.4.1960 julkaistussa operatiivisessa käskyssä numero 1, eli peitenimeltään ”satasessa” linjattiin vartiojoukkojen perustamisen lisäksi myös niiden käyttöä. Operatiivisen käskyn mukaan vartiojoukkojen käytössä oli pyrittävä joustavuuteen ja erityisesti alkuryhmytyksen tuli mahdollistaa varautumistehtävien toteuttaminen omalla alueellaan. Vartiojoukkoja ei saanut kuitenkaan olla alueellisesti sidottuja, vaan niitä saatettiin käyttää myös jonkin toisen sotilaspiirin tai -läänin alueella.⁷⁹

Operatiivisessa käskyssä käskettiin vartiojoukoille käyttöperiaatteet. Vartiojoukoilla oli tarkoitus suojata muun muassa varikoita, sotilaspiirien varastoja, maantiestön tärkeitä solmukohtia, lentokenttien tärkeimpiä laitteita, mikäli niille ei ole asettaa muita suojaavia joukkoja ja samalla periaatteella myös sotateollisuuden tärkeät kohteet.⁸⁰

⁷⁷ *Kenttäohjesääntö (K.O) – yleinen osa*, s.122.

⁷⁸ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan operatiivinen käsky no 1 liite 4, no:o 188/Järjtsto/OT 13 a sal/19.4.1960, T-23920/2, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

⁷⁹ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan operatiivinen käsky no 1, no:o 188/Järjtsto/OT 13 a sal/19.4.1960, T-23920/2, Kansallisarkisto (KA), s. 2.

⁸⁰ Sama, s. 2–3.

Pääesikunnassa uusittiin operatiivista käskyä n:o 12, eli peitenimeltään myös ”satanen” vuonna 1963. Pääesikunnan operatiivinen toimisto pyysi kirjelmässään lausuntoja kysymyksiin ennen varsinaista käskyn uudelleenkirjoittamista. Yhtenä kysymyksenä oli vartiojoukkojen kokoonpano, henkilöstölle asetettavat vaatimukset ja tehtävät. Pääesikunta esitti, että reservin kasvaessa⁸¹ lisättäisiin vartiojoukkoja ja niiden tehtäväkenttää laajennettaisiin myös vastasissitoimintaan ja alueellisen sissitoiminnan valmisteluun.⁸²

Vuonna 1963 1. Divisioonaa yhdyi näkökulmaan, että vartiojoukoille asetettavia vaatimuksia olisi nostettava ja lisäksi aseistusta sekä muuta välineistöä parannettava. 1. Divisioonan mukaan vartiojoukot voitaisiin jakaa kahteen erilaiseen joukkotyyppiin. Toinen näistä joukkotyypeistä olisi aikaisemman kaltainen kohdevartiointia suorittava joukko, jolla olisi oma reservi. Lisäksi olisi alueellinen joukko, jonka tehtäviin kuuluisi muun muassa vastasissitoiminta. Tämän alueellisen joukon osalta voitaisiin tinkiä perustamisen nopeusvaatimuksissa, mutta henkilöstön ja kaluston puolesta niiden tulisi kyetä vaativiinkin taistelutehtäviin.⁸³

Vuonna 1963 Uudenmaan sotilaslääni tuki myös ajatusta, että vastasissitoiminta kuuluisi vartiojoukoille. Uudenmaan sotilasläänin silloisilla kahdella vartiopataljoonalla kyettiin toteuttamaan varsinaiset vartiointitehtävät tyydyttävästi, mutta lisääntyvä teollisuus alueella aiheutti painetta vartiojoukkojen lisäämiselle. Lisäksi mahdolliset uudet tehtävät, kuten vastasissitoiminta ja sissitoiminnan mahdollistaminen olisivat edellyttäneet joko vartiojoukkojen määrän lisäämistä tai organisaation muokkaamista. Uudenmaan sotilaslääni esitti, että vartiopataljoonissa reserviksi varattujen komppanioiden yksi joukkue muutettaisiin sissijoukkueeksi, jotka suorittaisivat uusia tehtäviä. Lisäksi esitettiin, että reserviksi varatuille komppanioille osoitettaisiin myös jalkaväen raskaita aseita.⁸⁴

⁸¹ Reservin henkilömäärä kasvoi 1960-luvulla niin kutsuttujen suurten ikäluokkien astuttua varusmiespalvelukseen.

⁸² Pääesikunta, operatiivisen osaston kirje n:o 206/Optsto/11 b sal/29.3.1963, T-26965/46, Kansallisarkisto (KA).

⁸³ 1. Divisioonan esikunnan kirje opkäsky ”satasen” uusiminen n:o 59/Optsto/11 sal/22.4.1963, T-26965/46, Kansallisarkisto (KA).

⁸⁴ Uudenmaan sotilasläänin esikunnan kirje opkäsky ”satasen” uusiminen n:o 333/Järj/11 b sal/25.4.1963/T-26965/46, Kansallisarkisto (KA).

Vuonna 1960 Lounais-Suomen sotilasläänissä vartiopataljoonat olivat sotilaspiirin päällikön alaisia joukkoja, ellei poikkeustapauksissa muuta käsketty. Lounais-Suomen sotilasläänien vartiopataljoonat olivat muodostettu neljän hengen esikunnasta, 12 hengen esikuntaryhmästä ja eriyvästä määrästä vartiokomppanioita, riippuen sotilaspiiristä. Komppanioihin kuului komento- ja huoltoryhmä, sekä eriyvä määrä neljästä kivääriryhmästä koostuvia kiväärijoukku-eita. Esimerkkinä Porin sotilaspiirin vartiopataljoonaan kuului viisi komppaniaa, joista kahdessa oli vain kaksi joukkuetta, kahdessa kolme joukkuetta ja yhdessä komppaniassa neljä joukkuetta.⁸⁵

Lokakuussa 1966 Eversti Leevi Välimaa julkaisi muistion koskien operatiivista puolustusvalmiutta sekä eräitä johtopäätöksiä siitä. Muistion mukaan puolustusvoimien komentaja oli tehnyt jo 8.7.1964 päätöksen, jonka mukaan sotilaspiirien paikallispuolustusjoukot, lähinnä vartiopataljoonat olisivat muodostaneet alueellisen sissitoiminnan rungon. Muistiossa on mielenkiintoinen sanakäännö; ”*Tässä yhteydessä voidaan siirtää paikallispuolustusjoukkoihin myöskin ns. vajaavarustaiset ja PTL:stä karsittavat joukot, jolloin päästäisiin vartio- eli sissijoukkojen runko-organisaatioissa periaatteeseen; sissikomppania sotilasaluetta ja sissipataljoona sotilaspiiriä kohti sekä lisäksi ylimmän johdon liikuteltavat sissijoukot.*” Muistiossa siis suoraan tehtiin johtopäätös, että paikallispuolustusjoukot muodostetaan pääosin vartiojoukoista, jotka voidaan rinnastaa sissijoukoiksi.⁸⁶

Vartiojoukkoja on ollut käytössä kohteiden suojaamiseen ja niiden organisaatiot vaikuttavat olleen räätälöityjä alueellisten tarpeiden mukaisesti. Selustan suojaamisen korostuttua 1960-luvulla myös vartiojoukkojen tehtäväkenttää mietittiin uudelleen. Vaikuttaa siltä, että ennen alueellisen puolustuksen käyttöönottoa selustan eri tehtävät painottuivat vartiojoukoille. Näitä uusia tehtäviä olivat muun muassa vastasissitoiminta ja sissitoimintaan valmistautuminen. Uudet tehtävät vaikuttivat myös vartiojoukkojen organisaatioiden kehittymiseen.⁸⁷

3.2 Paikallisjoukkojen kehittämisen käynnistyminen

Päaesikunnan liikekannallepanotoimistossa laadittiin 23.9.1966 muistio, jossa avattiin liikekannallepanon suunnitteluun liittyviä näkökohtia. Lisäksi muistiossa linjattiin

⁸⁵ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan operatiivinen käskyn liite 5a no 1, no:o 188/Järjsto/OT 13 a sal/19.4.1960, T-23920/2, Kansallisarkisto (KA).

⁸⁶ Eversti Välimaan muistio ”Katsaus nykyiseen operatiiviseen puolustusvalmiuteemme ja eräitä johtopäätöksiä” 5.10.1966, T-26965/68, Kansallisarkisto (KA), s. 25.

⁸⁷ Päaesikunnan operatiivisen osaston kirje n:o 206/Optsto/11 b sal/29.3.1963, T-26965/46, Kansallisarkisto (KA).

liikekannallepanotoimiston lähiaikojen työsuunnitelmaa. Liikekannallepanoon vaikuttaviksi tekijöiksi listattiin liikekannallepanon laajuus, perustamistehtävät sekä niiden keskinäinen kiireysjärjestys, itse liikekannallepanojärjestelmä ja perustamisvastuut sekä sotavarustus ja kuljetusvälineet. Muistion mukaan liikekannallepanon lähtökohtatilanteena on vaatimus suorittaa perustaminen yleisenä ja yllättävässä tilanteessa. Kanta- ja suojajoukkojen merkitystä oli muistion mukaan korostettu eri yhteyksissä voimakkaastikin, mutta periaatteellinen painopiste puuttui. Muistion mukaan silloiset perustamissuunnitelmat olivat toteuttamiskelpoisia edellyttäen, että liikekannallepano saadaan toteutettua häiriöttä. Silti yllätystilanteessa ei voitu laskea suojajoukkojen perustamisen täydellisen onnistumisen varaan. Muistiossa linjattiin, että perustamissuunnitelmia tarkastettaessa tulisi aikaisempaa enemmän kiinnittää huomiota suojajoukkojen perustamiseen, jotta varsinainen liikekannallepano saataisiin suojattua.⁸⁸

Liikekannallepanotoimiston vuonna 1966 laatiman muistion mukaan perustamistehtävät oli priorisoitu aikaisemmin siten, että ensimmäiseksi perustettaisiin kantajoukot 36 tunnin kuluessa, suojajoukot 36 tunnin ja kolmannen sotatoimipäivän välisenä aikana. Paikallispuolustusjoukot oli määrä olla perustettuina 48 tunnin kuluessa. Päävoimien perustaminen oli määrä tapahtua viidennen ja seitsemännen sotatoimipäivän välisenä aikana. Viimeisenä perustettaisiin vajaavarustetut joukot 12. sotatoimipäivästä eteenpäin. Muistion mukaan perustamistehtävien tarkastaminen oli välttämätöntä ja se oli tarkoitus aloittaa vuoden 1966 syksyn aikana. 1.7.1966 alueelliseen organisaatioon siirtyminen loi oivallisen pohjan tarkastustyön aloittamiselle, sillä perustaminen tuli kytkeä sotilasläänien operatiivisiin tehtäviin ja niiden perustamisresursseihin. Muistion mukaan perustamisen kiireysjärjestys ja sen aikaporrastus suojajoukkojen ja päävoimien välillä tulisi vielä tarkistaa, sillä yllätystilanteen edessä kahdessa vuorokaudessa perustettavat 100 000 – 150 000 miehen vahvuiset suojajoukot olisivat merkittävästi ratkaisevammat, kuin tasapaksusti perustettavaksi suunniteltu 450 000 miehen armeija.⁸⁹

Liikekannallepanotoimiston muistiossa linjattiin, että kaaderijoukkojen perustamiskapasiteetti tulisi käyttää tarkoituksenmukaisesti ja soveltaa sitä sotilaspiirien esikuntien kanssa paikalliset olosuhteet huomioiden. Sotilaspiirien esikuntien perustamisvastuulla olevien paikallispuolustusjoukkojen, ”*vartiopataljoonien*” perustaminen tietyillä alueilla tulisi muistion mukaan asettaa ensisijaiseksi. Mikäli paikallispuolustusjoukkojen perustaminen priorisoitaisiin ja suojajoukkotehtävissä toimiville joukoille keskitettäisiin aikaisempaa enemmän sotavarustusta voisi

⁸⁸ Pääesikunta liikekannallepanotoimiston muistio n:o 24/Lkptsto/Dc/10 e sal/23.9.1966, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 2–3.

⁸⁹ Sama, s. 3–4.

päävoimien perustamisen suojaaminen onnistua. Materiaalin osalta vajaavarustettavien joukkojen määrä tuli tutkia uudelleen ja mahdollisesti lisättävä niitä, jotta suojajoukkojen ja päävoimien sotavarustetilannetta voitaisiin kohentaa.⁹⁰

Vuoden 1966 perustamistehtäväluehtelon mukaan useimpien sotilaspiirien perustamistehtävän runkona oli prikaati ja sen lisäksi runsaasti erilaisia komppanian tai joukkueen kokoisia muodostelmia. Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston vuonna 1966 laatiman muistion mukaan perustamistehtäväluehtelo oli tasapaksu, eikä ollut tarkoituksenmukainen, sillä siinä ei huomioitu alueellisia tarpeita eikä erityispiirteitä. Muistiossa nostetaan erikseen esille, että olisi luonnollista muuttaa perustamisen painopiste erityisesti ”rajasotilaspiireillä” ja rajavartiostoilla mahdollisimman pitkälle valmisteltuun kaaderiperustamiseen. Muistiossa esitettiin, että kyseisten sotilaspiirien perustamistehtävistä tulisi poistaa hitaasti perustettavat prikaatit sekä suunnittelu- ja ylläpitoaikaa vievät pienet tehtävät. Näiden sijasta olisi pitänyt saada 2-3 ”taistelupataljoonaa” jokaista sotilaspiiriä kohden ja niiden perustaminen piti suunnitella nopeutensa puolesta vartiopataljoonien kaltaisiksi. Muistiossa esitetään vastaavanlaista toimintatapamallia myös eräissä rannikkosotilaspiireissä, joissa menettelyä sovellettiin jo kaaderiperustaisissa rannikkotyökistön yksiköissä.⁹¹

Edellä kuvattujen erillisten pataljoonien perustamisjärjestelyt vaativat muistion mukaan pataljoonan organisaation tarkastamista, jotta se vastaisi tarkoitustaan. Muistion mukaan prikaatin pataljoona oli määrävahvuudeltaan liian suuri ja organisaationsa puolesta kömpelö. Määrävahvuuden supistaminen olisi muistion mukaan helpottanut ja tehostanut myös perustamisjärjestelyjä muun muassa reservin kokoamisen osalta ja siten mahdollistanut useampien aluejärjestöjen kautta nopeastikin perustettavien pataljoonien kokoamisen.⁹²

Sotilaspiirien perustamiin prikaateihin nojautuvaa periaatetta kyseenalaistettiin myös Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirjeessä ”Nykyinen puolustusvalmius- ja kyky” 25.8.1967. Kirjeessä vahvistetaan, että tavoitetilana oli pääpiirteissään perustaa yks prikaati jokaisen sotilaspiirin alueella. Kirjeen mukaan periaatteesta jouduttiin kuitenkin joustamaan, sillä sopivaa reserviä ei ollut kaikkien sotilaspiirien alueella saatavilla, jolloin prikaatin perustaminen saattoi tapahtua useamman sotilaspiirin alueella. Prikaatin vahvuus oli ilmeisesti liian suuri,

⁹⁰ Pääesikunta liikekannallepanotoimiston muistio n:o 24/Lkptsto/Dc/10 e sal/23.9.1966, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 4–5.

⁹¹ Sama, s. 5.

⁹² Sama, s. 5–7.

sen organisaatio liian kiinteä ja siihen tarvittavalle henkilöstölle asetetut koulutukselliset vaatimukset sellaisia, että varsinkin Pohjois-Suomen ja itärajan sotilaspiirit eivät kyenneet perustamaan kokonaisia prikaateja.⁹³

Kirjeessä esitettiin, että olisi tarkoituksenmukaisempaa, mikäli prikaatien tilalle perustettaisiin prikaatien esikuntia, erillisiä pataljoonia, patteristoja ja erillisyyksiköitä. Tällöin sotilaspiireissä, joissa oli paljon päällystää, oli mahdollista suunnitella useamman esikunnan perustaminen, kun taas pienemmät sotilaspiirit perustaisivat voimavarojensa mukaisesti muita yksiköitä tai joukkoyksiköitä.⁹⁴

Liikekannallepanotoimiston muistioista ja kirjeistä ilmenee ensimmäisiä kertoja tarkoituksenmukainen yritys muodostaa ajatus paikallisjoukkojen käytöstä ja perusteluista niille. Ajatukset, joita muistiossa ja kirjeissä esitettiin, olivat varsin edistyksellisiä ja ovat todennäköisesti toimineet pohjana paikallisjoukkojen kehittymiselle tulevina vuosina.

Yleisesikunnan päällikkö hyväksyi 14.12.1966 liikekannallepanotoimiston esityksen, jonka pohjalta muodostettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli tutkia Puolustusvoimien sodan ajan kokoonpanon ja perustamistehtävien tarkistusmahdollisuuksia. Tutkimustyön pääkohteita olivat muun muassa käytettävissä olevat voimavarat ja niiden alueellinen jakautuminen, joukkojen pääpiirteinen jako käyttötarkoituksen mukaan, organisaatiotarkistuksen tarve sekä perustamisen tahdittaminen. Erityisesti tuli tarkastella, että perustettavat joukot todella vastaisivat käytössä olleita voimavaroja. Tarkoitus oli, että olisi perustettu käyttötarkoitustaan mahdollisimman hyvin vastaavia joukkoja sekä kiireellisimmät joukot oltaisiin saatu tarpeen mukaan mahdollisimman nopeasti ja varmasti käyttöön taistelunvalmiina. Työryhmä esitti kirjeen liitteessä, että sodan ajan Puolustusvoimien vahvuuksia ja kokoonpanoja koskevan jatko tutkimus jaettaisiin kolmeen eri kokonaisuuteen, jolle otettaisiin joukkojen käyttötarkoitukseen perustuva jako ja työnimikkeet.⁹⁵

Ensimmäinen osa olisi sotilasläänien alaiset sotilaspiirit, jossa sotilaspiirin komentaja esikuntineen vastaisi kaikista sodan ajan valmisteluista sekä sodan aikaisten sotatoimien johtamisesta ainakin sodan alkuvaiheissa. Toinen kokonaisuus olisi sodan ajan Puolustusvoimien jako

⁹³ Pääesikunta liikekannallepanotoimiston kirje n:o K 24/Lkptsto/10 sal, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

⁹⁴ Sama, s. 2–3.

⁹⁵ Pääesikunta liikekannallepanotoimisto, liite 1 pääesikunnan kirjelmään n:o K 19/Lkptsto/10 sal/3.7.1967, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

kenttäohjesäännön mukaisesti maa-, meri- ja ilmavoimiin. Maavoimat puolestaan jaettaisiin kenttäarmeijaan ja paikallisjoukkoihin. Nämä nimikkeet valmistauduttiin korvaamaan käsitteillä yleisvoimat ja paikallisvoimat, mikäli kenttäohjesäännön yleisen osan luonnos vahvistettaisiin.⁹⁶

Kolmantena kokonaisuutena kenttäarmeija käsite jaettaisiin taistelu- ja huoltojoukkoihin. Kenttäarmeijan joukot koostuisivat armeijakuntien ja prikaatien johtoportaista, eri aselajien ja huollon johtoportaista, joukko- ja erillisyksiköistä, jotka voidaan resurssien puitteissa varustaa niiden tarvitsemalla sotavarustuksella. Lähtökohtana pidettiin myös sitä, että kyseinen sotavarustus on todella olemassa ja jatkuvassa jakovalmiudessa. Taistelujoukkojen ikärakenne muodostettaisiin nuorista reserviläisistä, eli alle 30-vuotiaista. Huoltojoukot voisivat koostua myös vanhemmista reserviläisistä, noin 40-vuotiaista. Kenttäarmeijan täydennysjoukot koostuisivat ikärakenteeltaan kenttäarmeijaan sopivista reserviläisistä, mutta eivät kuitenkaan yli 35-vuotiaista ja niistä, joille ei ainakaan välittömästi ole jaettavissa niille kuuluvaa sotavarustusta. Kenttäarmeijan täydennysjoukkoja tiedostettiin voitavan käyttää paikallisjoukkojen tapaisesti, kunhan niille jaettu sotamateriaali otettiin huomioon.⁹⁷

Työryhmän esityksen mukaan paikallisjoukot koostuisivat niistä Päämajan, armeijan (ryhmän) ja sotilaspiirin johdossa olevista esikunnista ja laitoksista, sekä johtamisen, huollon ja muiden aselajitoimintojen vaatimista joukoista, jotka kukin johtoporras toiminnassaan tarvitsi. Lisämääränä oli, että joukoista olisi muodostuttava pysyvän alueellisen organisaation runko. Lisäksi paikallisjoukkoihin kuuluisivat valvonnan, yleisen järjestyksen- ja turvallisuuden ylläpitoon, suojaamiseen, suojeluun, paikallisen puolustuksen sekä sissitoimintaan vaatimat joukot. Paikallisjoukot olisivat ikärakenteeltaan kenttäarmeijan joukkoja vanhempia ja kykenisivät sotavarustuksensa puolesta ainoastaan paikallisiin sotatoimiin. Poikkeuksen näistä muodostaisivat osa paikallispuolustusjoukoista, sekä sissitoimintaan varattavat joukot, jotka piti valita parhaasta miesaineksesta ja varustettaisiin tarkoituksenmukaisella sotavarustuksella.⁹⁸

Esityksen loppusaatteena oli, että edellä esitetyt näkökohdat saattaisivat muuttua, mutta jokin lähtökohta tutkimukselle oli oltava. Tutkimus tulisi jakaantumaan jo aikaisessa vaiheessa ainakin kolmeen eri osaan. Sodan ajan kenttäarmeijaan, paikallisjoukkoihin ja rauhan ajan

⁹⁶ Pääesikunta liikekannallepanotoimisto, liite 2 pääesikunnan kirjelmään n:o K 19/Lkptsto/10 sal/3.7.1967, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

⁹⁷ Sama, s. 2–3.

⁹⁸ Sama, s. 2.

järjestelyihin. Eesityksen mukaan jokainen kysymys tuli hoitaa omalla sektorillaan, mutta ne kuitenkin olivat vuorovaikutuksessa toisiinsa.⁹⁹

Keskustelua paikallisjoukkojen tarkoituksesta käytiin myös muualla, kuin työryhmän kokouksissa. Eversti Hämäläinen¹⁰⁰ ja operatiivisen osaston päällikön sijaisena toiminut everstiluutnantti Juhani Ruutu kävivät keskustelua paikallisjoukkojen tukiyksiköiden perustamisesta. Keskustelun pohjalta lähetetty muistio Pääesikunnan järjestelytoimiston päällikölle, missä nostettiin esiin, että uusien sotavarustehankintojen myötä yleisjoukoilta poistui käytöstä jalkaväen tukiasestusta lisääntyvissä määrin. Paikallisjoukkojen taisteluarvon kohottamiseksi vartiojoukkojen rinnalle esitettiin perustettavaksi erillisiä torjuntakomppanioita, joiden kokoonpanot olisivat voineet vaihdella alueellisten olosuhteiden ja käytössä olevan tukiasestuksen mukaan. Perusteluna tälle oli, että sijoittamalla kyseisiin komppanioihin ensisijaisesti vanhempia reserviläisiä saataisiin heidän aiemmin saamastaan jalkaväki- ja panssaritorjuntatykkikoulutuksesta täysi hyöty. Jatko esityksenä oli, että erillisten torjuntakomppanioiden määrä ja laatu pitäisi tutkia alueellisesti. Ensimmäisenä toimenpiteenä kuitenkin silloiset rakentajakomppaniat, jotka ylittivät rakentajatarpeen, muutettaisiin välittömästi erillisiksi torjuntakomppanioiksi.¹⁰¹

23.1.1968 päämajamestari kenraalimajuri Lauri Sutela esittelikin puolustusvoimain komentajalle 25. – 30. erillisen rakentajakomppanian korvaamista 1. – 7. erillisellä torjuntakomppanialla ja puolustusvoimain komentajan sijainen hyväksyi esityksen¹⁰². Erilliset rakentajakomppaniat olivat ilmeisesti tarkoitettuja kantalinnoitettujen tai muuten tärkeiden maastonkohtien suojaamiseen. Vuoden 1964 suunnitelmissa 25. Erillinen rakentajakomppania oli määrä ryhmittää Harpaskog-linjalle Hankoniemellä.¹⁰³

Vuonna 1967 paikallisjoukkojen organisaatioon kehittämiseen otti kantaa Kaakkois-Suomen sotilasläänin komentaja kirjeellään Päämajamestarille, jossa hän toi esille huolensa siitä, että paikallisjoukkojen perustamisnopeus olisi ratkaisevan tärkeää. Paikallisjoukkojen aseistuksesta hän esitti, että niiden aseistuksen ei pitäisi koostua ainoastaan kivääreistä ja konepistooleista vaan tulivoiman lisäämiseksi paikallisjoukoille tuli osoittaa jalkaväkitykkeitä, panssarivaunuja

⁹⁹ Pääesikunta liikekannallepanotoimisto, liite 2 pääesikunnan kirjelmään n:o K 19/Lkptsto/10 sal/3.7.1967, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 2–3.

¹⁰⁰ Eversti Hämäläisen tehtävää ei saatu tutkimuksen aikana selville.

¹⁰¹ Pääesikunnan operatiivisen osaston kirje n:o 226/Optsto/10 sal/10.5.1967, T-26965/53, Kansallisarkisto (KA).

¹⁰² Pääesikunnan järjestelyosaston esittely puolustusvoimain komentajalle n:o 81/Järitsto/10 b 2 sal/23.1.1968, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

¹⁰³ 2. Divisioonan esikunnan kirje n:o 163/Optsto/11 sal/9.10.1964, T-26838/28, Kansallisarkisto (KA).

kiinteiksi asepesäkkeiksi, konekiväärejä ja pikakivääreitä, ilmatorjuntatykkejä ja mahdollisesti kenttätykkejä sekä mahdollisuuksien mukaan kevyitä sinkoja, panssarimiinoja ja räjähdysaineita. Lisäksi Kaakkois-Suomen sotilasläänin esitti, että vartiopataljoonat pitäisi liittää paikallisjoukkoihin ja paikallisjoukot pitäisi muodostaa paikallisten olosuhteiden mukaisesti, eikä valtakunnallisesti tulisi olla samoilla perusteilla muodostettavia paikallisjoukkoja.¹⁰⁴

Sotakorkeakoulu sai myös ilmeisesti omasta lausunnostaan johtuen työkseen tutkia paikallisjoukkojen käyttöä vuonna 1967. Sotakorkeakoulu nosti lausunnossaan kesällä 1967 kenttäohjesäännön yleisen osan uusimistyöhön liittyen, että yleis- ja paikallisjoukkojen jakoon liittyen pitäisi selvittää tarkoin paikallisjoukkojen laatu, vahvuudet, varustus ja johtamismahdollisuudet sekä niiden osuus silloisessa sodan kuvassa ja sotatoimien suorittamisessa. Kyseinen lausunto on kuitattu asiakirjan laidassa lakonisesti ”*Selvä – tutkitaan!*”¹⁰⁵

Vajaa kuukausi myöhemmin Pääesikunnan operatiivinen osasto käski Sotakorkeakoululle lisäyksiä diplomityöaiheisiin, näistä lisäyksistä toinen oli ”*Paikallisjoukot. Tarve, laatu ja käyttöperiaatteet.*”¹⁰⁶ Kyseinen diplomityö valmistui 1969 ja työn laatija kapteeni Raimo Koppinen luonnehti työnsä jääneen pintapuoliseksi, sillä paikallisjoukkojen määrään ja laatuun vaikuttivat alueelliset ja paikalliset olosuhteet. Tällöin tutkimuksessa ei päästy yksityiskohtiin, vaan ne tuli Koppisen mukaan tutkia kaikilla alueilla erikseen.¹⁰⁷

Lounais-Suomen sotilasläänin järjestelytoimisto lähetti kirjeen sotilaspiireilleen 3.3.1967, jonka mukaan Pääesikunnassa aloitetussa tutkimustyössä selvitetään joukkojen ja voimavarojen oikein käyttöä. Alkupään yhtenä tutkimuskohteena olivat paikallispuolustusjoukkoja koskevat kysymykset. Tämä kokonaisuus oli jaettu neljään alakysymykseen, jotka olivat:

1. ”*Mikä on pääpiirteinen paikallispuolustusjoukkojen tarve (miesmäärä) sotilaspiirin alueella, kun otetaan huomioon ainakin erällä suunnilla niiden mahdolliset suojajoukkoluonteiset tehtävät sekä yleensä kaikkialla selustan puolustaminen, alueelle mahdollisesti tulevien ja rintamavastuussa olevien armeijakuntien selustat mukaan luettuina?*”

¹⁰⁴ Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirje ”paikallispuolustusjoukot” n:o 121/Järjsto/10 sal/16.2.1967, T-28344/3, Kansallisarkisto (KA).

¹⁰⁵ Sotakorkeakoulun kirje ”KO:n yleisen osan uusiminen” n:o 620/8/12.6.1967, T-28022/16, Kansallisarkisto (KA), s. 2.

¹⁰⁶ Pääesikunnan operatiivisen osaston kirje ”SKK:n diplomityöaiheet” n:o 299/Optsto/8/7.10.1967, T-28022/16, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

¹⁰⁷ Sotakorkeakoulun diplomityökokoelma, kapteeni Raimo Koppisen tutkielma ”Paikallisjoukot. tarve, laatu ja käyttöperiaatteet, 1969, SKK-1:991.

2. ”Pitäisikö paikallispuolustusjoukkojen olla vakiokokoonpanoisia joukko- tai erillisyyksiköitä vai olisiko niiden kokoonpano ratkaistava kutakin tapausta varten erikseen?”

3. ”Onko tarkoituksenmukaista sijoittaa myös kenttätykistöä paikallispuolustusjoukkoihin, kun otetaan huomioon tähän tarkoitukseen mahdollisesti käytettävä vanhentunut tykkikalusto sekä puutteellinen viestikalusto?”

4. ”Mahdollisesti muita paikallispuolustusjoukkojen tarvetta, kokoonpanoa ja sotavarustusta koskevia esityksiä.”¹⁰⁸

Kirjeessä alajohtoportaita käskettiin vastata edeltäviin kysymyksiin ja kirjeen mukaan pääesikunnan työryhmä hankkisi aineistoa kirjallisilla kysymyksillä ja henkilökohtaisilla käynneillä. Kysymykset ovat sanasta sanaan samat, jotka Pääesikunnan liikekannallepanotoimisto oli käsenyt sotilasläänien selvittää vain noin viikkoa aikaisemmin. Vastausaikaa sotilasläänille annettiin 10.5.1967 saakka.¹⁰⁹

3.3 Paikallisjoukkojen muotoutuminen

Edellisessä luvussa käsitellyistä neljästä sotilasläänille osoitetuista kysymyksistä laadittiin Pääesikunnan liikekannallepanotoimistossa koonnos, jonka perusteella sotilasläänit katsoivat tarvitsevansa paikallisjoukkojen vahvuudeksi 4 100 - 12 500 miestä sotilasläänistä riippuen. Vähiten miehiä koki tarvitsevansa Savo-Karjalan sotilaslääni, kun taas Pohjanmaan sotilaslääni ilmoitti tarvitsevansa 12 500. Yhteensä sotilasläänien ilmoittama miestarve paikallisjoukkoihin oli 56 900.¹¹⁰

Kuusi seitsemästä sotilasläänistä kannatti pataljoonien ja erillisten yksiköiden organisaatioiden vakinaistamista. Ainoastaan Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunta vastusti vakioituja kokoonpanoja. Tykistöjoukkojen osalta vastaukset sotilaslääneiltä olivat mielenkiintoisia, sillä neljä sotilasläänää ilmoitti, että ei ole mahdollisuuksia tai tarvetta osoittaa tykistöjoukkoja paikallisjoukoille, kun taas yksi sotilaslääni ilmoitti, että mahdollisuuksien mukaan

¹⁰⁸ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan järjestelytoimiston kirje ”paikallispuolustusjoukkojen tarve” n:o 128/Järjtsto/10 b sal/3.3.1967, T-23922/3, Kansallisarkisto (KA); Katso myös Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirjeen jäljennös n:o 108/Lkptsto/10 sal/25.2.1967, T-26842/38, Kansallisarkisto (KA).

¹⁰⁹ Sama.

¹¹⁰ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirjeen jäljennöksen liite 5 n:o 108/Lkptsto/10 sal/25.2.1967, T-26842/38, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

tykistöjoukkojen sijoittaminen olisi tarkoituksenmukaista. Pohjois-Suomen ja Pohjanmaan sotilasläänien esikuntien mukaan tykistöjoukot olivat tarpeen paikallisjoukkojen organisaatioissa.¹¹¹

Pääesikunnan liikekannallepanotoimisto koosti sotilasläänien vastauksista yhden sivun mittaisen koonnoksen, jossa oli otteita lausunnoista. Savo-Karjalan sotilasläänin mukaan elintärkeiden kohteiden suojaamiseen tarvitaan torjuntakykyisiä osastoja, jotka olisivat perustettavissa lähes yhtä nopeasti, kuin kantajoukot. Etelä-Suomen sotilaslääni esitti, että tulivoiman lisäämiseksi paikallisjoukkojen kiväärikomppanioiden tukijoukkueisiin tulisi sijoittaa vanhentuneet 37-75 millimetrin tykit. Useampi sotilaslääni antoi erilaisia ehdotuksia paikallisjoukkojen johtamisesta ja kokivat, että sotilaspiirin esikuntien kokoonpanoja olisi pitänyt muuttaa siten, että ne todella kykenisivät johtamaan alueellaan toimivia paikallisjoukkoja. Kaakkois-Suomen sotilaslääni esitti, että paikallisjoukkojen sotavarustuksen pitäisi olla sotilaspiirien ja perustajien hallussa ja mielellään varastoituna suojattavalle kohteelle.¹¹²

Lounais-Suomen sotilasläänin vastauksessa Pääesikunnan järjestelyosaston kyselyyn paikallisjoukoista selviää, että ainakaan Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnassa ei oltu varauksetta sitä mieltä, että paikallisjoukoille olisi ollut selkeää tarvetta sellaisena, kuin niitä oltiin esitetty. Lounais-Suomen sotilasläänin esikunta nosti esille varsin hyvän näkökulman siitä, että mikäli paikallispuolustusjoukoista oltaisiin haluttu saada suorituskyvyltään sellaiset, että ne kykenevät muun muassa maihinnousujen ja maahanlaskujen torjuntaan, vastasissitoimintaan sekä sissitoimintaan pitäisi niihin sitoa huomattava määrä suorituskykyistä reserviä ja kalustoa. Lounais-Suomen sotilaslääni esitti, että paikallisjoukoista erotettaisiin vartiojoukot, jotka vastaisivat aikaisempienkin vartiojoukkojen tehtävistä sekä selustajoukot, joiden taisteluarvo olisi jääkärijoukkojen veroista. Tällä järjestelyllä oltaisiin saatu sotilaslääneille muodostettua myös suorituskykyinen reservi. Viimeisenä vastauksessa painotettiin vielä sitä, että vahvojen paikallispuolustusjoukkojen lisääminen edellyttäisi myös muiden perustamistehtävien tarkistamista.¹¹³

¹¹¹ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirjeen jäljennöksen liite 5 n:o 108/Lkptsto/10 sal/25.2.1967, T-26842/38, Kansallisarkisto (KA), s. 2.

¹¹² Sama, s. 3.

¹¹³ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan kirje n:o 251/Järjsto/10 b sal/10.5.1967, T-23922/3, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

Vastausta lukiessa on kuitenkin huomioitava, että vastauksessa paikallispuolustusjoukkoihin oli määritelty sotilaspiirien ja sotilasalueiden esikunnat, vartiojoukot ja ilmavalvontajoukot, joten vastauksessa ei välttämättä otettu kantaa silloin suunnitteilla olleisiin paikallisjoukkoihin, kuten paikallispataljoonaan.

Vastauksen osiossa missä otettiin kantaa paikallispuolustusjoukkojen aseistukseen ja varustukseen oli kuitenkin paljon samankaltaisia kaikuja, kuin yleisesti muissakin käydyissä keskusteluissa, sillä siinä esitettiin kivääriaseistettujen vartiojoukkojen aseistuksen parantamista ja monipuolistamista. Erityisesti mainittiin konetuliaseet sekä jalkaväkitykit. Lisäksi mainittiin kenttäkäyttöön kelpaamattomat panssarivaunut sekä muu paikallisiin olosuhteisiin sopiva aseistus. Selustapataljoonille esitettiin niin kranaatinheittimistöä, kuin panssarintorjunta-aseistusta. Ehkä tärkeimpänä lausuntona on viimeinen, jossa korostetaan sitä, että selustapataljoonat tulisi muunkin materiaalin, kuten liikunta- ja talousmateriaalin suhteen saatava itsenäiseen toimintaan kykeneviksi.¹¹⁴

Hämeenlinnan sotilaspiirin esikunnassa laadittiin mietintö 8.5.1967 liikekannallepanon ja selustan suojaamisesta sekä vartiokohteiden määrittelystä ja suojaamisen kokonaisjärjestelyistä sotilaspiirin alueella. Mietinnössä kyseenalaistettiin silloisten vartiojoukkojen monitahoinen tehtäväkenttä, sillä mietinnön mukaan jokaisen sotilaspiirin alueelle olisi jäänyt lukumäärältään ja laadultaan erityyppisiä yksiköitä, kuten huolto-, täydennys-, ja koulutusyksiköitä. Näiden yksiköiden kyky suojaamiseen oli mietinnön mukaan rajoittunut sijoituspaikkansa lähituntumaan. Tällöin vastuu suojaamisesta olisi jäänyt ensisijaisesti vartiopataljoonille, joiden tehtäviksi luettiin vastasissitoiminta, maahanlaskuntorjunta, valmistautuminen sissitoimintaan, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito sekä muut tehtävät, kuten liikenteen opastustehtävät. Vartiopataljoonan komentajan tuli mietinnön mukaan johtaa hajallaan oleviaan joukkojaan koko sotilaspiirin alueella. Mietinnön mukaan yleisesti tunnustettiin, että selustan joukkojen taistelu tehon tulisi vastata rintamajoukkoja.¹¹⁵

Pääesikunnan liikekannallepanotoimistossa muodostettu työryhmä esitti 3.7.1967 hyväksyttäväksi listaa toimenpiteistä liikekannallepanon ja organisaatioiden kehittämiseksi. Esityksessä Sotakorkeakoululle esitettiin sodan ajan kenttäarmeijan¹¹⁶ kokoonpanoja koskeva tutkimus- ja

¹¹⁴ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan kirje n:o 251/Järjsto/10 b sal/10.5.1967, T-23922/3, Kansallisarkisto (KA), s. 1–3.

¹¹⁵ Hämeenlinnan sotilaspiirin esikunnan mietintö 8.5.1967, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

¹¹⁶ Kenttäarmeija nimitystä oli käyttänyt Puolustusneuvosto. Pääesikunta liikekannallepanotoimiston kirje N:o K 19/Lkptsto/10 sal 3.7.1967, T-26842/53, kansallisarkisto (KA).

kokeilutoiminta, jota koordinoitiin yhteistoiminnassa Pääesikunnan eri osastojen ja sotakoulujen kanssa. Tutkimuksien ja kokeilutoiminnan pohjalta tuli päätyä perusteltuun esitykseen kenttäarmeijan eri johtoportaiden ja eri aselajien joukkotyyppien kokoonpanoista. Esityksessä piti ottaa huomioon kenttäarmeijan korkeat laadulliset vaatimukset sotavarustetilanteen puitteissa, sekä alueellisen järjestelmän ja paikallisjoukkojen vaikutus. Sodan ajan joukkoja koskeva tutkimus tuli maavoimien osalta olemaan kaksijakoinen sisältäen kenttäarmeijan ja paikallisjoukot. Paikallisjoukkojen organisaatiotyö kuului Sotakorkeakoulun asettamalle työryhmälle.¹¹⁷

28.5.1968 Pääesikunnan operatiivinen osasto lähetti sotilaslääneille käskyn, jossa käskettiin niitä ottamaan kantaa operatiivisilla neuvottelupäivillä esillä olleisiin kysymyksiin, jotka liittyivät alueellisen puolustuksen yleisiin periaatteisiin, sekä eräisiin tarkennettuihin kysymyksiin. Tarkennetuissa kysymyksissä sotilasläänejä pyydettiin vastaamaan muun muassa vartioujoukkojen kyvystä suorittaa niille kaavailtuja tehtäviä, sekä niiden pääpiirteinen vahvuus sotilaslääneittäin, paikallispataljoonien tarve ja käyttöperiaatteet sekä organisaatio huomioiden materiaalmäärän asettamat rajoitteet ja lisäksi torjuntapataljoonien tarve ja käyttöperiaatteet sekä kevyen torjuntapataljoonan kokoonpano.¹¹⁸

Puolustusvoimien komentaja vahvisti 6.8.1968 paikallispataljoonien vaatimukset, joita olivat yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito, perustamisen suojaaminen, sotilaspiirin alueellisen reservinä toimiminen sekä vastasissi- ja sissitoiminta. Savon prikaatissa toimeenpantiin 2.9.1968 kolmipäiväinen paikallispataljoonan yhden yksikön kokeiluharjoitus, jonka erotuomarikertomus ottaa laajalti kantaa edellä mainittuihin tehtäviin. Sotilaspiirin reservinä toimiminen koettiin haasteelliseksi, sillä muut tehtävät, kuten perustamisen suojaaminen ja sissitoiminnan valmistelut edellyttivät joukon käyttöä laajalla alueella, jolloin koottu käyttö nopeassa tilanteessa, kuten maahanlaskun torjunnassa olisi kestänyt kauan. Sama aikaviive koettiin haasteelliseksi myös vastasissitoimintaan valmistautuessa, johon tulisi koota oma reservinsä. Erotuomarikertomuksessa arvioitiin, että joukkueittain toimineen harjoitusjoukon kokoaminen yksiköittäin olisi kestänyt noin puoli vuorokautta – kaksi vuorokautta. Vastaavasti koko pataljoonan kokoaminen olisi kestänyt vähintään puoli viikkoa.¹¹⁹

¹¹⁷ Pääesikunta liikekannallepanotoimiston kirje n:o K 19/Lkptsto/10 sal 3.7.1967, T-26842/53, kansallisarkisto (KA), s. 6–7.

¹¹⁸ Pääesikunnan operatiivisen osaston kirje n:o 234/Optsto/11 sal/28.5.1968, T-23920/6, Kansallisarkisto (KA), s. 1–3.

¹¹⁹ Savon Prikaatin erotuomarikertomus 2.-5.9.1968 n:o 58/Lkptsto/10 sal/16.9.1968, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 2–4.

Vastaavasti erotuomarikertomuksen mukaan paikalliskomppanian kokoonpano ei ollut ongelmaton. Sissitoiminnassa organisaatioon sijoitettu tukijoukkue koettiin tarpeettomaksi, mutta taas maahanlaskujen, maihinnousujen ja muissa torjuntatehtävissä tukijoukkue nähtiin tarpeelliseksi. Eräänä kehittämismahdollisuutena esitettiin yksiköiden muuttamista nelijakoisiksi, jolloin niille voidaan jakaa kolmen kiväärijoukkueen ja tukijoukkueen materiaali alueille, joissa tukijoukkuetta tarvitaan ja siellä missä sitä ei tarvita voidaan yksikölle jakaa neljän kiväärijoukkueen materiaali. Paikalliskomppaniaan kaivattiin myös pioneerikoulutuksen saaneita sijoitettaviksi eri joukkueisiin, mutta pioneerijoukkuetta tai -ryhmää ei nähty tarpeelliseksi. Paikalliskomppanialle jaetut polkupyörät koettiin myös hankaloiksi, sillä ne antoivat kyllä joukolle liikkuvuutta, mutta eivät suojaa. Toisaalta sissitoiminnassa polkupyöristä oli ilmeisesti enemmän haittaa, kuin hyötyä.¹²⁰

Erotuomarikertomuksen pohjalta voidaan todeta, että pelkästään paikallispataljoonalle suunnitellut moninaiset tehtävät estivät sen tarkoituksen mukaisen käytön. Kokeiluharjoituksessa joukolle oli käsketty lähes kaikki valmistautumistehtävät yleisen järjestyksen ylläpitoa lukuun ottamatta, mikä ei tietenkään välttämättä myöskään ole ollut itsetarkoitus paikallispataljoonan tehtäviä laadittaessa. Samoin osoitettu materiaali oli suunniteltu siten, että paikallispataljoonaa voidaan käyttää monenlaisiin tehtäviin, jolloin sen materiaali ei välttämättä tue kaikkien tehtävän toteuttamista.

Syksyllä 1968 saatettiin päätöksen vuonna 1962 alkanut koko Puolustusvoimia koskenut sodan ajan määrävahvuuksien tarkistustyö. Työn pitkästä luonteesta johtuen osa organisaatioista todettiin jo työn päätyttyä olevan sopimattomia. Pääesikunnan järjestelytoimisto pyysi Pääesikunnan eri osastoilta lausuntoja, että mitkä organisaatiot tulisi tarkistaa välittömästi uudelleen.¹²¹

Pääesikunnan jalkaväkitoimiston mukaan tärkeimmäksi uudelleen tarkistettavaksi tuli asettaa kivääripataljoonan organisaatio. Taistelujen edellyttämä liikkeen tarve oli lisääntynyt ja maan hevosien määrä pienenemässä, jolloin joukoille tuli osoittaa enemmän traktoreita käyttöön. Lisäksi erilaisten pataljoonatyyppeiden määrää tuli vähentää yhdenmukaistamalla kivääri- ja jääkäripataljoonien organisaatioita ja keventämällä niitä. Paikallispataljoona oli neljäntenä prioriteettilistalla ja todettiin, että sen organisaatio poikkesi silloisen kivääripataljoonan

¹²⁰ Savon Prikaatin erotuomarikertomus 2.-5.9.1968 n:o 58/Lkptsto/10 sal/16.9.1968, T-26842/53, Kansallisarkisto (KA), s. 4–6.

¹²¹ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje ”sa-organisaatioiden tarkastus” n:o 86/Järjtsto/10 b 2 sal/10.10.1968, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

organisaatiosta. Tulevaisuudessa kuitenkin oli tavoiteltavaa, että paikallispataljoonan organisaatio olisi uusitun kivääripataljoonan kaltainen, jotta vältettäisiin pataljoonatyypien määrän paisumiselta. Poikkeuksena mainittiin, että mikäli paikallispataljoonan joitakin osia ei kyettäisi perustamaan, voitaisiin se perustaa vajaavahvuisena.¹²² Kivääripataljoonan kokoonpano vuodelta 1960 on kuvattu tutkimuksen liitteen kolme kuvassa kymmenen.

Paikallisjoukoille asetetut vaatimukset on lueteltu selkeästi marraskuussa 1968 pääesikunnan operatiivisen osaston muistiossa ”*Puolustusvoimien kehittämisen periaatteita*”. Muistion mukaan paikallisjoukot olisi pitänyt muodostaa siten, että ne mahdollistavat yleisjoukkojen irrottamisen ja keskittämisen niille valtakunnan alueille, joissa pyritään ratkaisuooperaatioihin, taistelujen välittömän aloittamisen koko valtakunnan alueella erityisesti kaappaushyökkäystilanteissa sekä edellytysten luomisen laajamittaiselle sissitoiminnalle sekä tarvittaessa sissisodalle.¹²³

Yleisluontoisesta paikallispataljoonasta alettiin luopua vuoden 1969 aikana. Yleisesikuntapäällikkö kenraaliluutnantti Lauri Sutela lähetti 30.5.1969 kirjeen puolustushaaraesikunnille ja aselajitarkastajille, missä ohjeistettiin sodan ajan kokoonpanojen tarkistusperiaatteet. Yleisesti kokoonpanojen tuli perustua sotavarustuksen osalta silloisiin mahdollisuuksiin ja lähiaikojen hankintoihin. Yksikkötyyppien määrää tuli supistaa kokoonpanoja yhdistämällä ja hevoset pyrittiin pääasiallisesti korvaamaan traktoreilla. Paikallisjoukoista määrättiin, että määrävahvuuksiin tuli lisätä ”*nyt tutkimuksen alaisena olevat paikallisjoukkojen tyypit*.” Tämän lisäksi paikallisjoukkojen taistelu- ja tukitehtävien yksiköt organisoidaan tavanomaisiin taistelutehtäviin ja sissitoimintaan kykeneviksi. Vartioryksiköt tuli organisoida kotialueen vartiointitehtäviin ja järjestyksen ylläpitoon kykeneviksi. Myös sotilaspiirien esikunnat piti organisoida paikallisjoukkojen johtamiseen kykeneviksi.¹²⁴

Kirjeen liitteenä olleessa taulukosta voi päätellä kirjeessä mainitut tutkimuksen alaiset paikallisjoukkojen tyypit, jotka olivat vartioryksiköt, paikallispataljoonat, kevyet torjuntapataljoonat ja -komppaniat, torjuntapataljoonat, paikallispatteerit ja paikallispioneerikomppaniat. Kaikki nämä joukkotyypit oli määrä tarkistaa jo vuoden 1969 kuluessa liitteen taulukon mukaan. Puolustushaaroja ja aselajeja pyydettiin lähettämään määrävahvuusesityksenä joulukuun ensimmäiseen päivään mennessä.¹²⁵

¹²² Pääesikunnan jalkaväkitoimiston vastaus kirjeeseen ”sa-organisaatioiden tarkastus” n:o 120/Jvtsto/10 sal/29.11.1968, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA), s. 1–3.

¹²³ Pääesikunnan operatiivisen osaston muistio ”Puolustusvoimien kehittämisen periaatteita” 6.11.1968, T-26965/68, Kansallisarkisto (KA), s. 6.

¹²⁴ Yleisesikuntapäällikön kirje n:o 52/Järjsto/10 b 2 sal/30.5.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto, (KA), s. 1–3.

¹²⁵ Yleisesikuntapäällikön kirjeen Liite 1 n:o 52/Järjsto/10 b 2 sal/30.5.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto, (KA).

Paikallisjoukkojen kehittämistyön sekavuudesta kertoo se, että lausunnot paikallisjoukkojen kokoonpanoista pyydettiin vuoden 1969 loppuun mennessä, mutta jo 4.11.1968 Pääesikunnan liikekannallepanotoimistosta on lähetetty kirje kaikille sotilaslääneille ja aselajitoimistoille, jossa käsketään muutokset perustamistehtävälueeteloon paikallisjoukkojen osalta. Kirjeen liitteinä olivat muun muassa sotilaslääneittäin paikallisjoukoiksi muutettavat sen hetkiset joukot, perustettavat paikallisjoukot sekä niiden kokoonpano kaaviot.¹²⁶

Paikallisjoukkojen muodostamisen haasteet eivät jääneet huomaamatta myöskään pääesikunnan operatiivisen osaston päälliköltä everstiluutnantti Ermei Kanniselta, joka muistiossaan 29.3.1968 totesi, että erityisesti sissitoiminnan suunnittelu oli vielä ”*melkoisen kesken*”. Syy tähän ei ollut Kannisen mukaan suorittavassa portaassa, vaan pääesikunnassa, jossa suoritettiin vuoden 1968 aikana paikallisjoukkojen uudelleenjärjestelyitä. Muistion mukaan tämä oli sotilasläänien tiedossa ja johti niiden odottavaan asenteeseen suunnittelutyötä koskien.¹²⁷

Paikallispuolustusjärjestelmää ja paikallisjoukkoja käsitelleessä Pääesikunnan operatiivisen osaston yleisohjeessa 6.11.1968, jonka tarkoitus oli antaa reunaehdot paikallisjoukkojen käytöstä ja kokoonpanojen suunnittelussa määritettiin tiettyjä lähtökohtia eri paikallisjoukkojen vaatimuksista. Yhtenä vaatimuksena oli, että niiden joukkojen, joiden kokoonpanot riippuivat yli 35-vuotiaista reserviläisistä sekä saaduista varustamismahdollisuuksista pyrittiin muodostamaan eri tyyppien osalta ainakin alueellisesti mahdollisimman samankaltaisiksi. Tämän oli tarkoitus koskea ainakin vartioyksiköitä, erillispattereita, sekä erillispioneerikomppanioita. Toinen vaatimus oli, että kaikki ne reserviläiset, joille voitiin jakaa ase tulisi sisällyttää sotilasaluiden vartioyksiköihin. Tällöin vartioyksiköiden miesvahvuudet saattaisivat ylittää sotilasläänille suunniteltujen vartiojoukkojen vahvuuden.¹²⁸ Taulukossa 1 on esitetty vuoden 1968 yleisohjeen mukaiset paikallisjoukot ja niille suunnitellut tehtävät:

¹²⁶ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirje ”PTL:n kokonaistarkistus” n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26965/54, Kansallisarkisto (KA).

¹²⁷ Everstiluutnantti Ermei Kannisen muistio ”puolustusvalmiutemme” 29.3.1968, T-26965/68, Kansallisarkisto (KA), s. 3.

¹²⁸ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA).

Taulukko 1: Vuoden 1968 yleisohjeen mukaiset paikallisjoukot ja niille suunnitellut tehtävät ¹²⁹

Joukko	Suunniteltu tehtävä
Erillinen vartiopataljoona	1) Yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito 2) Liikekannallepanon suojaaminen 3) Paikalliset taistelutehtävät
Sotilaspiirin ja sotilasalueen vartiokomppania	1) Kohteiden suojaaminen 2) Liikekannallepanon suojaaminen 3) Taistelutehtävät kohteissa 4) Sissitoimintavalmistelut
Paikallispataljoona	1) Maahanlaskujen, maihinnousujen ja viholliskiiilojen torjunta 2) Vastasissitoiminta 3) Sissitoimintavalmistelut 4) Sissitoiminta
Torjuntapataljoona	1) Maihinnousujen, maahanlaskujen ja viholliskiiilojen torjunta
Kevyt torjuntapataljoona	1) Lentokenttien puolustus 2) Maahanlaskujen torjunta
Rannikkotykistö (kiinteä)	1) Maihinnousun ja muiden mereltä tulevien hyökkäysten torjunta 2) Yleisjoukkojen tulituki 3) Linnakkeiden puolustus 4) Sissitoimintavalmistelu saaristossa
Paikallispatteri	1) Paikallisjoukkojen tulituki 2) Sissitoimintavalmistelut
Paikallis pioneerikomppania	1) Paikalliset suluttamisvalmistelut ja linnoittaminen 2) Sulutteiden toimeenpano 3) Sissitoimintavalmistelut
Merivalvontakomppania	1) Merivalvonta 2) Sissitoimintavalmistelut
Ilmavalvontakomppania	1) Ilmavalvonta 2) Sissitoimintavalmistelut

¹²⁹ Pääesikunnan operatiivisen osaston yleisohje ”Paikallispuolustusjärjestelmä sekä ohjeita paikallisjoukkojen käyttöperiaatteista” 6.11.1968 liite 4. KSSLE:n kirje n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA).

Rajavartiosto	1) Puolueettomuuden suojaamisessa a. Rajan vartiointi b. Alueloukkausten torjunta 2) Sodan aikana a. Sissitoiminta
---------------	--

Taulukon 1 pohjalta voidaan todeta, että vuonna 1968 alkoi olla selkeästi kuva siitä, että min-kälaisia tehtäviä paikallisjoukkojen eri joukkotyyppien oli määrä suorittaa. Eniten töitä vaativat etenkin täysin uusien joukkotyyppien, kuten paikallispiioneerikomppanian sekä paikallispatte-rien kokoonpanot. Pääesikunnassa laaditut selkeät tehtävänjaot eri joukkotyypeille varmasti helpottivat joukkojen kokoonpanojen laatimista.

3.4 Kokoonpanojen vahvistaminen

7.9.1967 Pääesikunnan järjestelytoimiston työryhmälle esitettiin joukkorakenteen tarkastuksien aikataulu. Aikataulu paikallisjoukkojen osalta oli, että marraskuun alkuun 1967 selvitettäisiin perusteet, minkä pohjalta helmikuun puoleenväliin 1968 mennessä selvitettäisiin joukkojen laatu ja määrä pääesikunnan operatiiviselle osastolle. Pääesikunnan operatiivinen osasto määrittäisi heinäkuun 1968 alkuun mennessä paikallisjoukkojen laadun ja määrän. Lokakuun 1968 alkuun asti olisi aselajiosastoilla aikaa suorittaa tarkistuksia organisaatioon ja esitellä ne. Tämän jälkeen sotilasläänien esikunnille jaettaisiin perustamistehtävälue- ttelon rungot lausuntoa varten ja sotilaslääneillä olisi mahdollisuus laatia esityksiä tiettyjen paikallisjoukkojen määrästä sekä perustamistehtävien laadinnasta. Sotilaslääneillä oli aikaa näihin toimenpiteisiin puoli vuotta ja työn oli määrä olla valmista 1.4.1969. Pääesikunnan järjestelyosaston työryhmä ko- koaisi ja tarkistaisi sekä laatisi esittelyn toteutuksesta 1.9.1969 mennessä. Sotilasläänien esi- kuntien oli määrä alkaa toteuttamaan uutta perustamistehtävälue- tteloa 1.9.1969.¹³⁰

Yleisesikuntapäällikkö kenraaliluutnantti Lauri Sutela lähetti 8.5.1969 sotilasläänien esikun- nille muistion sotilaallisen maanpuolustuksen perusteista, jossa arvioitiin erilaisten tekijöiden vaikutusta sotilaalliseen maanpuolustukseen. Muistio koostui neljästä kokonaisuudesta, jotka olivat vihollisen toiminnan, operatiivisten ja taktillisten perusteiden vaikutus, menettelytapojen kehittäminen sekä lähiaikojen toimenpiteet.¹³¹

¹³⁰ Pääesikunta liikekannallepano esitys ”PEjärj-os:n työryhmän eri työvaiheiden aikauttamiseksi” n:o K27/Lkptsto/10 sal, T-26842/53, Kansallisarkisto, (KA).

¹³¹ Pääesikunnan muistio nro 227/Optsto/Da9 sal/8.5.1969, T-26965/7, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

Sutelan laatiman muistion mukaan lähtökohtaisesti vihollinen ei tulisi käyttämään ydinaseita Suomea vastaan, mutta kuitenkin mahdolliset välilliset vaikutukset tulisi huomioida omassa toiminnassa. Suomeen kohdistuvat vihollisen aktiiviset sotilaalliset toimenpiteet tulisivat olemaan joko kaappaushyökkäys tai suurhyökkäys, mutta Suomen täydellinen yllättäminen ei olisi mahdollista. Suomessa tuli kuitenkin varautua siihen, että liikekannallepanoa ei ole kyetty suorittamaan. Vihollisen taktiikan todettiin perustuvan suureen liikkuvuuteen ja tulivoimaan sekä ilmaylivoimaan.¹³²

Muistiossa arvioitiin omaksi operatiiviseksi lähtökohdaksi Suomen itsenäinen puolustus, jossa Suomi tulisi itse kaikissa tilanteissa vastaamaan valtakunnan puolustuksesta ja alueelle tunkeutuneen vihollisen aseellinen torjunta aloitettaisiin välittömästi rajoilta alkaen. Kaappaushyökkäys koettiin kaikista vaarallisimmaksi vaihtoehdoksi, jolloin valtakunnan kohtalo saattaisi riippua alkuvaiheen toimenpiteistä ja taisteluista. Sutelan muistiossa eriteltiin syitä siihen, että miksi Suomalainen taktiikka ei voisi perustua samoihin lähtökohtiin, kuin vihollisella. Keskeisiä syitä olivat pysyvä ilma-alivoimaisuus, moottoroitua vihollista heikompi liikkuvuus sekä pienempi tulivoima erityisesti kantaman ja määrän osalta. Näitä tekijöitä summaamalla muistiossa tultiin loppupäätelmään, että puolustustaistelua ei ratkaistaisi määrämaastoissa tai puolustusvyöhykkeillä, vaan syvillä alueilla. Syvän alueen hyväksi käyttäminen tulisi ottaa vaihtoehdoissa perusratkaisuksi.¹³³

Muistion mukaan menettelytapoja tulisi kehittää siten, että tehostetussa valmiudessa kyetään nopeasti parantamaan johtamis- ja perustamismahdollisuuksia. Lentokenttien sekä satamien sulkemissuunnitelmat tuli kyetä saattamaan toteuttamiskelpoisiksi nopeasti sekä hajavarastoi- maan tarvittava materiaali. Kaappaushyökkäystilannetta silmällä pitäen tulee kehittää liikekannallepano järjestelmää siten, että reserviläiset kyetään kutsumaan palvelukseen alueittain. muun muassa radion välityksellä. Paikallispuolustusjärjestelmällä pyritään vihollisen hidastamiseen sekä estämään sitä hyväksi käyttämästä koko tulen tehoaan.¹³⁴

Paikallispuolustusjärjestelmän piti muistion mukaan perustua sotilaspiirien ja -alueiden muodostamaan runko-organisaatioon, jonka pohjalta suunnitellaan ja toimeenpannaan paikallispuolustus ja sissitoiminta. Suunnitelmissa tulisi ennalta määrittää hallussa pidettävät tukeutumisalueet, joiden käyttämiseen sissisuunnitelmat, kuten materiaalin kätchentä ja hajavarastointi

¹³² Pääesikunnan muistio nro 227/Optsto/Da9 sal/8.5.1969, T-26965/7, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

¹³³ Sama, s. 2–4.

¹³⁴ Sama, s. 2–3.

perustuvat. Sissitoiminnan runkona toimisi paikallispataljoonat, mutta tilanteen vaatiessa sissi-toimintaan voitaisiin käyttää erikseen määrättyjä joukkoja, kuten sotilasalueen pysyviä joukkoja, kuten vartioujoukot tai yleisjoukkojen osia. Viimeisenä listataan paikallispuolustusjärjestelmän perustuvan koko valtakunnan peittävään järjestelmään, jonka painopistealueet ja järjestelmän tiheys määriteltäisiin erikseen.¹³⁵

Kaappaushyökkäyksen torjunta perustuisi muistion mukaan alkuvaiheessa maavoimien kaikkien joukkojen käyttöön paikallisjoukkojen tapaan, sillä liikkuvuus ei olisi riittänyt liikkuviin sotatoimiin mekanisoitua panssaroitua vihollista vastaan, millä on helikopterit käytössään. Tällöin mahdollisuudeksi jäisi puolustaa maastonkohtia sekä tukeutumisalueita. Suurhyökkäys puolestaan torjuttaisiin yleisjoukkojen aktiivisella taistelulla. Yleisjoukkoja tuettaisiin paikallisjoukkojen taistelulla sekä sissitoiminnalla. Tällöinkin edellytykset yleisjoukkojen hyökkäykselle saataisiin luotua vasta sitten, kun paikallisjoukkojen taistelulla ja sissitoiminnalla on saatu vihollisen liikettä hidastettua ja sen reservit sidottua.¹³⁶

Muistiossa edellytettiin alajohtoportailta operatiivisten suunnitelmien tarkastamista siten, että sotilaspiirien ja -alueiden operatiiviset suunnitelmat saadaan valmiiksi viimeistään vuoden 1970 loppuun mennessä. Erityisesti muistiossa painotettiin paikallispuolustuksen ja sissitoiminnan suunnitelmia. Lisäksi edellytettiin, että kantahenkilökunnalle selvitettäisiin uudet peruseriaatteet sekä koulutusta suunnattaisiin palvelemaan alueellisen puolustuksen kokonaisuusmääriä.¹³⁷

Syksyllä 1969 laadittiin koeperustamistehtäväluettelo, jonka yhtenä tarkoituksena oli viimein yhdenmukaistaa ja karsia jalkaväen joukkotyyppejä. Ennen koeperustamistehtäväluetteloa oli siinä yli 600 erilaista perusyksikkötyyppiä. Paikallisjoukkojen osalta merkittävimmät muutokset olivat erillispataljoonan organisaation muuttaminen kivääripataljoonan kaltaiseksi, paitsi tietyt raskasaseosat voitiin jättää olosuhteista tai varustamisasteesta riippuen jättää perustamatta tai perustaa erilaisella välineistöllä. Erilliset vartiopataljoonat esitettiin muutettavaksi erillisiksi pataljooniksi, sillä niistä laadittu kokoonpano esitys oli lähes erillisen pataljoonan kaltainen. Ilmeisesti myöskään vartiopataljoonia ei ollut tarkoitus perustaa laisinkaan osaksi

¹³⁵ Pääesikunnan muistio nro 227/Optsto/Da9 sal/8.5.1969, T-26965/7, Kansallisarkisto (KA), s. 3–4.

¹³⁶ Sama, s. 4.

¹³⁷ Sama, s. 4–5.

paikallisjoukkoja, sillä joulukuussa 1969 esitettiin silloisten perustamistehtävälue-
telon mukaisten vartiopataljoonien muuttamista erillispataljooniksi.¹³⁸

Joulukuussa 1969 Pääesikunnan järjestelytoimisto laati suunnitelman, jonka mukaan vuoden 1970 alussa pyritään loppuunsaattamaan tarkistustyö eräiden joukkojen ja esikuntien osalta. Listalle kuuluivat kaikki tulevat paikallisjoukkojen organisaatiot pois lukien vartiojoukot. Suunnitelmaan oli liitetty erillispataljoonan, -patterin, -pioneerikomppanian sekä torjuntapataljoonan organisaatiokaaviot. Organisaatiokaavioiden lisäksi eräiden joukkojen kohdalla oli esitetty vaatimuksia henkilöstön iästä, varustuksesta ja koulutustaustasta. Erillispatterin ja erillis-pioneerikomppanian osalta oli esitetty vaatimus, että sotilaslääniä tuli esittää yksityiskohtaiset kokoonpanot kyseisille joukoille.¹³⁹

Järjestelytoimiston mukaan vahvistettujen listojen olisi pitänyt olla perustajien käytettävissä touko-kesäkuussa 1970. Ja vahvuuksien laatiminen, esittely, painattaminen ja jakelu kestäisi ainakin neljä kuukautta, joka johtaisi siihen, että listan mukaisten joukkojen osalta päätöksiä oli tehtävä viipymättä.¹⁴⁰

Vaikuttaisi siltä, että alkuperäinen vuonna 1967 laadittu suunnitelma paikallisjoukkojen organisaatioiden laatimisesta ja vahvistamisesta venyi, sillä alun perin paikallisjoukkojen perustamistehtävälue-
teloja piti alkaa toimeenpanemaan sotilaslääneissä jo 1.9.1969.¹⁴¹ Ilmeisesti alkuperäisestä aikataulusta myöhästyminen sekä tarve saada paikallisjoukot operatiivisesti käytettäväksi aiheutti sen, että organisaatioiden viimeistelyssä tuli kiire. Toisaalta kiire pakotti tekemään ratkaisuja organisaatioiden osalta eikä jääty odottamaan muita tekijöitä, jotka olisivat vaikuttaneet päätöksentekoon. Esimerkiksi erillispataljoonan organisaatiota olisi jouduttu odottamaan siihen saakka, että kivääripataljoonan organisaatio olisi saatu vahvistettua.

¹³⁸ Pääesikunnan järjestelyosaston kirje ”Eräitä näkökohtia koeptl:n joukkojen perustamisesta” muistio 4. Numeroimaton asiakirja 30.10.1969, T-26842/54, Kansalliarkisto (KA), s. 2,4; Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje n:o 84/Järjtsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

¹³⁹ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje n:o 84/Järjtsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

¹⁴⁰ Sama, s. 1–2.

¹⁴¹ Pääesikunnan järjestelytoimiston esittelyn liitteenä oleva muistio. Esittely n:o 64/Järjtsto/10 b 2 sal/ .11.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

Pääesikunnan järjestelytoimiston vuoden 1970 työsuunnitelmasta selviää, että erillispataljoonan, -patterin, -pioneerikomppanian ja torjuntapataljoonan kokoonpanojen valmistelutyön oli määrä tapahtua tammi- ja helmikuussa 1970. Vastaavasti esittelyt organisaatiotarkastajille olisivat olleet jo helmikuun puolessa välissä. Vaikuttaa siis siltä, että organisaatioiden valmistelussa tuli todellakin kiire, sillä periaatepäätös kokoonpanojen valmiiksi saattamisesta oli tehty vasta edeltävänä joulukuuna.¹⁴²

Vastaavasti kokoonpanojen painatuksen oli työsuunnitelman mukaan määrä tapahtua huhtikuun lopulla ja määrävahvuuksien jako olisi tapahtunut heti toukokuun alussa¹⁴³. Mielenkiintoisen työsuunnitelman ja toteutumisen vertailusta tekee se, että Puolustusvoimien komentajalle esitettiin vahvistettavaksi vasta 19.8.1970 eräiden joukkojen sodan ajan määrävahvuudet ja otettavaksi käyttöön liikekannallepano valmisteluissa. Paikallisjoukkoihin kuuluvista vahvistettiin erillispataljoonan, torjuntapataljoonan ja erillispioneerikomppanian vahvuudet. Lisäksi vahvistettiin kenttätykistöjoukkojen kokoonpanot, mutta asiakirjasta ei suoraan selviä kuuluiko erillispatteri näihin vahvistettuihin joukkoihin.¹⁴⁴ Arkistomateriaalista ei selviä selvää syytä sille, että miksi työsuunnitelmaa ei noudatettu vai hyväksyttiinkö kokoonpanot käyttöön vasta kolme kuukautta niiden julkistamisen jälkeen.

Suolahden sotilaspiirin lähettämästä raportista syyskuussa 1970 sanottiin, että paikallisjoukkojen määrävahvuudet eivät ole vielä valmistuneet¹⁴⁵. Johtuneeko hitaasta tiedonkulusta, että sotilaspiirissä ei oltu vielä varmoja määrävahvuuksista vai ovatko sotilaslääneille osoitetut tehtävät paikallisjoukkojen kokoonpanojen tarkentamisista aiheuttaneet sen, että sotilaspiireissä ei vieläkään tiedetty paikallisjoukkojen määrävahvuuksia.

Savo-Karjalan sotilasläänissä järjestettiin marraskuussa 1970 sotapeli, jossa tehtiin havaintoja etenkin paikallisjoukkojen käytöstä ja yleisistä taktisista periaatteista. Sotapelikertomuksen mukaan sotapelissä erillispataljoonia ja muitakin paikallisjoukkoja käytettiin enimmäkseen yleisjoukkojen tapaisesti ja niillä sitouduttiin pitämään tiettyjä maastonkohtia. Lisäksi joukoilla pyrittiin estämään vihollisen eteneminen, vetämällä joukot vihollisen sivustoilta sen eteen, joka ei ollut alueellisen taistelun hengen mukaista. Paikallispuolustuksen kannalta vaikutti

¹⁴² Pääesikunnan järjestelytoimiston työsuunnitelma vuonna 1970 n:o 10/Järjsto/2 b sal/ .1.1970, T-26838/31, Kansallisarkisto (KA).

¹⁴³ Sama.

¹⁴⁴ Pääesikunnan järjestelyosaston esittely puolustusvoimien komentajalle n:o 91/Järjsto/D-E11sal/19.8.1970, T-26838/31, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

¹⁴⁵ Suolahden sotilaspiirin aloite n:o 152/Järjsto/10 c sal/9.9.1970, T-26842/43, Kansallisarkisto (KA), s. 3.

kertomuksen mukaan siltä, että vastuualueen valvonnan ja hallinnan merkitystä ei ymmärretty silloisen taistelunkuvan mukaisesti, vaan pyrittiin pitämään kiinni rintamalinjoista ja tietyistä maastonkohdista. Näistäkin syistä johtuen sotapelikertomuksen johtopäätöksissä painotettiin tarvetta saada paikallisjoukkojen ja yleisjoukkojen yhteistoiminnasta laadittua ohje mahdollisimman nopeasti.¹⁴⁶

Alueellisesta taistelusta julkaistiin vuonna 1971 ”*Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa*”, joka korosti alueellisen taistelun toteutustapana vihollisen kuluttamista rajoilta alkaen pienilläkin osastoilla, tärkeiden maastonkohtien hallussapitoa ja niissä vastustajan torjumista sekä vastustajan lyömistä operatiivisilla reserveilla. *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* määrittä taktisen tasan periaatteet joukkojen käyttöperiaatteista ja alueellisen puolustuksen käytännön toimeenpanosta.¹⁴⁷

Taktillisen ohjeen mukaan paikallispuolustuksen päämääränä on aloittaa taistelut rajoilta alkaen, suojata tärkeitä kohteita, mahdollistaa yleisjoukkojen käyttö ratkaisutaistelussa sekä yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpito. Paikallisjoukkoja valmistauduttiin käyttämään kaikissa taistelun vaiheissa myös selustassa, vaikka vastustajan hyökkäyskiilat olisivatkin murtautuneet jo läpi.¹⁴⁸ Näiden suunniteltujen tehtävien pohjalta voidaan vetää johtopäätöksiä muodostuneista paikallisjoukoista, sillä muodostettujen paikallisjoukkojen nimet ovat miltei suoraan linjassa kuvattujen tehtävien kanssa.

Sotilaspiirit jaettiin tehtävän ja toimintaperiaatteen perusteella kolmeen eri kategoriaan. Välittömästi taisteluun joutuviin, vihollisen selustassa taisteleviin ja sotilasläänin tai armeijakunnan selustassa toimiviin sotilaspiireihin. Tämä ei kuitenkaan ollut lopullinen jako, sillä tiedostettiin, että sotilaspiirit voisivat joutua lyhyessäkin ajassa vaihtamaan rooliaan tai soveltamaan eri roolien yhdistelmiä. Näiden roolitusten vaihdon mahdollisti jo rauhan aikana laadittu sotilasläänin alueellisen puolustuksen kokonaissuunnitelma, jonka pohjalta sotilaspiiri laati oman paikallispuolustussuunnitelmansa.¹⁴⁹ Paikallispuolustussuunnitelma on varmastikin vaikuttanut myös sotilaspiirille osoitettujen paikallisjoukkojen määrään ja laatuun.

¹⁴⁶ Pääesikunnan operatiivinen osasto, havaintoja Savo-Karjalan sotilasläänin esikunnan sotapelistä 24.-25.11.1970, 256/Optsto/henksal/1.12.1970, T-26965/67, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

¹⁴⁷ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 10

¹⁴⁸ Sama, s. 12–13

¹⁴⁹ Sama, s. 13

Sotilaspiireille laadittiin kategorioiden pohjalta omat tehtävänsä. Välittömästi taisteluun joutuvan sotilaspiirin tehtävinä olivat vihollisen hidastaminen ja kuluttaminen sen päähyökkäysuran suunnassa. Lisäksi sotilaspiirien piti sitoa vihollinen taisteluun siten, että ainakin yleisjoukkojen pääosia kyettiin käyttämään suunnitelmien mukaisesti. Vihollisen sivustassa etenevät osat tuli tuhota sotilaspiirin alueella sekä luoda edellytykset taisteluiden jatkamiselle, vaikka vihollisen hyökkäyskiilat olisivatkin menneet alueen läpi. Sotilaspiirien tuli pitää ylempi johdoporras tietoisena tilanteesta omalla alueella.¹⁵⁰

Vihollisen selustassa taisteleville sotilaspiireille annettiin tehtäviksi pakottaa vihollinen sitomaan joukkonsa yhteyksiensä suojaamiseen sekä kuluttaa vihollista koko syvyydessä aktiivisella ja häikäilemättömällä väijyntätaistelulla. Lisäksi sotilaspiirin tuli ottaa johtoonsa alueellensa jääneiden yleisjoukkojen osat. Vakauttamis- ja ratkaisutaisteluiden aikana sotilaspiirien oli katkaistava vihollisen yhteydet ja estää sen tärkeimmät huollon suoritukset sekä hidastaa reservien siirtoa ratkaisualueille. Selustassa toimivien sotilaspiirien tärkeänä tehtävänä kaikissa vaiheissa oli antaa ylemmille johtoportaille tilannetietoja sotilaspiirin alueelta.¹⁵¹

Armeijakunnan tai sotilasläänin selustassa toimivien sotilaspiirien tehtävät olivat monenkirjaiset ja niihin kuuluivat muun muassa alueen valvonta, kohteiden suojaaminen, osallistuminen liikenteen ohjaamiseen, vastasissitoiminta, maahanlaskun torjunta, maihinnousun torjunta sekä valmistautuminen siihen, että vihollinen murtautuu alueelle.¹⁵²

Vuonna 1971 tasavallan presidentille pidettiin esitelmä näkökohdista puolustusjärjestelmistä ja mahdollisuuksista torjua Suomen alueelle kohdistuvista hyökkäyksistä. Esitelmässä sodan ajan ”suuruusluokkaa” osoittavat miesmäärät oli jaoteltu paikallisjoukkoihin, meri- ja ilmavoimiin, maavoimiin ja erikseen perustettaviin joukkoihin. Esitelmässä paikallisjoukkojen kokonaisvahvuudeksi arvioitiin 170 000 miestä. Näistä suurimman osan muodostivat sotilaspiirien joukot, joita oli 63 000. Paikallisjoukkojen määrä asettui melko lähelle samaa, mitä sotilasläänit olivat vastanneet paikallisjoukkojen tarpeeseen vuonna 1967. Tuolloin sotilasläänit arvioivat paikallisjoukkojen tarpeeseen 56 900 miestä.¹⁵³

¹⁵⁰ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 14

¹⁵¹ Sama, s. 14

¹⁵² Sama, s. 14

¹⁵³ Pääesikunnan esitelmä ”Näkökohtia puolustusjärjestelmämme ja mahdollisuuksistamme torjua Suomen alueelle kohdistuvia hyökkäyksiä” 2.7.1971, T-26965/67, Kansallisarkisto (KA), s. 9; Pääesikunnan liikekannallepannotoimiston kirjeen jäljennöksen liite 5 n:o 108/Lkptsto/10 sal/25.2.1967, T-26842/38, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

Paikallisjoukkojen kehittyminen vuodesta 1966 vuoteen 1971 ei ollut täysin selkeä kokonaisuus ja arkistoaineiston pohjalta vaikuttaa siltä, että kehittämisen kokonaisuus ei ollut täysin kontrolloitua. Paikallisjoukkojen tehtävät olivat alusta asti melko selkeitä, mutta itse joukoista käytiin paljonkin keskustelua. Etenkin jalkaväkijoukoissa vaikuttaa olleen paljonkin muutoksia kehitystyön aikana. Jalkaväkijoukkoihin tehdyt muutokset lienevät pääsyy myös kehitystyön aikataulun venymiselle. Aselajijoukot olivat arkistomateriaalin perusteella melko selkeitä, niin tehtävien kuin kokoonpanojen osalta.

Tässä luvussa vastattiin pääsääntöisesti tutkimuskysymykseen, miten paikallisjoukot kehitettiin sekä mitä paikallisjoukkojen joukkotyyppejä kehitettiin. Tutkimuksen kannalta tämä on tärkeintä tietoa ja tätä syvennetään seuraavassa asialuvussa käsittelemällä, että minkälaisiin eri tehtäviin paikallisjoukkojen joukkotyypit kehitettiin.

4 PAIKALLISJOUKKOJEN JOUKKOTYYPIT

Tässä luvussa käsitellään tarkemmin tutkimuksen keskiössä olleiden paikallisjoukkojen joukkotyyppien kehittymistä. Luvun selkeyden vuoksi joukkotyyppien eri vaiheiden kokoonpano kuvat on esitetty liitteissä. Jokaisesta joukkotyypistä esitellään myös vuonna 1971 käyttöön vahvistettu kokoonpano, sekä sen käytöstä annettu ohjeistus vuonna 1971 julkaistun taktillisen ohjeen alueellisessa puolustuksessa mukaisesti.

4.1 Torjuntapataljoona

Torjuntapataljoonien käytön vakiinnuttaminen oli vielä osin kesken vuonna 1966, vaikka torjuntapataljoonia oli ollut rannikolla käytössä jo noin neljä vuotta. Pääesikunnan operatiivinen osasto oli ollut seuraamassa Saaristomeren syysotaharjoitusta syksyllä 1966. Raportin mukaan torjuntapataljoonaa ei tulisi levittää leveälle alueelle, vaan sitä tulisi käyttää tietyllä alueella tai kohteessa ranta- tai väylätorjunnassa.¹⁵⁴

Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyllä 4.11.1968 käskettiin perustamistehtäväluetteloiden tarkastustyö sotilaslääneille, puolustushaaroille sekä Rajavartiolaitokselle. Käskyn liitteenä oli muun muassa kevyelle torjuntapataljoonalle esitetyn kokoonpanon kaaviokuva.¹⁵⁵ Kaaviokuva on esitetty liitteen yksi kuvassa kolme. Ilmeisesti varsinaisen torjuntapataljoonan kokoonpano on ollut lausuttavana jonkin toisen asiakirjan yhteydessä, mutta sitä ei arkistoista löytynyt.

Vuoden 1968 esityksessä kevyt torjuntapataljoona koostui esikunnasta, esikuntakomppaniasta, jääkärikomppaniasta sekä kahdesta kiväärikomppaniasta. Pataljoonan vahvuuden oli määrä olla 626 miestä ja henkilöstön piti koostua alle 35-vuotiaista. Kokoonpanoesityksen lisävaatimuksena oli, että pataljoonan aseistuksen ja kuljetusvälineistön piti vastata tavallista torjuntapataljoonaa. Kevyelle torjuntapataljoonalle osoitetun tykkikaluston piti olla mallia jalkaväkitykki 45 K. Toisena lisävaatimuksena oli, että kevyelle torjuntapataljoonalle ei osoitettu kenttämajoitus- eikä muonitusvälineitä. Poikkeuksena muihin saman liikekannallepanotoimiston laatiman

¹⁵⁴ Pääesikunnan operatiivisen osaston havaintoja Saaristomeren syys sotaharjoituksesta 26.8.-1.9.1966. R35/5/6.9.1966, T-26965/67, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

¹⁵⁵ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käsky n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

esityksen joukkoihin kevyt torjuntapataljoona oli ainoa paikallisjoukkojen joukkotyyppejä, jonka yksityiskohtaisen kokoonpanon esittäisi Pääesikunta.¹⁵⁶

Syksyllä 1969 Pääesikunnan järjestelyosasto pyysi tarkistamaan eräiden joukkojen määrävahvuuksia. Kyseisessä luettelossa Pääesikunnan jalkaväkitoimiston tarkastettavaksi on annettu torjuntapataljoonan sekä kevyen torjuntakomppanian määrävahvuudet (alkuperäisessä asiakirjassa käytetty lyhenteitä torjp sekä kvtorjk)¹⁵⁷. Asiakirjoja vertailemalla nousee kysymys, että onko jossain välissä ollut suunnitelmissa muodostaa torjuntapataljoonia, kevyitä torjuntapataljoonia, torjuntakomppanioita sekä kevyitä torjuntakomppanioita? Jalkaväkitoimiston vastauksessa esitettiin kevyestä torjuntapataljoonasta luopumista ja siirtymistä yhteen torjuntapataljoonatyyppeihin¹⁵⁸.

Kevyestä torjuntapataljoonasta luopumiseen on ilmeisesti suhtauduttu myönteisesti, sillä Pääesikunnan järjestelytoimiston joulukuussa 1969 laatimassa esityksessä tuodaan selkeästi ilmi, että jalkaväkitoimisto pyrki ainoastaan yhteen torjuntapataljoonatyyppeihin. Järjestelytoimiston esityksen mukaan kuitenkin joissain tapauksissa esimerkiksi kaluston tai henkilöstön puutteellisuudesta johtuen olisi nähty tarpeelliseksi perustaa kevyitä torjuntapataljoonia, oltaisiin näin voitu toimia vähentämällä torjuntayksiköiden määrää yhdellä.¹⁵⁹ Vuoden 1969 torjuntapataljoonan kokoonpano on esitetty liitteen yksi kuvassa neljä.

Maaliskuussa 1970 järjestettiin neuvottelutilaisuus Pääesikunnan järjestelytoimiston tiloissa torjuntapataljoonan tarkistusperiaatteita koskien. Kokoukseen oli kutsuttu edustajat Pääesikunnan operatiiviselta osastolta, jalkaväkitoimistosta, rannikkotyöstötoimistosta, huolto-osastolta ja järjestelyosastolta. Kutsun liitteenä oli jalkaväkitoimiston laatima torjuntapataljoonan kokoonpano luonnos, joka oli sama luonnos, joka oli laadittu loppuvuodesta 1969.¹⁶⁰

Puolustusvoimien komentaja hyväksyi ja vahvisti torjuntapataljoonan tarkistetut sodan ajan määrävahvuudet otettavaksi käyttöön liikekannallepano valmisteluissa 19.8.1970. Esittelypöytäkirjan liitteessä torjuntapataljoonan hyväksytyä kokoonpanoa perusteltiin sillä, että sen

¹⁵⁶ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyn liite 12 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

¹⁵⁷ Pääesikunnan järjestelyosaston kirje n:o 56/Järjsto/10 b 2 sal/17.6.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

¹⁵⁸ Pääesikunnan jalkaväkitoimiston kirje n:o 96/Jvtsto/10sal/25.9.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

¹⁵⁹ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje n:o 84/Järjsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

¹⁶⁰ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje 28/Järjsto/10 b 2 sal/4.3.1970, T-26838/40, Kansallisarkisto (KA). Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje 84/Järjsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

kokoonpano oli yhdenmukaistettu muiden jalkaväen uusittujen kokoonpanojen kanssa. Esi-merkkinä tästä olivat jääkärikomppanian ja panssarintorjuntaosast. Lisäksi kokoonpanossa oli huomioitu tykki- ja ilmatorjunta-asekaluston poistuman aiheuttamat muutokset.¹⁶¹ Käyttöön hyväksytyt torjuntapataljoonan kokoonpanot on esitetty liitteen yksi kuvassa seitsemän.

Kaiken kaikkiaan torjuntapataljoona koki yllättävän vähän muutoksia sen kokoonpanoon ja kalustoon suhteessa siihen käytyyn keskusteluun. Mielenkiintoista on se, että alun perin rannikon väylätorjuntaan suunniteltu joukkoyksikkö otettiin pääpiirteittäin sellaisenaan käyttöön myös maarintamalla. Toki torjuntapataljoonan suorituskyvyt olivat monipuoliset, mikä mahdollisti sen käytön monenlaisissa tehtävissä erilaisissa kohteissa myös maarintamalla.

Vihollisen selustaan jäävien sotilaspiirien oli tarkoitus käyttää torjuntapataljooniaan sotilaspiirin tehtävän määräämiä periaatteita noudattaen. Välittömästi taisteluun joutuvien sotilaspiirien tuli puolustaa maarintamalla tärkeimpiä kapeikkoja ja rannikon tärkeimpiä kohteita, kuten satamia ja lentokenttiä torjuntapataljoonillaan. Vihollisen selustaan jäävien sotilaspiirien oli tarkoitus vahventaa erillispataljooniensa yksiköitä painopistealueilla torjuntapataljoonien osilla. Vaihtoehtoisesti torjuntapataljoonia tuli käyttää niiden alkuperäisillä ryhmitysalueilla vihollisen hidastamiseen sekä kuluttamiseen ja täten pakottaa vihollinen sitomaan joukkojansa oman toimintansa suojaamiseksi. Armeijakunnan tai sotilasläänin selustassa toimivien sotilaspiirien oli tarkoitus käyttää rannikon tärkeimpien kohteiden suojaamiseen tai maahanlaskun torjuntaan todennäköisimmillä maahanlaskualueilla. Maahan lasketun tai maihin nousseen vihollisen tuhoamiseksi sotilaspiirille olisi voitu alistaa yleisjoukkoja.¹⁶²

Torjuntapataljoonien taistelu perustui siihen, että painopisteeseen kyettiin keskittämään pataljoonan raskaiden aseiden tuli. Lisäksi torjuntakomppanioiden puolustuskeskusten tuli kyetä tukemaan toistensa taistelua. Mikäli torjuntapataljoona olisi menettänyt edellytykset jatkaa tehtävänsä toteutusta oli sen tarkoituksena jäädä jatkamaan taistelua vihollisen läpimurrosta huolimatta. Tällöin torjuntapataljoona käyttäisi erillispataljoonan taistelumenetelmiä. Mikäli torjuntapataljoona olisi toiminut jo lähtökohtaisesti vihollisen selustassa, olisi sille määritetty oma vastuualue tai sen henkilöstö olisi liitetty erillispataljoonan organisaatioon.¹⁶³

¹⁶¹ Pääesikunnan järjestelytoimiston esittely Puolustusvoimain komentajalle n:o 91/Järjst/D-E11sal/19.8.1970, T-26838/31, Kansallisarkisto (KA), s. 3.

¹⁶² *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 16–17

¹⁶³ Sama, s. 37

Erillispataljoonan menetelmiä käyttävä torjuntapataljoonan oli määrä käyttää siihen kuuluvaa jääkärikomppaniaa samalla hyökkäyksellisiin tehtäviin. Näitä hyökkäyksellisiä tehtäviä olisi esimerkiksi voineet olla sisäiset vastahyökkäykset. Erillisten torjuntayksiköiden taistelu liittyi yleensä kantalinnoitteisiin.¹⁶⁴

Torjuntapataljoonasta saatiin lopulta tulivoimainen tulppayksikkö niin maarintamalle, kuin rannikollekin. Torjuntapataljoonassa oli juuri niitä suorituskykyjä, joita siltä edellytettiin, niin tulpatehtävissä, kuin tiettyjen maastonkohtien, kuten lentokenttien ja satamisen suojaamisessa. Pataljoonaan sisällytetty jääkärikomppania sekä torjuntakomppanioissa olleet jääkärijoukkueet olisivat mahdollistaneet myös menestyksekkään liikkeeseen perustuvan puolustustaistelun.

4.2 Erillispatteri

Tykistön lisääminen osaksi paikallisjoukkoja nousi esiin kenttätykistön tarkastajan lausunnossa kenttäohjesäännön uudistamisesta vuonna 1967. Kenttätykistön tarkastaja totesi lausunnossaan, että Puolustusvoimia jaettaessa yleis- ja paikallisjoukkoihin tulisi tutkia, että missä määrin kenttätykistöyksiköitä sisällytetään paikallisjoukkoihin. Lisäksi olisi pitänyt tutkia, että mitkä olisivat paikallisjoukkojen kenttätykistöosien käyttöperiaatteet ja toimintatavat, sillä nämä määrittäisivät myös kenttätykistön osiota kenttäohjesäännössä.¹⁶⁵

Pääesikunnan liikekannallepanotoimisto lähetti helmikuussa 1967 kyselyn sotilaslääneille paikallisjoukkojen tarpeesta. Yhtenä kysymyksenä oli kenttätykistön tarve osana paikallispuolustusjoukkoja, ottaen huomioon mahdollisesti käytettävä vanhentunut tykkikalusto sekä puutteellinen viestikalusto. Lounais-Suomen sotilasläänin vastauksessa ei nähty tarkoituksenmukaisena perustaa paikallispuolustusjoukkoihin täysin epäsuoraan tuleen kykenevää yksikköä tai yksiköitä. Lisäperusteluna olivat silloisten kenttätykistön perustamistehtävien puutteellisuus muun muassa koulutuksen osalta ja näin ollen vanhasta tykkikalustosta huolimatta olisi osaavasta henkilöstöstä tullut olemaan puutetta. Vaihtoehtoisena ratkaisuna Lounais-Suomen sotilaslääni esitti vanhaa tykkikalustoa käytettäväksi suora-ammunnassa maihinnousu-, maahanlasku- tai asutuskeskusalueella jonkinlaisiksi tykkikomppanioiksi organisoituina tai jossain tapauksissa suoraan vartio- tai selustajoukoille annettuina. Viimeisenä lausuntona aiheeseen oli, että mikäli jotkin selustan taistelut saivat niin suuret mittasuhteet, että niissä tarvittaisiin raskaan kaaritulen

¹⁶⁴ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 37

¹⁶⁵ Kenttätykistön tarkastajan kirje ”KO:n yleisin osan uusiminen” n:o 503/Tyk-os/8d/1.6.1967, T-28022/16, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

tukea, tulisi niitä tukea normaalisti perustamistehtäväluehtelon mukaan perustetut kenttätukijoukot.¹⁶⁶

Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyllä 4.11.1968 käskettiin perustamistehtäväluehteloiden tarkastustyö sotilaslääneille, puolustushaaroille sekä Rajavartiolaitokselle. Yksi lausuntoa vaativista joukoista oli erillispatteri. Käskyssä erillispatterin perässä lukee suluissa ”*pai-kallispatteri*”, tämä ilmeisesti selventääkseen, että puhutaan aikaisemmin suunnittelunimenä käytetystä joukosta. Sotilaslääniä ja puolustushaarojen piti jättää omat esityksensä luonnoksista 1.7.1969 mennessä.¹⁶⁷

Vuoden 1968 erillispatterin luonnoksessa patteri koostui komentoryhmästä, kahdesta tulijaoksesta sekä huoltojaoksesta. Molemmissa tulijaoksissa oli määrä olla kaksi tykkiryhmää, jotka oli tarkoitus kalustaa 75 K/17 tykkikalustolla. Patterin oli määrä olla traktori vetoinen. Kyseisessä luonnoksessa henkilöstömäärän patterissa oli määritetty olevan 61 henkilöä ja henkilöstön tuli koostua yli 35-vuotiaista.¹⁶⁸ Vuoden 1968 erillispatterin kokoonpano on esitetty liitteen kaksi kuvassa kahdeksan.

Pääesikunnan kenttätukijoukkojen toimisto laati syksyllä 1969 esityksen kenttätukijoukkojen määrävahvuuksista. Esityksessä ei mainita lainkaan erillispatteria, vaan esityksessä mainitaan ainoastaan erilliset raskaat ja kevyet patteristot.¹⁶⁹ Tälle erottelulle ei selvinnyt mitään yksiselitteistä syytä tutkimuksen aikana. Yksi selitys voisi olla se, että kyseisessä esityksessä käsiteltiin ainoastaan jo vahvistettuja kenttätukijoukkojen määrävahvuuksia tai sitten yleisjoukkoihin kuuluvien tukijoukkojen määrävahvuuksia.

Pääesikunnan järjestelytoimiston joulukuussa 1969 tekemässä esityksessä erillispatterin muodosti yhä edelleen kaksi tulijaosta sekä huoltojaos. Patterin kokonaisvahvuudeksi kaavailtiin 61 miestä. Kummassakin tulijaoksessa oli tarkoitus olla kaksi tykkiryhmää ja pääosa pattereista oli tarkoitus varustaa 75 K/17-tykkikalustolla sekä olla traktorivetoisia. Muita vaatimuksia, joita järjestelytoimisto erillispatterille asetti, oli että siihen sijoitettavan henkilöstön piti olla yli

¹⁶⁶ Lounais-Suomen sotilaslääniä esikunnan järjestelytoimiston kirje n:o 251/Järjsto/10 b sal/10.5.1967, T-23922/3, Kansallisarkisto (KA), s. 2.

¹⁶⁷ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käsky n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

¹⁶⁸ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirjeen liite 10 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

¹⁶⁹ Pääesikunnan kenttätukijoukkojen toimiston kirje n:o 01/Kttsto/10 sal/21.10.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

35-vuotiaita ja henkilöstö tuli aseistaa kivääriaseistuksella. Sotilasläänien oli määrä esittää yksityiskohtaiset kokoonpanot.¹⁷⁰ Tällä haluttiin todennäköisesti mahdollistaa joustavuus alueellisten tarpeiden mukaisesti.

Erillispatterin vahvistamispäivämäärä jäi epäselväksi tutkimuksen aikana. Todennäköisesti sen kokoonpano vahvistettiin samalla Puolustusvoimien komentajan käskyllä 19.8.1970, kuin muutkin paikallisjoukot. Asiakirjassa ei erikseen eritellä erillispatteria, mutta siinä on määritelty yleisesti kenttätykistöjoukot. Toisaalta myös aikaisemmissa esityksissä erillispatteri oli jätetty kenttätykistöjoukkojen ulkopuolelle, joten täyttä varmuutta asiasta ei kyseisenkään asiakirjan pohjalta voi saada.¹⁷¹

Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa linjaa erillispattereiden käyttöä yleisellä tasolla todeten, että erillispatteria voidaan käyttää patterina, jaoksittain tai jopa tykeittäin tuliylläköissä tai sellaisilla alueilla vihollisen selustassa taisteltaessa, mihin ei muuten kyetä tukemaan. Omassa selustassa erillispattereita oli tarkoitus käyttää erillispataljoonien ja torjuntapataljoonien taistelun tukemisessa maahanlaskujen torjuntaan liittyen.¹⁷²

Erillispatterin tukiessa oman toiminnan kannalta tärkeää aluetta, kuten satamaa, lentokenttää tai kapeikkoa ryhmitettiin patteri siten, että sillä kyettiin tukemaan taistelevaa joukkoa ainakin tärkeimmässä suunnassa. Tuliasemat pyrittiin valitsemaan niin, että tulta kyettiin keskittämään tärkeimpiin suuntiin. Mikäli tuettavia alueita oli useita, jaettiin patteri tulijaoksittain niin, että kahdelle tärkeimmälle suunnalle on ampumavalmiina tulijaos ja toiselle tulijaokselle valmisteltiin ennalta tuliasemat, jotta koko patterin tuli kyettiin keskittämään yhdelle alueelle. Tykistön suora-ammunta tiedostettiin tehokkaaksi ampumamenetelmäksi erityisesti maahan laskun torjunnassa, mutta sen käyttäminen tiedostettiin hankalaksi vihollisen alueelle suuntaamaan tiedustelun ja tulenkäytön vuoksi. Mikäli suora-ammuntaa kuitenkin olisi päätetty käyttää, olisi patteri hajautettava tykeittäin tai vähintään tulijaoksittain ja linnoittamiseen sekä maastouttamiseen pitäisi kiinnittää erityistä huomiota.¹⁷³

¹⁷⁰ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirjeen liite 2 n:o 84/Järjsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

¹⁷¹ Pääesikunnan järjestelytoimiston esittely Puolustusvoimain komentajalle n:o 91/Järjsto/D-E11sal/19.8.1970, T-26838/31, Kansallisarkisto (KA).

¹⁷² *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 16–17

¹⁷³ Sama, s. 38–39

Vihollisen selustassa taisteltaessa erillispatterin taistelu liittyi muiden joukkojen toimintaan. Erillispatteri, sen hajautetut tulijaokset tai yksittäiset tykit valmistautuivat toimimaan niistä tuliasemista, joihin ne oli ryhmitetty ennen alueen joutumista vihollisen haltuun. Patteria tai tykkeitä ei uskottu kyettävän siirtämään uusiin tuliasemiin, vaan ne valmistauduttiin kätkemään esimerkiksi syrjäisiin latoihin tai vastaaviin rakennuksiin. Henkilöstön oli määrä väistää muihin tehtäviin. Erillispatterin tulta uskottiin voitavan käyttää vain lyhyinä ajanjaksoina ja muina aikoina henkilöstö toimi liitettynä muihin paikallisjoukkoihin. Vihollisen selustassa erillispatterin tulta käytettiin häirintään ja kriittisiä maaleja, kuten johtamispaikkoja vastaan. Taistelupanssarivaunuja tai miehistönkuljetuspanssarivaunuja vastaan tulta ei pyritty käyttämään, koska patterin tulella ei nähty olevan tarvittavaa tehoa siihen.¹⁷⁴

Erillispatterit tuli varustaa paikallishankinnoin hankitulla viestivälineistöllä, jotta niillä kyettiin tukemaan muita paikallisjoukkoja. Vaihtoehtoisesti niiden toiminta-alueella piti olla käytössä kiinteä kantaviestiverkko. Erillispatteri voitiin alistaa jollekin toiselle joukolle, kuten torjuntatai vartiopataljoonan tuliyksiköksi, mikäli patterin oli tarkoitus tukea maahan laskun torjuntaa, suppeahkon alueen pitämistä tai iskun suorittamista. Hajautetusti taistelevalle erillispataljoonalle alistettaessa pidetään patteri pataljoonan johdossa mahdollisuuksien mukaan tai sitten alistetaan tarvittaessa kokonaan tai jaoksittain komppanioille. Vartioujoukkoja oli määrä tukea erillispatterilla ainoastaan poikkeustapauksissa ja sitä ei ollut tarkoitus alistaa niille, vaan pitää patteri sotilaspiirin johdossa.¹⁷⁵

Torjuntapataljoonaa tuettaessa erillispatterin päällikön tuli toimia tulenjohtokomentajana. Patterin tulenjohtoryhmää tai -partiota käytettiin painopistesuunnassa ja patterin mittauspartio irtotettiin tarvittaessa tulenjohtotueksi. Tulenjohtovastuuta pyrittiin antamaan myös tuettavan joukon päälliköille ja joukkueiden johtajille. Tuettavan joukon viestijärjestelmiä oli myös käytettävä hyväksi tulenjohton järjestelyissä, kuten myös kantaviestiverkkoa. Erillispatterin päällikön tehtävänä oli laatia yksinkertaiset tulisuunnitelmat, jotka piti valmistella siten, että ne kyettiin toimeenpanemaan myös ennalta sovituilla merkeillä, kuten valoraketeilla. Jalkaväijohdajille tuli myös selvittää tulisuunnitelmat ja antaa ohjeet tulipyyntöjä varten.¹⁷⁶

¹⁷⁴ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 38–39

¹⁷⁵ Sama, s. 37

¹⁷⁶ Sama, s. 38–39

Erillispatterin kokoonpanosta, kalustosta tai käyttöperiaatteista ei vaikuttaisi käytäneen kovinkaan laajaa käsittelyä. Näyttäisi siltä, että erillispatterin liittäminen osaksi paikallisjoukkoja ei ollut kuitenkaan täysin itsestään selvyyttä, sillä ainakaan vuonna 1967 tykistöjoukkojen liittäminen paikallisjoukkoihin kannatti ainoastaan kolme seitsemästä sotilasläänistä.¹⁷⁷ Taktillisen ohjeen alueellisessa puolustuksessa osiot, jotka koskivat erillispatterin käyttöä, vaikuttaisivat olevan kuitenkin hyvin mietittyjä. Toisaalta erillispatterille osoitettu kalusto kaikkine puutteineen ei vaikuta oikeasti kovinkaan käyttökelpoiselta. Alkaen siitä, että viestivälineitä ei ilmeisesti ollut osoittaa erillispattereille, eikä täyttä selvyyttä saatu siitä, että olisiko niitä ollut muillakaan paikallisjoukoilla kovinkaan laajasti käytettävissä. Erillispatterin käyttö olisi todennäköisesti vaatinut paljon ennakoivaa suunnittelua ja harjoittelua, jotta sitä olisi kyetty käyttämään tehokkaasti.

4.3 Erillispataljoona

Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyllä 4.11.1968 aloitettiin perustamistehtäväluteloitten tarkastustyö sotilaslääneissä, puolustushaaroissa sekä rajavartiolaitoksessa. Käskyn liitteinä oli paikallisjoukkojen kokoonpanokaavioita mukaan lukien erillispataljoonan tyyppien A ja B kokoonpano luonnokset. Käskyssä oli erillispataljoonan nimen perässä mainittu suluissa ”*Paikallispataljoona*”, tämä varmastikin siksi, että käskyn saajille olisi selkeämpää, että mistä joukosta on kyse.¹⁷⁸

Vuoden 1968 luonnoksessa erillispataljoonan A-tyyppi koostui esikunnasta, esikunta- ja huoltoyhtiöstä sekä neljästä kiväärirykmentistä. B-tyyppi erosi siten, että siinä oli yksi kiväärirykmentti vähemmän. Pataljoonan henkilöstön oli määrä olla alle 35-vuotiaista koostuvaa ja sen tuli olla aseistettu siten, että puolille miehistä oli osoittaa kiväärejä ja puolille konepistooleja. Pataljoonan vahvuuden oli määrä olla 546. Lisämääräksi oli asetettu, että pataljoonalle tulisi osoittaa ”*taistelulosuhteiden*” edellyttämä kenttävarustus. Yksityiskohtaisen tarpeen sekä kokoonpanon osoittaminen oli käsketty sotilaslääneille.¹⁷⁹ Erillispataljoonan kokoonpano vuodelta 1968 on esitetty liitteen kolme kuvassa 11.

¹⁷⁷ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirjeen jäljennöksen liite 5 n:o 108/Lkptsto/10 sal/25.2.1967, T-26842/38, Kansallisarkisto (KA).

¹⁷⁸ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käsky n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA), s. 1.

¹⁷⁹ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyn liite 3 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

Vuoden 1968 luonnoksessa esikunta- ja huoltokomppaniaan kuuluivat komento-, tiedustelu-, kranaatinheitin- ja huoltojoukkue. Kiväärikomppaniat koostuivat neljästä kiväärijoukkueesta, komentojoukkueesta sekä huoltojoukkueesta.¹⁸⁰ Tällä kokoonpanolla erillispataljoonan kiväärikomppaniat olisivat todennäköisesti kyenneet melko hyvään itsenäiseen toimintaan ja pataljoonan esikunta- ja huoltokomppaniasta olisi kyetty alistamaan suorituskykyjä melko kattavastikin kivääriyksiköille. Tämän kaltaisella kokoonpanolla on varmastikin pyritty mahdollistamaan erillispataljoonan mahdollisimman tehokas käyttö sissitoiminnassa.

Pääesikunnan operatiivisella osastolla laaditussa yleisohjeessa, jossa käskettiin paikallispuolustusjärjestelmän keskeisiä periaatteita, sekä paikallisjoukkojen käyttöperiaatteita todettiin, että erillispataljoonalla (ohjeessa vielä paikallispataljoona) on useita varsin vaativia tehtäviä.¹⁸¹ Erillispataljoonan organisaatiota kehitettäessä on varmasti tunnistettu tämä tarve kattaa sille suunniteltu laaja tehtäväkenttä. Joka on johtanut siihen, että erillispataljoonille tuli laatia joustava organisaatio, joka kykeni itsenäiseen toimintaan.

Kesällä 1969 organisaatioissa oli ilmeisesti vielä muuttamisen tarvetta, sillä esimerkiksi Kaakkois-Suomen sotilasläänin järjestelytoimisto laati esityksen erillispataljoona 12:n sekä erillispataljoona 13:n organisaatioista. Organisaatiot erosivat toisistaan lähinnä raskaan aseistuksen osalta, sillä erillispataljoona 12:lle esitettiin kevyttä sinkojoukkuetta osaksi esikunta- ja huoltokomppaniaa, toisin kuin 13:sta se puuttui. Lisäksi jokaiselle erillispataljoona 12:n kiväärikomppanialle esitettiin omaa kevyttä kranaatinheitinjoukkuetta, kun taas 13:lla yhdeltä kiväärikompanialta puuttui oma kevyt kranaatinheitinjoukkue.¹⁸² Eroavaisuuksien syyt jäivät arvailun varaan, mutta todennäköisesti ne johtuivat kalusto- tai henkilöstöpuutteista tai sitten pataljoonalle suunnitellusta tehtävästä.

Lokakuussa 1969 Pääesikunnan järjestelytoimistossa laadittiin muistio jalkaväen eri pataljoonatyyppeiden kokoonpanoista ja niiden yhdenmukaistamisesta. Muistiossa päädyttiin siihen lopputulokseen, että aikaisemmin esitetystä erillispataljoonan organisaatiosta tulisi siirtyä lähemmäs kivääripataljoonan organisaatiota, sillä erillispataljoonan tehtäviksi tunnistettiin sissitoiminnan lisäksi maahanlaskujen rajoittaminen sekä vihollisen ”*panssariraidien*” hidastaminen.

¹⁸⁰ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyn liite 3 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

¹⁸¹ Pääesikunnan operatiivisen osaston ohje 6.11.1968, Liite Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan kirjeeseen n:o 138/Optsto/11sal/31.5.1969, T-28345/5, Kansallisarkisto (KA).

¹⁸² Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan järjestelytoimiston kirjeen liitteet f ja g, n:o 300/Järjsto/10 sal/27.6.1969, T-28344/4, Kansallisarkisto (KA).

Kivääripataljoonan suuntaiseen kokoonpanoon siirtyminen olisi muistion mukaan lisännyt erillispataljoonan tulivoimaa.¹⁸³

Järjestelytoimisto oli koonnut lokakuussa 1969 sotilasläänien esityksien ja kivääripataljoonan kokoonpanon pohjalta uuden erillispataljoonan kokoonpanon. Esityksessä erillispataljoonaan oli lisätty huoltokomppania sekä erillinen kevyt sinkojoukkue. Lisäksi jokaiseen kiväärikomppaniaan oli lisätty oma kevyt kranaatinheitinjoukkue. Esikunta- ja huoltokomppaniasta oli poistettu kevyt kranaatinheitinjoukkue, mutta lisätty pioneerijoukkue sekä viestijoukkue. Selkein ero sen hetkiseen kivääripataljoonan organisaatioon oli tukikomppanian puuttuminen, johon olisi kuulunut erillinen sinko-osasto sekä kranaatinheitinosasto. Muuten kokoonpanot olivat pitkälti toistensa kaltaisia.¹⁸⁴ Tällä ehdotuksella olisi siis päästy jo melko lähelle sitä haluttua loppuasetelmaa, että erillispataljoonan kokoonpano vastaisi pääpiirteissään kivääripataljoonan kokoonpanoa. Vuoden 1969 erillispataljoonan kokoonpano kaavio on esitetty liitteen kolme kuvassa 12.

Marraskuussa 1969 laadittiin muistio prikaatin sodan ajan organisaatioiden tarkastustyöstä. Muistion mukaan oli selvä tarve yhtenäistää erilaisten pataljoonatasoisten organisaatioiden kokoonpanoja. Muistiossa asetettiin erityisesti paikallisjoukkojen erillispataljoonien tarkastusperiaatteeksi se, että organisaation tulisi pohjautua kivääripataljoonaan. Mahdolliset kalustollisten puutteiden aiheuttamat eroavaisuudet oli tarkoitus toteuttaa eri varustamisasteita käyttäen tai jättäen joitain osia perustamatta.¹⁸⁵

Joulukuussa 1969 Pääesikunnan järjestelytoimisto laati suunnitelman, jonka mukaan vuoden 1970 alussa pyritään loppuunsaattamaan tarkistustyö eräiden joukkojen ja esikuntien osalta. Tälle listalle kuului muun muassa erillispataljoona. Järjestelytoimiston mukaan vahvistettujen listojen olisi pitänyt olla perustajien käytettävissä touko-kesäkuussa 1970. Ja vahvuuksien laattiminen, esittely, painattaminen ja jakelu kestäisi ainakin neljä kuukautta, joka johtaisi siihen, että listan mukaisten joukkojen osalta päätöksiä tehtävä viipymättä.¹⁸⁶

¹⁸³ Pääesikunnan järjestelytoimiston numeroimattoman kirjeen liite 4 esittelyyn päämajamestarille 13.11.1969, T-26842/54, Kansallisarkisto (KA).

¹⁸⁴ Pääesikunnan järjestelytoimiston numeroimattoman kirjeen liitteen 4 alaliitteet 2 a ja 2b esittelyyn päämajamestarille 13.11.1969, T-26842/54, Kansallisarkisto (KA).

¹⁸⁵ Pääesikunnan järjestelytoimiston esittelyn liitteenä oleva muistio. Esittely n:o 64/Järjts/10 b 2 sal/ .11.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

¹⁸⁶ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje n:o 84/Järjts/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

Joulukuun 1969 esityksen mukainen erillispataljoonan organisaatio poikkesi kaavaillusta ”yleispataljoonasta” materiaalipuutteiden takia. Siitä huolimatta erillispataljoonan organisaatioon oli pyritty kokoamaan mahdollisuuksien mukaan mahdollisimman paljon samoja ”yleispataljoonan” elementtejä. Esityksen mukainen erillispataljoona koostui esikuntakomppaniasta, huoltokomppaniasta sekä kolmesta tai neljästä kiväärikomppaniasta. Kiväärikomppanioiden määrän vaihtelu on jäänyt epäselväksi, eikä voi varmasti sanoa, että liittykö se lausunto- ja tarkastustyöhön vai mahdollisiin alueellisiin vaihteluihin.¹⁸⁷

Kyseisen esityksen mukaisen erillispataljoonan käyttöä ei selkeästi oltu vieläkään hahmoteltu aivan täysin selkeästi ja itse asiassa erillispataljoona nähtiin eräänlaisena yleispataljoonana. Tästä osoituksena se, että joulukuun 1969 esityksessä silloisen perustamistehtäväluettelon mukaiset kolme vartiopataljoonaa oltaisiin voitu korvata erillispataljoonilla ja vartiopataljoonien kokoonpanoihin kuuluneet tykkikomppaniat lakkauttaa ja antaa tietyille erillispataljoonille jalkaväkitykkeitä käyttöön.¹⁸⁸

Joulukuussa 1969 laadittiin myös Pääesikunnan operatiivisella osastolla muistio erillispataljoonasta. Muistiossa kannatettiin kivääripataljoonan kokoonpanon pohjalle laadittua erillispataljoonaa, mutta se ei olisi saanut olla itsetarkoitus. Muistiossa nostettiin esiin ongelmat näiden kahden kokoonpanon välillä etenkin raskaiden aseiden osalta. Muistion mukaan kevyitä kranatinheitimiä ei olisi jaettavissa kuin yksi jokaiselle komppanialle, jolloin toinen heitinryhmä olisi pitänyt jättää perustamatta. Toisena ongelmana nähtiin sinkoaseistuksen riittävyys. Sinkoaseistuksen osalta ratkaisuksi esitettiin, että uhanalaisimpien sotilaspiirien pataljoonat oltaisiin aseistettu vaatimusten mukaisesti ja muiden sotilaspiirien pataljoonat jätetty vähemmälle sinkoaseistukselle. Materiaalipuutteet olisivat johtaneet myös tukikomppanian perustamatta jättämiseen, johtuen raskaiden sinkojen ja heittimien määrästä.¹⁸⁹

Organisaatioiden samanaikainen uusiminen on ilmeisesti hankaloittanut erillispataljoonan kokoonpanojen muodostamista, sillä alun perin pyrittiin luomaan kivääripataljoona, jonka pohjalta oltaisiin laadittu erillispataljoonan kokoonpano. Kivääripataljoonan kokoonpanon uusiminen alkoi kuitenkin venymään ja vastavuoroisesti erillispataljoonan käyttöönotolla alkoi olemaan kiire, jolloin oli turhaan odotettu kivääripataljoonan organisaatiota.

¹⁸⁷ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje n:o 84/Järjsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA), s. 2–3, liite 1.

¹⁸⁸ Sama, s. 2–4.

¹⁸⁹ Pääesikunnan operatiivisen osaston muistio ”Muistio paikallispataljoonan kokoonpanosta” n:o R 42/Optsto/10 sal, 5.12.1969, T-26965/67, Kansallisarkisto (KA).

Erillispataljoonan kokoonpano hyväksyttiin Pääesikunnan järjestelytoimiston esittelyllä Puolustusvoimain komentajalle 19.8.1970. Esittelyasiakirjan liitteenä olevissa perusteluissa erillispataljoonan luonnehdittiin muodostavan sotilaspiirin paikallispuolustuksen ja alueellisen sissi-toiminnan rungon. Perustelussa mainitaan myös, että erillispataljoonan kokoonpano on pyritty olennaisilta osin yhdenmukaistamaan kivääripataljoonan kanssa.¹⁹⁰ Käyttöön vahvistetun erillispataljoonan kokoonpano on esitetty liitteen kolme kuvassa 15.

Taktillisen ohjeen alueellisesta puolustuksesta mukaan erillispataljoonien käyttöperiaatteita yleisellä tasolla ohjasi sitä johtavan sotilaspiirin tehtävä. Välittömästi taisteluun joutuvien sotilaspiirien erillispataljoonia oli määrä käyttää vihollisen hidastamiseen ja kuluttamiseen. Vihollisen selustassa toimivan sotilaspiirin oli myös tarkoitus käyttää erillispataljoonan taisteluosia vihollisen kuluttamiseen ja hidastamiseen koko syvyydessä. Selustassa toimivat sotilaspiirit käyttivät erillispataljooniaan reservinä maahanlaskujen torjuntaan tai muiden suurien vihollisosastojen tuhoamiseen. Vaihtoehtoisesti ne olisi voitu ryhmittää etukäteen komppanioittain maahanlaskun torjuntaan.¹⁹¹

Erillispataljoonan taistelutapaa ohjasivat sille annetut tehtävät, toimintamahdollisuudet sekä joukon koulutus taso. Pataljoonaa oli tarkoitus käyttää komppanioittain hajautettuna sotilasalueella, mutta selustassa sitä olisi voitu myös käyttää koottuna. Vihollista hidastettaessa ja kulutettaessa erillispataljoonan komppania ryhmitettiin joukkueittain vihollisen todennäköisille hyökkäysurille. Komppanialle pyrittiin olosuhteista ja tilanteesta antamaan toiminta-alueeksi yhteensä noin 45-60 tiekilometriä, joista joukkueelle jaettiin 15-20 tiekilometriä. Joukkue jakoi oman alueensa vielä ryhmittäin siten, että ryhmää kohden aluetta olisi noin 3-5 tiekilometriä. Ryhmät pyrkivät toimimaan maastonkohdissa, jotka suosivat väijytyksiä, iskuja ja tuliylläköitä. Näiden menetelmien käyttämiseen tuli aina liittyä sulutteiden käyttö ja irtaantumista suojattiin tähysmiinoilla tai erillisillä ampujilla. Irtantumisen jälkeen joukon piti siirtyä uuteen maastonkohtaan uutta iskuja varten tai tukeutumisalueelle huoltamista varten.¹⁹²

¹⁹⁰ Pääesikunnan järjestelytoimiston esittely Puolustusvoimain komentajalle n:o 91/Järjsto/D-E11sal/19.8.1970, T-26838/31, Kansallisarkisto (KA), s. 2.

¹⁹¹ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 16–17

¹⁹² Sama, s. 34

Erillispataljoona käytti elävän voiman tuhoamiseen käsiaseita, kevyitä kranaatinheittämiä, tarkka-ampujia sekä tähysmiinoja. Panssaroirottomia ajoneuvoja oli määrä tuhota kiväärikaaliiperisilla aseilla, tähysmiinoilla ja polttotaisteluaineilla. Panssarivaunujen ja miehistönkuljetuspanssarivaunujen tuhoamiseen käytettiin kevyitä sinkoja ja panssarimiinoja. Myös tilapäisvälineitä, kuten polttopulloja ohjeistettiin käyttämään. Lisäksi tuliylläköihin ja iskuihin liittyen tuli aina valmistautua ottamaan käyttöön käyttökelpoinen sotasaalismateriaali tai toimittamaan haltuun otettu sotasaalismateriaali tukeutumisalueelle.¹⁹³

Vihollisen selustassa taisteltaessa tuli erillispataljoonaan yksiköitä pyrkiä käyttämään hajautettuna, jotta viholliselle ei olisi suotu tilaisuutta komppanian tuhoamiseen. Armeijakunnan tai sotilasalueen selustassa erillispataljoonaa käytettiin komppaniakokonaisuuksissa iskuihin, väijytyksiin ja tuliylläköihin. Mikäli pataljoonaa oli tarkoitus käyttää yleisjoukkojen tapaisesti, oli sille osoitettava raskaan tulen tuki.¹⁹⁴

Omassa selustassa erillispataljoonan johtoporrasta voitiin käyttää sellaisten toimintojen johtamiseen, johon osallistui kaksi tai useampi erillispataljoonan yksikkö sekä useimmiten myös muita yleis- ja tukijoukkojen osia. Tällaisia tehtäviä olisivat voineet olla maahanlaskun rajoittaminen, tai lyöminen sekä vihollisosaston takaa-ajo ja tuhoaminen.¹⁹⁵

Erillispataljoonan esikuntakomppaniaan kuului huoltojoukkue. Huoltojoukkue voitiin ottaa myös sotilaspäirin esikunnan johtoon, mikäli pataljoonan komppanioita oli tarkoitus käyttää hajautetusti kaukana toisistaan. Huoltojoukkuetta voitiin myös käyttää valmistelemaan tulevia tehtäviä valmistelemalla tulevalle toiminta-alueelle kätköjä, varastoja ja huoltoreittejä.¹⁹⁶

Erillispataljoonan komppanioihin kuului oma huoltojoukkue, joka oli melko vahva ja sillä mahdollistettiin komppanioiden itsenäinen toiminta. Huoltojoukkueiden huoltovastuulle kyettiin myös antamaan muita paikallisjoukkoja. Komppanioiden toimiessa hajautetusti tukeutuivat ne sotilasalueen ja -piirin kiinteään huoltoverkostoon. Komppaniat kykenivät myös tukeutumaan yksityistalouksiin talous-, lääkintä ja kuljetusvälinehuollon osalta. Tällöin korostui komppanioiden ja niiden osien paikallistuntemus.¹⁹⁷

¹⁹³ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 34–35

¹⁹⁴ Sama, s. 35

¹⁹⁵ Sama, s. 35

¹⁹⁶ Sama, s. 35–36

¹⁹⁷ Sama, s. 35–36

Erillispataljoona vaikuttaa saaneen eniten huomiota paikallisjoukoista ja toisaalta olihan se kehitystyön alkutaipaleella myöskin nimellä paikallispataljoona, joka todennäköisesti heijasteli sen alkuperäistä käyttötarkoitusta. Erillispataljoonan selkeä käyttötarkoitus jäi tutkimuksen perusteella hieman epäselväksi, sillä erillispataljoonia oli suunniteltu käytettäväksi niin moniin eri tehtäviin, että sen kokoonpano ei todennäköisesti loppujen lopuksi vastannut mihinkään näistä asetetuista tehtävistä täydellisesti, vaan erillispataljoonasta muodostui ”joka paikan höylä”. Tähän lisätynä vielä 1960-luvun puutteet raskaassa aseistuksessa tuovat lopputuloksesta mieleen riisutun kivääripataljoonan, joka nimensä mukaisesti oli aseistettu kiväärein. Huoltokomppanian puute ei myöskään olisi edesauttanut erillispataljoonan toimintaa niin viholhollisen, kuin omassa selustassa.

4.4 Erillispioneerikomppania

Erillispioneerikomppanian määrävahvuuksista oli laadittu esitys Pääesikunnan operatiivisella osastolla marraskuussa 1968, tällöin työnimikkeenä oli paikallispioneerikomppania¹⁹⁸. Vuoden 1968 marraskuussa laadittiin esitys myös erillispioneerikomppanian nimellä Pääesikunnan liikekannallepanotoimistossa. Liikekannallepanotoimiston esitys on sama, johon sotilasläänien ja puolustushaarojen käskettiin antaa lausuntonsa 1.7.1969 mennessä.¹⁹⁹

Vuoden 1968 esityksessä erillispioneerikomppania koostui komento- ja huoltojoukkueesta, pioneerijoukkueesta, rakentajajoukkueesta sekä konejoukkueesta. Komppaniaan oli jätetty mahdollisuus lisätä yksi pioneerijoukkue sekä yksi rakentajajoukkue lisää. Komppanian vahvuuden oli määrä olla 90.²⁰⁰ Vuoden 1968 erillispioneerikomppanian kokoonpanon kuva on esitetty liitteen neljä kuvassa 17.

Pioneeritoimisto yhtyi olennaisilta osilta esitettyihin vahvuuksiin henkilöstön, moottoriajoneuvojen, liikuntavälineiden ja aseiden osalta lokakuussa 1969. Pioneeritoimiston mukaan voitaisiin määrävahvuudesta poiketa, mikäli tarve olisi niin vaatinut tai resurssit olisivat sen sallineet. Tällöin oltaisiin komppanian joukkueiden määrää voitu kasvattaa.²⁰¹

¹⁹⁸ Pääesikunnan pioneeritoimiston kirje n:o 164/Piontsto/10 sal/15.10.1969, T.26838/30, Kansallisarkisto (KA).

¹⁹⁹ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston kirjeen liite 11 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

²⁰⁰ Sama

²⁰¹ Pääesikunnan pioneeritoimiston kirje n:o 164/Piontsto/10 sal/15.10.1969, T.26838/30, Kansallisarkisto (KA).

Eräessä Pääesikunnan pioneeritoimistossa vuonna 1969 laaditussa esityksessä puhuttiin vielä paikallispioneerikompaniasta ja alkuperäisessä asiakirjassa joukkueiden määrät olivat samat kuin aikaisemmin, mutta komppanian vahvuus oli esityksen mukaan 97 miestä ja yksi nainen. Esityksen liitteenä olevassa alkuperäisessä vahvuuslistassa on yliviivattuna myös vahvuus 104. Muutos 97:än johtuu pääosin siitä, että komppanian vahvuudesta poistettiin komentoryhmä sekä taistelulähettiliupseeri.²⁰²

Pääesikunnan järjestelytoimistossa joulukuussa 1969 laaditussa esityksessä erillispioneerikomppanian vahvuus oli tiputettu taas 90 mieheen, mutta joukkue määrä pysyi aikaisemman kaltaisena. Organisaatiokaavioon oli jo hahmoteltu mahdolliset lisä pioneerijoukkueet. Vuoden 1969 esityksessä erillispioneerikomppanian henkilöstölle asetettuja vaatimuksia olivat, että henkilöstön tuli koostua yli 35-vuotiaista, se tuli aseistaa pääosin kivääriaseistuksella pois lukien kymmenellä prosentilla tuli olla konepistoolit ja pioneerijoukkueeseen sijoitettavilla piti olla pioneerikoulutettuja. Lisäksi erillispioneerikomppanialle ei tullut sitoa kenttämajoitus- tai muonitusvälineitä. Erillispioneerikomppanian osalta sotilaslääneille annettiin tehtäväksi tarkentaa lopullinen kokoonpano omien tarpeidensa mukaiseksi.²⁰³

Erillispioneerikomppanian kokoonpano vahvistettiin Puolustusvoimain komentajan päätöksellä 19.8.1970. Esittelypöytäkirjan liitteenä olevissa perusteluissa erillispioneerikomppanian tehtäväksi mainitaan sotilaspiirin paikallispuolustuksen ja alueellisen puolustuksen tukeminen.²⁰⁴ Vahvistettu kokoonpano on esitetty liitteen neljässä kuvassa 18.

Erillispioneerikomppaniaa oli tarkoitus käyttää tärkeimpiin suluttamistehtäviin, kuten hävitystöihin ja rakentajajoukkueella pikalinnoitettiin tukeutumisalueella olevia kohteita välittömästi taistelun aloittavien sotilaspiirien taisteluun liittyen. Vihollisen selustassa toimivien sotilaspiirien taistelussa erillispioneerikomppanian pioneerijoukkue oli määrä hajauttaa painopistesuuntiin ja rakentajajoukkuetta käyttää linnoittamiseen tukeutumisalueella. Omassa selustassa erillispioneerikomppanian tärkeimpänä tehtävänä oli todennäköisten maahanlaskualueiden ja sieltä pois johtavien urien suluttaminen.²⁰⁵

²⁰² Pääesikunnan pioneeritoimiston kirjeen liite 1 n:o 164/Piontsto/10 sal/15.10.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

²⁰³ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje n:o 84/Järjsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA), Pääesikunnan järjestelytoimiston kirjeen liite 3 n:o 84/Järjsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

²⁰⁴ Pääesikunnan järjestelytoimiston esittely Puolustusvoimain komentajalle n:o 91/Järjsto/D-E11sal/19.8.1970, T-26838/31, Kansallisarkisto (KA), s. 3.

²⁰⁵ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 16–17

Sotilasläänin komentajalla oli valtakunnallisesti tärkeiden kohteiden hävittämisen toimeenpanokäskyn anto-oikeus. Tällaisten kohteiden hävitystä ei voida toimeenpanna ennakolta, joten erillispioneerikomppanian osia voitiin sitoa toimeenpano-osastoiksi. Tästä johtuen komppania joutui priorisoimaan omia suluttamistehtäviään. Lisäksi erillispioneerikomppania saattoi saada toimeenpantavakseen myös yleisjoukkojen taisteluun liittyviä sulutteita.²⁰⁶

Erillispioneerikomppanian johtaminen vaati ennakkointia, sillä sen toiminta tuli valmistella vihollisen selustassa toimimisen varalta. Tällaisia valmisteluja olivat miina- ja räjähdysainevarelastojen muodostaminen sulutuskohteiden läheisyyteen, konekaluston siirto tukeutumisalueelle sekä komppanian sisäiset ryhmitysmuutokset siten, että se kykenee tarvittaessa toimimaan joukkueittain tai ryhmittäin.²⁰⁷

Erillispioneerikomppania toimi yleensä sotilaspiirin päällikön johdossa, mutta se voitiin myös alistaa tarvittaessa sotilasalueen päällikölle, erillis- tai torjuntapataljoonan komentajalle. Pioneerijoukkueen ryhmiä voitiin myös alistaa erilliskomppanialle, jolloin sen toiminta kohdistui muutamiin kohteisiin.²⁰⁸

Erillispioneerikomppanian kokoonpano ja käyttöperiaatteet vaikuttaisivat arkistolähteiden pohjalta olleen melko selkeitä alusta alkaen, sillä siitä käytyä keskustelua ja erilaisia lausuntoja on vähän. Tai ainakaan niitä ei ole säilynyt yhtä paljon, kuin esimerkiksi erillis-, torjunta- ja vartiopataljoonista. Virallinen käyttöön otettu versio vuodelta 1971 antoi sotilaspiireille ja -läänneille melko paljon liikkumavaraa laatia erillispioneerikomppanioista omia tarpeitaan palvelevia yksiköitä.

4.5 Vartioyksiköt

Vuonna 1967 oli ilmeinen tarve kehittää vartiojoukkojen kokoonpanoja, sillä niissä ilmeni Lounais-Suomen sotilasläänin toimintavalmiuden kehittämisraportin mukaan epätarkoituksenmukaisuuksia. Suunnitelmassa todettiin, että esityksiä näiden korjaamiseksi on tehty jo ennen vuotta 1967. Suunnitelman mukaan perustamistehtävälueetteloitten kokonaistarkistuksen

²⁰⁶ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 42.

²⁰⁷ Sama, s. 43.

²⁰⁸ Sama, s. 43.

yhteydessä vartioujoukkojen määrät ja kokoonpanot oli tarkoitus uusia vartioujoukkojen uusia käyttöperiaatteita vastaaviksi.²⁰⁹

Marraskuussa 1967 Lounais-Suomen sotilasläänissä toimeenpantiin operatiivinen sotapeli, jonka yksi tärkeistä havainnoista oli se, että selustan puolustamiseen suunnitellut joukot olivat riittämättömät ja vajavaisesti varustettuja. Vahvuuden nähtiin riittävän vastuualueen valvontaan, yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitoon sekä pienehköjen vihollisen maahanlasku- ja sissiosastojen toiminnan rajoittamiseen, mutta niiden tuhoamiseen silloisella kokoonpanollaan ja aseistuksella ne eivät olisi kyenneet. Kokoonpanoon esitettiin muutosta siten, että vartiokomppaniat olisi muutettu kolmijakoisista nelijakoisiksi ja niille esitettiin kivääriaseistuksen vahventamiseksi lisättäväksi ryhmäaseita sekä panssarintorjunta-aseita.²¹⁰

Vuonna 1968 vartiouyksiköt vaikuttaisivat olleen hyvinkin erilaisia sotilasläänien sekä sotilaspiirien välillä ja selkeästi suunniteltu niin kokoonpanonsa, kuin kalustonsa puolesta aina tehtävää silmällä pitäen. Esimerkkinä tästä vuonna 1968 Kuopion sotilaspiiriin oli suunniteltu perustettavaksi vartiopataljoona, johon kuului 12 vartiokomppaniaa sekä esikuntakomppania ja komppanioiden joukkumäärät vaihtelivat kuuden ja kolmen välillä. Kuopion sotilaspiirin vartiopataljoonan miesvahvuus oli 1201 miestä.²¹¹

Vartiopataljoonan kokoonpanoja ja aseistusta tutkittiin vuoden 1968 aikana ainakin Lounais-Suomen sotilasläänissä. Porin sotilaspiirin laatimasta raportista selviää, että vartiopataljoonilla oli tarvetta kivääriaseistuksen lisäksi myös raskaammalle aseistukselle ja tutkimuksessa todettiin, että tarve koski ainakin konekiväärejä, kranaatinheittimiä ja tykkeitä. Raportin mukaan vartiopataljoonalle suunniteltujen tehtävien laatu edellytti raskaampaa aseistusta käyttöön ja niiden puute olisi ratkaisevasti vaikeuttanut tehtävien suorittamista. Tehtävistä nostettiin esille erikseen kaappaushyökkäyksen torjuminen ja liikekannallepanon suojaaminen. Porin sotilaspiiri esitti näillä perusteluilla vartiopataljoonan raskaiden aseiden jakovahvuuksiksi 14 konekivääriä, neljä kranaatinheitintä ja viisi tykkiä. Nämä määrät olivat raportin mukaan aseiden vähimmäistarpeet. Saman kaltainen esitys tehtiin myös Rauman sotilaspiiristä, jossa esitettiin

²⁰⁹ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan järjestelytoimisto kirje n:o 56/Järtsto/10 f sal/30.1.1967, T-23922/3, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

²¹⁰ Porin sotilaspiirin esikunnan sotapelikertomus 259/Järtsto/5 sal/3.11.1967, T-23920/5, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

²¹¹ Savo-Karjalan sotilasläänin esikunnan kirjeen liite 1 n:o 159/Yetsto/10 b sal/5.4.1968, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

vartiopataljoonaan perustettavaksi jalkaväkitykkijoukkue sekä kevyt kranaatinheitinjoukkue raskaaseen komppaniaan. Lisäksi esitettiin konekiväärien korvaamista pikakivääreillä.²¹²

Pääesikunnan liikekannallepanotoimisto käski 4.11.1968 sotilaslääneille, puolustushaaroille sekä Rajavartiolaitokselle perustamistehtävuluetteloiden tarkastamistyön. Perustamistehtävuluettelon lisäksi niiden piti antaa lausuntonsa uusituista joukkotyypeistä mukaan lukien uudet paikallisjoukkojen joukkotyypit. Käskyn liitteenä oli kahden erilaisen vartiojoukkotyypin luonnokset. Toinen oli erillinen vartiopataljoonien ja toinen sotilspiirin vartiojoukkojen kokoonpanojen esitys.²¹³ Erillisen vartiopataljoonan kokoonpano on esitetty liitteen viisi kuvassa 19.

Erillisen vartiopataljoonan kokoonpano koostui luonnoksen mukaan esikunnasta, esikunta- ja huoltokomppaniasta, kolmesta tai neljästä vartiokomppaniasta, kranaatinheitinkomppaniasta sekä tykkikomppaniasta. Yksiköt oli määrä aseistaa kivääriaseistuksella pois lukien noin kymmenen prosenttia henkilöstöstä, jotka oli tarkoitus varustaa konepistoolilla. Kranaatinheitinkomppania varustettiin kuudella 81 millimetrisellä kranaatinheittimellä ja tykkikomppania kuudella jalkaväkitykillä mallia 37. Erillisiä vartiopataljoonia oli määrä perustaa pelkästään Etelä-Suomen, Länsi-Suomen ja Sisä-Suomen sotilasläänien alueille. Suunnitellut miesvahvuudet olivat Länsi- ja Sisä-Suomen sotilaslääneissä 600 miestä ja Etelä-Suomen sotilasläänissä 800 miestä ja siellä pataljoonan oli varmasti tarkoitus koostua neljästä vartiokomppaniasta kolmen sijasta. Erillisen vartiopataljoonan henkilöstö oli luonnoksen mukaan määrä muodostaa yli 35-vuotiaista reserviläisistä.²¹⁴

Samassa vuoden 1968 esityksessä esitettiin kokoonpanoa, joka oli nimetty sotilspiirin vartiojoukoiksi. Niitä oli ilmeisesti määrä perustaa jokaiseen sotilspiiriin ja niillä oli tarkoitus suojata esimerkiksi sotilspiirin esikuntia tai tärkeitä kohteita sotilspiirin alueella. Kokoonpano esityksestä jää vaikutelma, että vartiojoukkojen määrää sotilspiirissä oli jatkossakin tarkoitus pitää joustavana, sillä esityksessä ei määrätä yksiköiden määrää tai vahvuuksia lainkaan. Yksiköiden kokoonpanotkin oli jätetty sotilasläänien ja -piirien päätettäväksi. Ainoa vaatimus oli, että yksiköt tuli varustaa pääosin kiväärivarustuksella, lisäksi oli vaatimuksena, että noin 15-20 % miehistä tuli varustaa konepistoolilla ja 15-20 % miehistä pikakivääreillä. Lisäksi

²¹² Porin sotilspiirin esikunnan kirje n:o 121/Järjsto/17 a sal/3.5.1968, T-23920/6, Rauman sotilspiirin esikunnan kirje n:o 114/Järjsto/13 a sal/7.5.1968, T-23920/6, Kansallisarkisto (KA).

²¹³ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käsky n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

²¹⁴ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyn liite 14 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

esityksessä Pohjois-Suomen, Kaakkois-Suomen ja Etelä-Suomen sotilaslääneille osoitettiin käyttöön 20-30 jalkaväkitykkiä sekä 20-30 raskasta konekivääriä vartioujoukkojen aseistamiseen sotilaslääniä kohden. Muilla sotilaslääneillä vastaavat luvut olivat 10-20 jalkaväkitykkiä ja 10-20 raskasta konekivääriä.²¹⁵

Vuonna 1969 tarkoituksena oli, että jokaista sotilasaluetta kohden olisi perustettu yksi vartioyksikkö alueen vanhemmasta reservistä sotilasalueen päällikölle alistettuna. Vartioyksikön kokoonpano ja varustus olisi määritetty aina kyseisen sotilasalueen yksikölle antaman tehtävän mukaisesti. Lisäksi jokaiselle sotilasalueelle pyrittiin perustamaan yksi reservikomppania, joka olisi toiminut suoraan sotilaspiirin päällikön reservinä. Pääesikunnan antama ohjeluku sotilasläänin vartioyksiköiden miesvahvuudeksi oli 3000 miestä.²¹⁶

Pääesikunnan ohjauksesta huolimatta sotilaslääneissä oli ilmeisesti tarvetta muokata vartioujoukkojen kokoonpanoja. Lounais-Suomen sotilasläänin komentaja käski kesäkuussa 1969 omassa sotilasläänissään, että Pääesikunnalle esitettävien vartiokomppanioiden runko-osat ovat yhtenäisiä koko sotilasläänin alueella, mutta joukkueiden lukumäärä komppanioissa vaihtelee kahden ja viiden välillä. Tämä johtui suunnitelluista suojaamistehtävistä sekä kaappaushyökkäykseen varautumisesta. Näistä johtuen vartiokomppanioiden kokoonpanoja täytyi muuttaa sotilaspiirien esityksistä poikkeaviksi ja niiden tehtävät tuli tarkistaa uudelleen.²¹⁷

Vastaava esitys laadittiin myös Kaakkois-Suomen sotilasläänissä vuonna 1969. Vartioyksikköjä oli määrä jakaa eriävä määrä sotilaspiireittäin alkaen Mikkelin sotilaspiirin kahdesta vartioyksiköstä päättyen Kouvolan sotilaspiirin kuuteen vartioyksikköön. Yksiköt myös erosivat toisistaan niin joukkueiden, kuin joukkueissa olevien ryhmien osalta. Kokonaisvahvuudeksi vartioujoukkoihin esitettiin 2476 miestä, joille oli määrä asettaa ylimääräistä aseistusta 20 konekiväärin sekä 37 jalkaväkitykin verran.²¹⁸

Vartiokomppanioiden perus kokoonpano yhtenäistettiin henkilöstön tarvelaskelmien helpottamiseksi Puolustusvoimien komentajan hyväksynnällä 19.8.1970 samalla päätöksellä, kuin

²¹⁵ Pääesikunnan liikekannallepanotoimiston käskyn liite 15 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1969, T-26842/40, Kansallisarkisto (KA).

²¹⁶ Kaakkois-Suomen Sotilasläänin kirjeen liite 4 n:o 300/järtsto/10 sal/24.6.1969, T-26842/41, Kansallisarkisto (KA).

²¹⁷ Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan operatiivisen toimiston kirje ”vartioujoukot” n:o 101/Optsto/10 sal, T-23920/7, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

²¹⁸ Kaakkois-Suomen sotilasläänin järjestelytoimiston kirjeen liite 7e n:o 300/Järtsto/10 sal/27.6.1969, T-28344/4, Kansallisarkisto (KA).

vahvistettiin muidenkin paikallisjoukkojen kokoonpanot. Samalla päätöksellä poistettiin käytöstä vuoden 1965 vartiopataljoonan sodan ajan kokoonpano, sillä vartioyksiköt olivat pääosin sotilasalueiden esikuntien komennossa. Ryhmien ja joukkueiden määrä yksiköissä jätettiin lopulta sotilaspiirien ratkaistavaksi.²¹⁹ Vartiokomppanioiden ja -joukkueiden ohjeelliset kokoonpanot on kuvattu liitteen viisi kuvassa 20.

Vartioyksiköitä käytettiin taktillisen ohjeen alueellisesta puolustuksesta mukaan välittömästi taisteluun joutuvien sotilaspiirien alueella suojaustehtäviin. Näitä suojaustehtäviä olivat alkuvaiheessa liikekannallepanon onnistumisen kannalta tärkeät kohteet, mukaan lukien kuljetukset sekä muut valtakunnallisesti tai operatiivisesti tärkeät kohteet kuten sillat. Vartioyksiköitä voitiin käyttää myös tukeutumisalueella materiaalin kätkentään sekä alueen valvontaverkoston täydentämiseen ja muissa valmistelutöissä. Vihollisen selustassa vartioyksiköitä olisi käytetty niiden ikärakenteesta ja aseistuksesta johtuen lähinnä tuki- ja huoltotehtävissä. Tällä pyrittiin vapauttamaan taistelukelpoisemmat joukot varsinaisiin taistelutehtäviin.²²⁰

Vartiojoukoille pyrittiin suunnittelemaan puolustuksellisia tehtäviä, sillä niiden aseistus ei soveltunut hyökkäyksellisiin tehtäviin. Kuitenkin aina tilanteen salliessa tuli pyrkiä aktiivisten keinojen hyödyntämiseen. Vartiojoukkojen oli määrä perustaa erillisiä valvonta- tai tähystysasemia vähintään ryhmän voimin ja vartioida suojattavia kohteitaan ainakin parivartioin. Kohteiden suojaaminen valmisteltiin siten, että ne kykenivät hallitsemaan kohteelle lähestyviä teitä tulenkäytöllä linnoitetuista asemista. Mahdollisuuksien mukaan vartiojoukkoja tuettiin sulutein ja niiden käyttöön annettiin tähysmiinoja. Tukeutumisaluetta puolustettaessa ja joukon koulutus tason salliessa vartiojoukot kykenivät väijytystaistelumenetelmien käyttämiseen.²²¹

Vihollisen selustassa taisteltaessa vartiojoukot tukivat muiden joukkojen taistelua joukkueittain tai ryhmittäin alistettuina. Alistetuille joukoille osoitettuja tehtäviä olivat muun muassa haavoittuneiden ja kaatuneiden evakuointi, ampumatarviketäydennykset, sotasaalismateriaalin koostaminen ja evakuoiminen sekä omien joukkojen sivustojen suojaaminen pääasiassa tähystämällä.²²²

²¹⁹ Pääesikunnan järjestelytoimiston esittely Puolustusvoimain komentajalle n:o 91/Järjsto/D-E11sal/19.8.1970, T-26838/31, Kansallisarkisto (KA), s. 1–2.

²²⁰ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), s. 16–17.

²²¹ Sama, s. 36.

²²² Sama, s. 36.

Vaikuttaa siltä, että alkuperäisestä jokseenkin yhdenmukaisesta vartiopataljoonasta luovuttiin 1970-luvun taitteessa ja päätettiin ainoastaan yhdenmukaistaa vartioyksiköiden kokoonpanot ja ilmeisesti sotilaspiirien ja -läänien vastuulle jäi määrittää vartioyksiköiden määrä alueellaan. Eli vartioyksiköiden osalta päädyttiin melko pitkälti saman kaltaiseen ratkaisuun ainakin tois-
taiseksi, kuin mitä oli ennen paikallisjoukkojen laatimista.

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Johtopäätökset esitellään neljässä eri alaluvussa. Kaksi ensimmäistä alalukua käsittelevät vastauksia tutkimuksen tutkimuskysymyksiin. Kolmas alaluku tiivistää tutkijan ajatuksia muotoutuneista paikallisjoukoista. Neljäs alaluku käsittelee tutkimuskritiikkiä sekä jatkotutkimusaiheet.

5.1 Alueellinen puolustus ja paikallisjoukot

Tutkimuksen pääkysymyksenä oli, että miten paikallisjoukot kehitettiin 1960-luvulla. Pohja paikallisjoukkojen kehitykselle tuli alueellisen puolustuksen periaatteista. Tämän takia tutkimukselle asetettiin alatutkimuskysymyksiksi, että miksi paikallisjoukot kehitettiin sekä miten alueellinen puolustus ohjasi paikallisjoukkojen kehitystä?

Alueellista puolustusta kehitettäessä havaittiin tarve luopua pelkän rintamalinjan puolustamisesta ja siirryttiin ajattelemaan valtakunnan puolustusta kokonaisvaltaisesti ja taistelun alueen syvyys lisääntyi. Taistelun alueen syvyyden kasvu sekä tarve puolustaa aikaisempaa enemmän selustan tärkeitä alueita toimivat ajureina paikallisjoukkojen suunnittelulle. Pääesikunta yhteistyössä sotilasläänien kanssa pyrki muodostamaan realistisen materiaalitilanteen perusteella suorituskykyisiä paikallisjoukkoja, jotka vastasivat silloisen sodankuvan asettamiin haasteisiin.

Alueellisen puolustuksen kehittyminen 1950-luvulta aina sen käyttöönottoon vuonna 1966, ohjasi niin Suomen puolustussuunnittelua kuin operatiivis-taktista-ajattelua. Alueellinen puolustus järjestelmänä ei ollut likimainkaan valmis vielä 1960-luvun lopullakaan, mutta se oli muotoutumassa ja kehittymässä. Lisävauhtia käytännön kehitykselle antoi Tšekkoslovakiassa tapahtunut kaappaushyökkäys vuonna 1968.

Paikallisjoukot olivat olennainen osa alueellisen puolustuksen peruseriaatteita. Niiden tarkoituksena oli mahdollistaa välittömän taistelun sekä sissitoiminnan aloittaminen rajoilta alkaen yllätystilanteissa, tärkeiden kohteiden suojaaminen sekä yleisjoukkojen käytön mahdollistaminen. Näillä periaatteilla paikallisjoukkoja aloitettiin kehittämään rinnan alueellisen puolustuksen kanssa. Paikallisjoukkojen periaatteet pysyivät pääpiirteissään samoina koko kehitysprosessin ajan. Paikallisjoukkojen laaja tehtäväkenttä hankaloitti osaltaan paikallisjoukkojen kehittämistä, mutta toisaalta alusta asti selkeästi asetetut tavoitteet paikallisjoukoille pitivät kehityksen oikean suuntaisena.

Paikallisjoukkojen kehitystyö ei kuitenkaan ollut täysin ongelmaton. Arkistoaineiston pohjalta vaikuttaisi siltä, että Pääesikunnasta on ohjattu kehitystyötä ja laadittu aikataulu, jolla paikallisjoukkoja kehitetään. Aikataulussa ei kuitenkaan pysytty, vaan se venyi erilaisista syistä. Tästä esimerkkinä se, että paikallisjoukot vahvistettiin jo 1968 käyttöön otettaviksi, mutta vielä 1970 kokoonpanoja hiottiin, eikä niitä saatu vahvistettua ennen kuin kesällä 1970. On tietenkin luonnollista, että joukot ja kokoonpanot kehittyvät, mutta paikallisjoukkojen osalta merkittävä oli, että niiden vahvistaminen kesti niin kauan.

Paikallisjoukkojen kehitys alkoi käytännössä ajatuksesta, jossa paikallisjoukkoihin olisi kuulunut vartio- ja valvontatehtäviä suorittavat vartiopataljoonat, sekä sissitoimintaan ja vastasissitoimintaan suunnitellut paikallispataljoonat. Paikallisjoukkoihin liitettiin kuitenkin myöhemmin myös muita joukkotyyppisiä, mikä johti siihen, että paikallisjoukkojen kirjo kasvoi melko suureksi.

Paikallisjoukkojen kehittäminen jakautui käytännössä kahdelle tasolle. Pääesikunnan järjestysoasto johti kehitystyötä ja sotilasläänit osallistuivat lausunnoilla ja kannanotoilla. Kuitenkin säilyneen arkistoaineiston pohjalta vaikuttaa siltä, että kehitystyöhön osallistui monia toimijoita, sillä myös pääesikunnan aselajitoimistot ovat antaneet omia lausuntojaan. Sotilasläänien lausunnoissa etenkin tulee ottaa huomioon, että ei ole varmuutta siitä, että kuinka henkilöriippuvaisia sotilasläänien lausunnot ovat olleet.

Paikallisjoukkojen tarpeellisuus osana uudistettua puolustusjärjestelmää selvisi tutkimuksen aikana. Alueellinen puolustus asetti selkeät tavoitteet paikallisjoukoille, joiden pohjalta kyettiin laatimaan tehtävät joukoille ja niiden pohjalta rakentamaan halutun kaltaiset joukkotyypit näitä tehtäviä suorittamaan. Tutkimuksen ulkopuolelle jäi kuitenkin osittain vielä keskustelu siitä, että miten nämä tehtävät oli juonnettu alueellisen puolustuksen periaatteiden pohjalta.

5.2 Paikallisjoukkojen käyttö

Tutkimuksen aikana paikallisjoukkojen varsinaiset kokoonpanot sekä käyttötarkoitukset selvitettiin tutkimuskysymyksillä: Mitä uusia joukkotyyppisiä paikallisjoukkoja varten kehitettiin? Sekä mihin tehtäviin uudet joukkotyypit suunniteltiin?

Varsinaisten paikallisjoukkojen tehtävät olivat olleet olemassa jo ennen alueellisen puolustuksen kehittämistä, mutta laajenevat tehtävät edellyttivät uusien joukkojen muodostamista ja ehkä vielä tärkeämpänä tekijänä olivat kalustokysymykset. Selustankin ollessa uhattuna vaadittiin aikaisempaa suorituskykyisempiä joukkoja erilaisiin tehtäviin niin selustassa, kuin taistelualueella.

Kaikkia paikallisjoukkoja ei luotu tyhjästä, vaan paikallisjoukkoihin siirrettiin jo aikaisemmin olemassa olleita joukkoja, kuten rannikkotykistön ja ilmavalvonnan joukkoja. Kokonaan uusina joukkoina paikallisjoukkoihin perustettiin erillispatterit, erillispioneerikomppaniat sekä erillispataljoonat. Muut paikallisjoukkoihin liitetyt joukot olivat pääpiirteissään saman kaltaisia, kuin niiden edeltäjät. Torjuntapataljoonan voi laskea uudeksi joukoksi, sillä vaikka sen niminen joukko oli ollut jo aikaisemmin olemassa, laajentui niiden käyttö rannikon puolustamisesta myös muihin tehtäviin. Etenkin sisämaassa torjuntapataljoonia otettiin laajemmin käyttöön tärkeiden kohteiden ja maastonkohtien suojaamiseksi. Vartioryksiköitä, niiden kalustoa ja käyttöperiaatteita pyrittiin paikallisjoukkojen myötä yhdenmukaistamaan valtakunnan alueella ja tämän takia ne voitaisiin nähdä uutena joukkona.

Osan paikallisjoukoista kehitystyö oli suoraviivaisempaa, kuin toisten. Erillispatterin ja -pioneerikomppanian vahvistetut versiot olivat lähestulkoon samat, kuin ensimmäiset lausuntokierokselle lähteneet versiot ja niihin ei tullut merkittäviä muutoksia. Torjuntapataljoonakin pysyi pääpiirteissään samankaltaisena. Erillispataljoona koki eniten muutoksia, jotka todennäköisesti johtuivat sen laajasta tehtäväkentästä sekä kalustopuutteista. Erillispataljoonasta ja etenkin paikallispataljoonasta haluttiin alun perin muodostaa joukkoyksikkö, joka olisi kyennyt suorittamaan hyvin monen kaltaisia tehtäviä ja tämä on varmasti hankaloittanut sen kehitystyötä.

Paikallisjoukoille suunniteltu tehtäväkenttä oli laaja ja varsin usein paikallisjoukkojen keskeisimmäksi tehtäväksi mainitaan sissitoiminta. Tämä on mielestäni tarpeeton yleistys, sillä useille paikallisjoukoille mainitaan tehtäväksi sissitoimintaan valmistautuminen, mutta vaikuttaisi siltä, että ainoastaan erillispataljoona oli varsinaisesti suunniteltu siihen. Oikeampi toteamus alueellisen puolustuksen tiimoilta voisi olla, että sissitoiminta kuului pääsääntöisesti paikallisjoukoille ja niistä erityisesti erillispataljoonille. Toki yleisjoukkoissakin oli varsinaisia sissipataljoonia.

Paikallisjoukoista saatiin lopulta vuonna 1970 aikaiseksi vahvistetut kokoonpanot, mutta silti tutkimuksen perusteella tutkijalle jäi kuva, että sotilasläänit eivät varsinkaan aluksi kyenneet tai halunneet toimeenpanna paikallisjoukkoja, kuten ne oli suunniteltu. Kokoonpanoja muokattiin sotilaslääneittäin, mikä ei tietenkään ollut huono asia ja näin jälkikäteen tarkasteltuna ehkä se olisi voinut olla hyväkin lähtökohta paikallisjoukoille, että ne olisivat paitsi lukumäärällisesti, mutta myös kalustoltaan ja kokoonpanoltaan olleet vielä enemmän muokattavissa tarpeen mukaan. Alueellisista eroista johtuvaa ohjeistusta esimerkiksi kokoonpanoista tai käyttöperiaatteista ei arkistoista löytynyt, mikä oli melko yllättävää, sillä sen olisi voinut kuvitella olevan tärkeä osa paikallisjoukkojen käyttöä ja suunnittelua varten.

Kalusto-, henkilöstö- tai muut resurssipuutteet saattoivat vaikuttaa siihen, että ainakaan 1970-luvun alkaessa organisaatioita ei saatu vielä täysimääräisesti käyttöön ja sotilaslääneille jäi melko suuri toiminnanvapaus tehdä muutoksia omiin sodan ajan kokoonpanoihinsa. Osaltaan tämä oli myös tarkoitus paikallisjoukkoja suunniteltaessa. Tarkoituksena oli mahdollistaa sotilaslääneille paikallisjoukkojen muodostaminen palvelemaan mahdollisimman hyvin annettuja tehtäviä.

Paikallisjoukkojen uudet joukkotyypit saatiin selvitettyä tutkimuksen aikana hyvin. Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa selvitti vastauksen kysymykseen, että mihin tehtäviin paikallisjoukot suunniteltiin. Erillispioneerikomppaniasta ja erillispatterista käyty keskustelu ja kehitystyön selvittäminen jäi tutkimuksessa ohueksi. Tämä johtui osaltaan siitä, että jo tutkimuksen varhaisessa vaiheessa kävi ilmi, että kyseisiin kokoonpanoihin ei tullut suorituskykyjen kannalta merkittäviä muutoksia.

5.3 Paikallisjoukkojen suorituskyky

Tutkimuksen aikana heräsi kysymys, että olivatko paikallisjoukot oikeasti realistisia joukkoja? Useista aikalaiskirjoituksista jää sellainen kuva, että kalustotilanne 1960-luvulla on ollut likimain katastrofaalinen, mutta parantumaan päin Paikallisjoukoille asetetut tavoitteet olivat korkealla. Etenkin peilaten niille osoitettuun kalustoon sekä henkilöstöön. Esimerkiksi paikallisjoukkojen panssarintorjuntakyky oli kuitenkin melko vaatimatonta, eikä epäsuoran tulen suorituskykyäkään ollut hirveän paljon. Vaikka paikallisjoukot oli tarkoitettu toimimaan määräalueella, arkistoaineiston pohjalta saa kuvan, että niiden kuljetuskyvystä ei käyty keskustelua. Suh-taudun epäileväisesti, etteikö 1970-luvun taitteenkaan taistelulentällä olisi tarvittu kalustoa kuljettamaan miehiä ja varustusta. Toki Puolustusvoimien siirtyminen hevosista traktoreihin oli parhaillaan käynnissä 1970-luvun alussa.

Paikallisjoukkojen tarkoituksena oli sitoa ja kuluttaa vihollisen joukkoja, jotta mahdollistettaisiin yleisjoukkojen ratkaisevat operatiiviset hyökkäykset. Paikallisjoukot olivat varmasti aikaisempaa parempi ratkaisu syvenevän taistelukentän asettamiin haasteisiin, kaikista haasteistansa huolimatta. Lisäksi paikallisjoukoissa nähtiin varmasti pitkän aikavälin kehittämisen potentiaalia, jota niissä olikin.

Paikallisjoukkojen huoltoa käsiteltiin loppujen lopuksi melko vähän missään suunnitelmissa. Pääasiassa mainittiin, että paikallisjoukot tukeutuvat paikalliseen infrastruktuuriin. Todennäköisesti tarkempi suunnittelu jäi sotilaslääniin ja -piirien tehtäväksi. Tämä olisi varmasti edellyttänyt onnistuakseen melko paljon suunnittelua ja valmisteluja.

5.4 Tutkimuskritiikki sekä jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen luotettavuutta heikentää vähäinen 1960-luvulta säästynyt paikallisjoukkoja koskeva alkuperäisaineisto. Monissa asiakirjoissa viitattiin käskyyn tai kirjeeseen, joka selvisi myöhemmin olevan poltettu. Näiden poltettujen asiakirjojen mukana on menetetty runsaasti paikallisjoukkoja koskevia lausuntoja ja muita tietoja. Kuitenkin säilyneestä alkuperäisaineistosta oli mahdollista rakentaa varsin hyvä kuva paikallisjoukkojen kehittymisestä. Toisaalta kehitystyöstä jäi kuva, että se oli sekavaa, mutta tämä kuva voi osaltaan johtua nimenomaan puutteellisesta arkistoaineistosta.

Toinen tekijä, joka täytyy ottaa huomioon tuloksia tulkittaessa, on se, että Puolustusvoimissa laaditut lausunnot saattavat olla hyvinkin henkilöityneitä ja subjektiivisia näkemyksiä. Vaikka jokin asiakirja edustaakin esimerkiksi sotilaslääniin näkemystä, saattaa se todellisuudessa edustaa jonkin yksittäisen henkilön näkemystä, oli se sitten asiakirjan laatijan tai allekirjoittajan näkemys. Osittaisesta arkistoaineiston puutteellisuudesta johtuen näitä subjektiivisia näkemyksiä oli tutkimuksen aikana mahdotonta punnita.

Jatkotutkimusaiheeksi tutkimuksen aikana nousi, että mitä paikallisjoukkojen kehitystyöstä opittiin ja miten sitä voitaisiin hyödyntää 2020-luvulla, kun paikallisjoukkoja ja paikallispuolustusta kehitetään jälleen voimallisesti. Venäjän vallattua Krimin niemimaan 2014 Suomessa käynnistettiin toimenpiteet 2000-luvun kaappaushyökkäyksen torjumiseksi. Yhtenä toimenpiteenä Maavoimat perustivat paikallisjoukot uudelleen vuonna 2015 alueellisten ja operatiivisten joukkojen lisäksi. Maavoimien tiedotteen mukaan paikallisjoukot olivat tärkeitä, sillä ne vapauttavat muiden joukkojen resursseja muun muassa alueellisista valvonta- ja

suojaustehtävistä taistelutehtäviin²²³. YLEn uutisoinnissa puolestaan luonnehdittiin, että paikallisjoukot oli tarkoitus koostaa pääosin 30 – 50 vuotiaista reserviläisistä, jotka tuntevat oman toiminta-alueensa hyvin²²⁴. Paikallisjoukkojen muodostamisessa uudelleen noudatettiin siis tismalleen samoja periaatteita, kuin lähes 50 vuotta aiemmin.

Kehityskaaressa 2010-luvulla on hyvin paljon yhtäläisyyksiä 1960-luvun vastaavaan. Vuonna 2022 Venäjän aloittaman laajamittaisen hyökkäyksen alku Ukrainassa on osoittanut, että 1960-luvun kaltaisten torjunta-, erillispataljoonien sekä vartiopataljoonien tarve ei ole poistunut nykyaikaiseltakaan taistelukentältä.

²²³ Porin prikaati: *Paikallispataljoonan väki tuntee tiet ja tehtävät* 29.8.2017 [<https://maavoimat.fi/-/paikallispataljoonan-vaki-tuntee-tiet-ja-tehtavat>], luettu 16.3.2023

²²⁴ Partio, Elina, Ruokoski, Vilma: *Suomen maanpuolustus uudistuu – Maavoimat perustaa paikallisjoukot* 29.4.2014 [<https://yle.fi/a/3-7210886>], luettu 16.3.2023.

LÄHTEET

1. JULKAISEMATTOMAT LÄHTEET

1.1 Puolustusvoimien asiakirjat

Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan operatiivinen toimisto

Kirjeistö 1969, T-28345/5.

Kaakkois-Suomen sotilasläänin esikunnan järjestelytoimisto

Kirjeistö 1966-1968, T-28344/3.

Kirjeistö 1969-1972, T-28344/4.

Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan operatiivinen toimisto

Pöytäkirjat 1966-1973, T-23920/2.

Kirjeistö 1966-1967, T-23920/5.

Kirjeistö 1968, T-23920/6.

Kirjeistö 1969, T-23920/7.

Lounais-Suomen sotilasläänin esikunnan järjestelytoimisto

Kirjeistö 1967, T-23922/3.

Pääesikunnan jalkaväkitoimisto

Kirjeistö 1969 T-25094/18.

Pääesikunnan Järjestelytoimisto

Kirjeistö 1961, T-26838/25.

Kirjeistö 1962, T-26838/26.

Kirjeistö 1963, T-26838/27.

Kirjeistö 1964, T-26838/28.

Kirjeistö 1968-1969, T-26838/30.

Kirjeistö 1970, T-26838/31.

Sa-määrävahvuudet G 1970-1973, T-26838/40.

Pääesikunnan operatiivinen osasto

Kirjeistö 1962, T-26965/43.

Kirjeistö 1963, T-26965/46.

Kirjeistö 1967, T-28022/16.

Kirjeistö 1968, T-26965/54.

Kirjeistö 1968-1969, T-28022/17.

Luonnosasiakirjat 1956-1973, T-26965/67.

Muistioita 1951-1970, T-26965/68.

Konseptit ja taltiot 1969-1972, T-26965/7.

Pääesikunnan liikekannallepanotoimisto

Kirjeistö 1967, T-26842/38.

Kirjeistö 1968, T-26842/40.

Kirjeistö 1969, T-26842/41.

Kirjeistö 1970, T-26842/43.

Valmisteluasiakirjoja 1966-1968, T-26842/53.

Valmisteluasiakirjoja 1969-1973, T-26842/54.

1.2 Opinnäytteet

Sotakorkeakoulun diplomityökokoelma, kapteeni Raimo Koppisen tutkielma *Paikallisjoukot. tarve, laatu ja käyttöperiaatteet*, 1969, SKK-1:991.

1.3 Ohjesäännöt

Kenttäohjesääntö I osa (K.O I) – Yhtymän taistelu. Pääesikunta, Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkelä 1963.

Kenttäohjesääntö Yleinen osa, luonnos (KO yl), 1969.

Kenttäohjesääntö, yleinen osa (KO yl), Länsi-Savon Kirjapaino, Mikkeli 1973.

Ohje perusyhitymän taistelua varten. Valtion painatuskeskus, Helsinki, 1977. s. I:2-I:3.

Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa, 1971.

2. JULKAISTUT LÄHTEET

2.1 Tutkimukset ja opinnäytteet

Palokangas, Marko: *Räjätävää tyhjyyttä – Sissitoiminta suomalaisessa sotataidossa. Maanpuolustuskorkeakoulu, sotahistorian laitoksen julkaisusarja 1: N:o 17. Kustannusosakeyhtiö Suomen Mies Vaasa 2014.*

Visuri, Pekka: *Totaalisesta sodasta kriisinhallintaan – Puolustusperiaatteiden kehitys Läntisessä Keski-Euroopassa ja Suomessa vuosina 1945-1985, Suomen Sotatieteellisen Seuran julkaisuja n:o 16, Kustannusosa-kyhtiö Otava, Helsinki 1989.*

2.2 Kirjallisuus

Huttunen, Mika: *Ajatuksia operaatiotaidon ja taktiikan laadullisesta tutkimuksesta. Maanpuolustuskorkeakoulu, Taktiikan laitoksen julkaisusarja 2, taktiikan asiatietoa n:o 1/2008. Toim. Metteri, Jussi. Edita Prima Oy, Helsinki, 2008.*

Lappalainen, Jussi: *Haluatko historiankirjoittajaksi? Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä 2002.*

Puolustusvoimat 100-vuotta. Mikko Karjalainen (toim.), Edita Keuruu 2018.

Suomen puolustusvoimat 1944-1974 Puolustusvoimien rauhan ajan historia osa 2. Syrjö, Veli-Matti, Mikko Karjalainen, Eero Elfvingren (toim.) WS Bookwell Oy, 2006.

Tuomi, Jouni, Anneli Sarajärvi: *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Hansaprint Oy, Vantaa, 2013.*

Tynkkynen, Vesa: *Hyökkäyksestä puolustukseen taktiikan kehittymisen ensimmäiset vuosikymmenet Suomessa. Maanpuolustuskorkeakoulu, julkaisusarja 1/1996. Nettopaino Oy, Joutsa 1996.*

2.3 Artikkelit

Ojanen, Arto: Paikallispuolustus syynissä 14.3.2023, *Suomen sotilas* [<https://suomensotilas.fi/2023/03/14/paikallispuolustus-syynissa/?cookie-state-change=1678974320676>], luettu 16.3.2023.

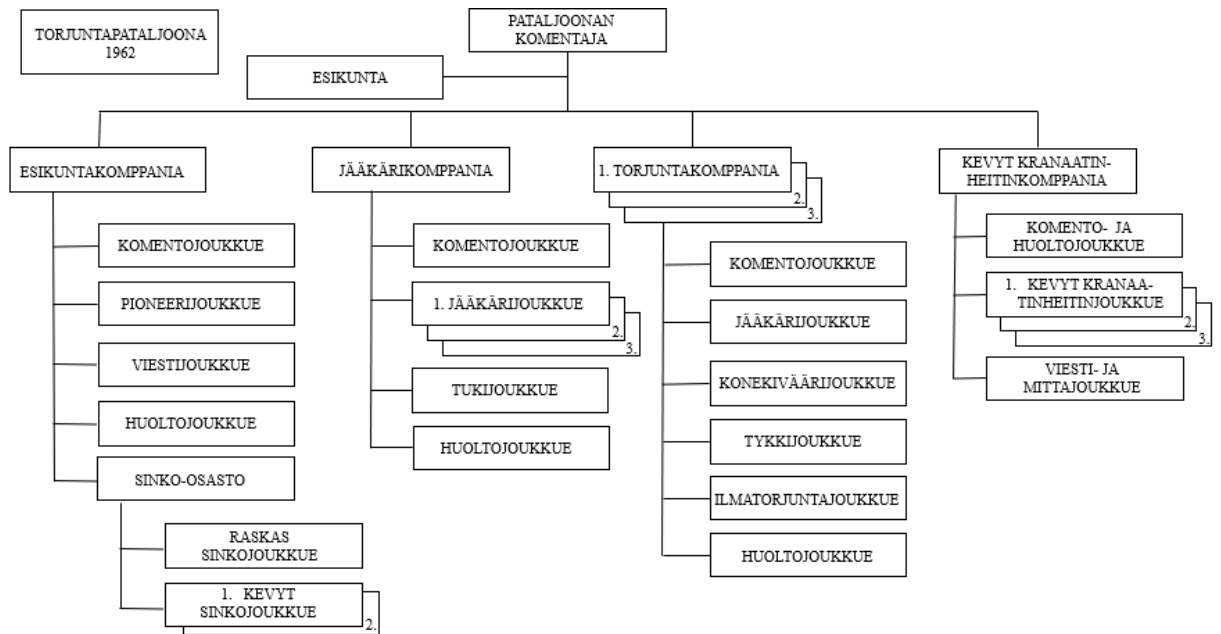
Partio, Elina, Ruokoski, Vilma: *Suomen maanpuolustus uudistuu – Maavoimat perustaa paikallisjoukot* 29.4.2014 [<https://yle.fi/a/3-7210886>], luettu 16.3.2014.

Porin prikaati: *Paikallispataljoonan väki tuntee tiet ja tehtävät* 29.8.2017 [<https://maavoimat.fi/-/paikallispataljoonan-vaki-tuntee-tiet-ja-tehtavat>], luettu 16.3.2023 .

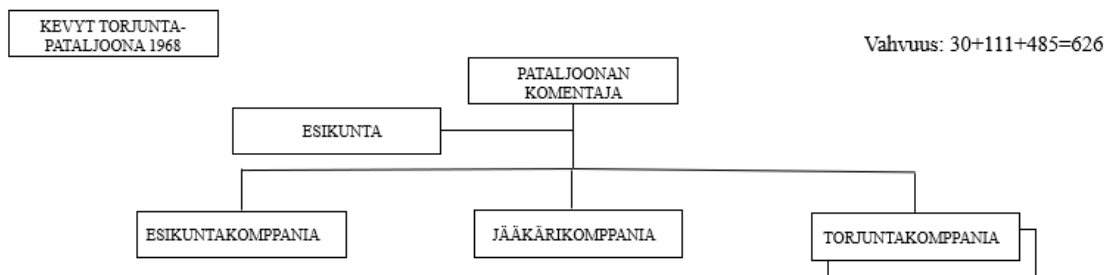
2.4 Muut julkaistut lähteet

Valtioneuvosto: *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. Valtioneuvoston julkaisuja 2021:78. Valtioneuvosto, Helsinki 2021.

Torjuntapataljoonien kehityskulku

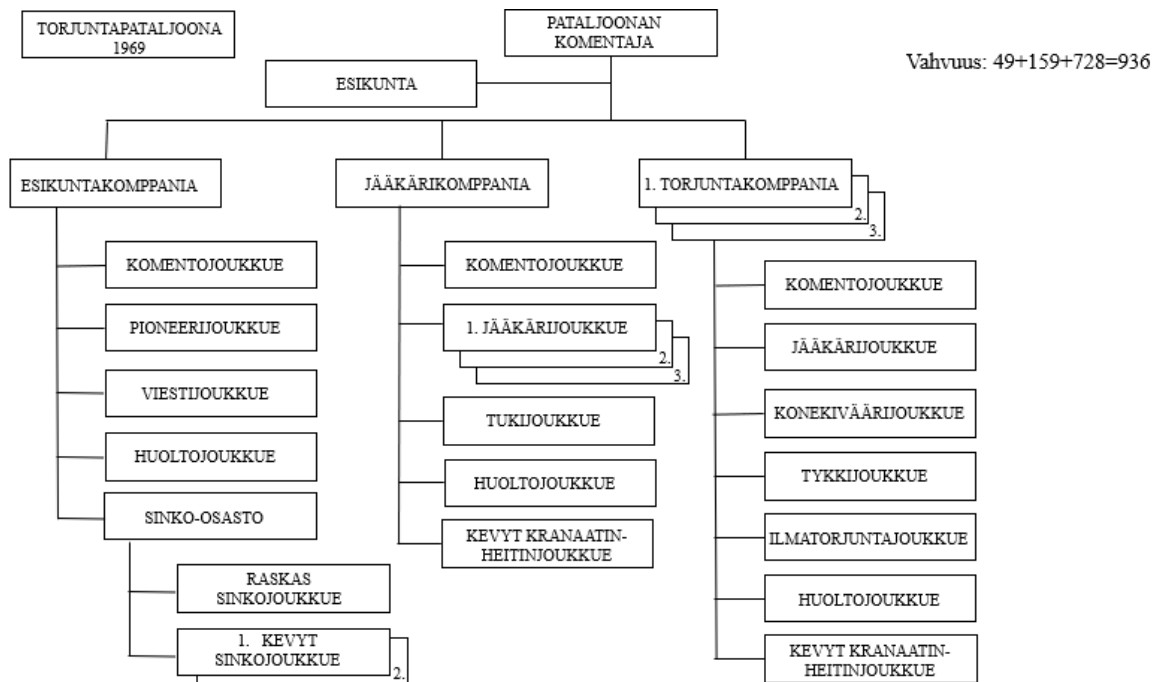
Kuva 2: Rannikkopataljoonasta muutetun torjuntapataljoonan kokoonpano kaavio vuodelta 1962.²²⁵

Kuva 3: Kevyt torjuntapataljoona vuodelta 1968.²²⁶

²²⁵ Pääesikunnan operatiivisen osaston määrävahvuuskirja 1962 T-26965/58, Kansallisarkisto (KA).

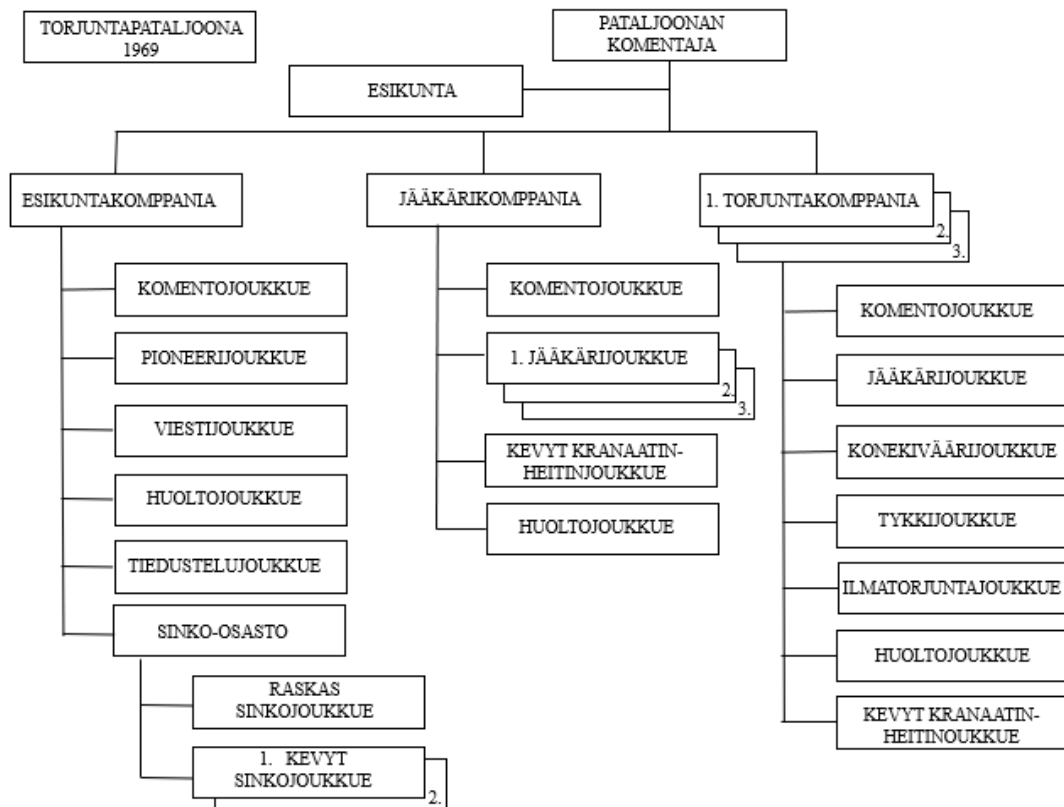
²²⁶ Pääesikunnan operatiivinen osasto, Liikekannallepanotoimiston kirjeen liite 12 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26965/54, Kansallisarkisto (KA).

Kuva 4: Pääesikunnan jalkaväkitoimiston esitys torjuntapataljoonan kokoonpanoksi 1969.²²⁷

Vuonna 1969 pääesikunnan jalkaväkitoimiston esityksessä kranaatinheitinkomppanian joukkueet on alistettu suoraan yksiköille.

²²⁷ Pääesikunnan jalkaväkitoimiston esitys torjuntapataljoonan kokoonpanoksi 29.9.1969 n:o 96/Jvtsto/10sal/29.9.1969, T-26094/18, Kansallisarkisto (KA).

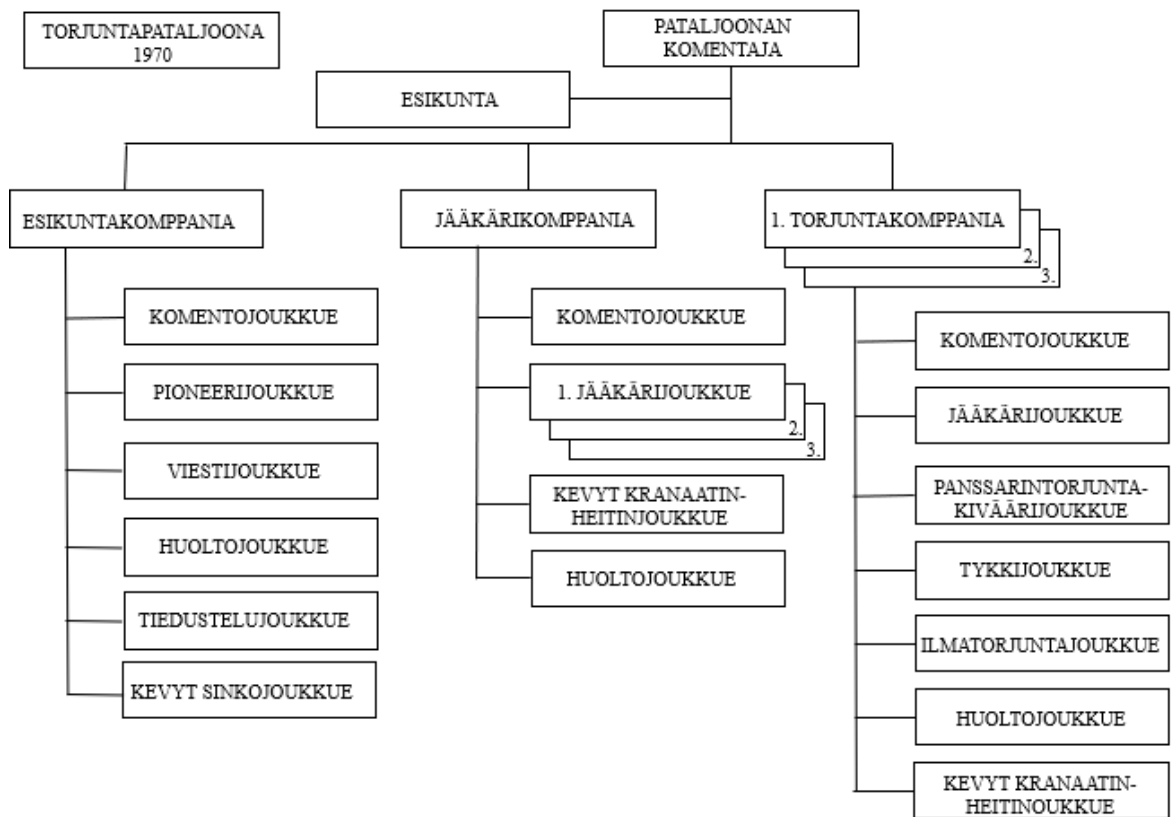

Kuva 5: Pääesikunnan järjestelytoimiston esitys torjuntapataljoonan kokoonpanoksi loppuvuodesta 1969.²²⁸

Tässä esityksessä jääkärikomppaniasta on poistettu tukijoukkue, ilmeisesti johtuen materiaali-
puutteista.²²⁹

²²⁸ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje 84/Järjtsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

²²⁹ Sama.

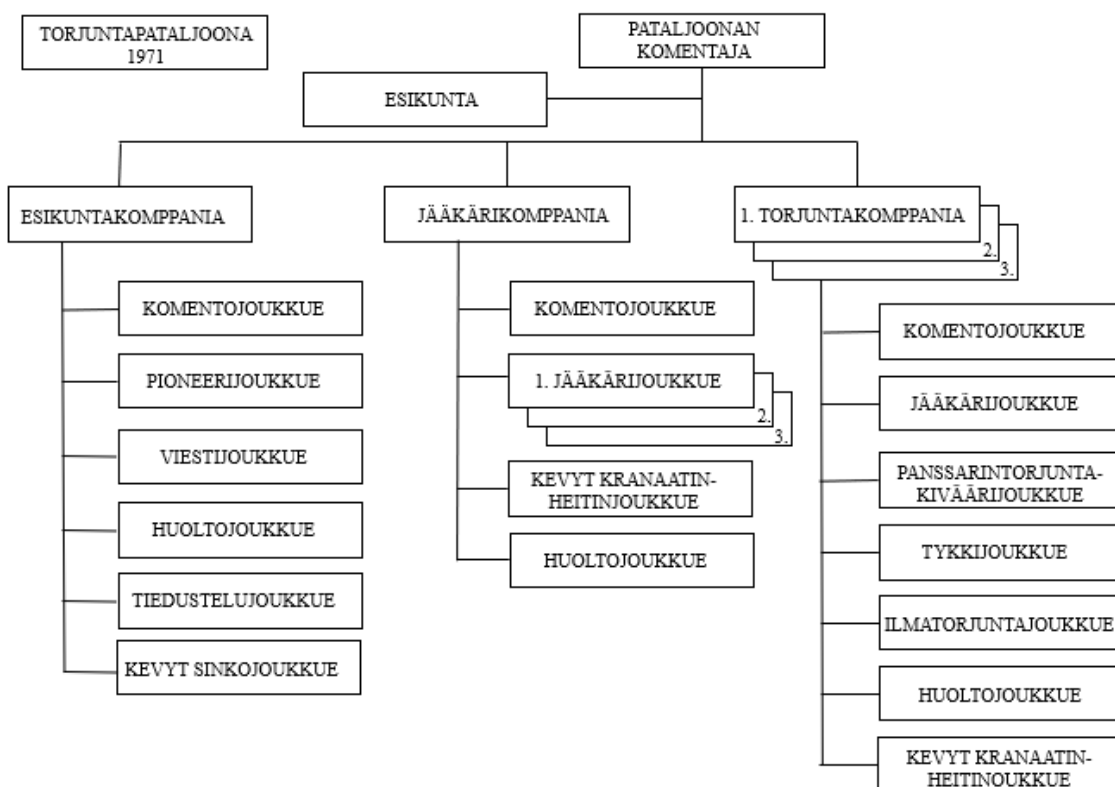

Kuva 6: Jalkaväkitoimiston laatima esitys torjuntapataljoonan kokoonpanoksi vuodelta 1970.²³⁰

Esikuntakomppanian sinko-osasto on muutettu pelkästään yhdeksi kevyeksi sinkojoukkueeksi, ilmeisesti kalustopuutteiden johdosta. Torjuntakomppanioiden konekiväärijoukkue korjattu panssarintorjuntakiväärijoukkueella, mikä on mielenkiintoista, sillä raskaita konekiväärejä oli ilmeisesti vielä jakovahvuudessa paljon ja niiden olisi voinut kuvitella olevan vähintään yhtä käyttökelpoisia, kuin vanhentuneet panssarintorjuntakiväärit.²³¹

²³⁰ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirje 28/Järjst/10 b 2 sal/4.3.1970, T-26838/40, Kansallisarkisto (KA).

²³¹ Sama.

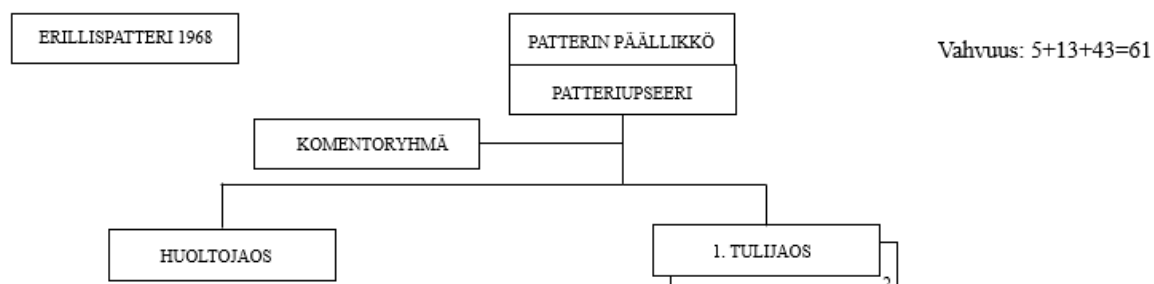

Kuva 7: Taktillisen ohjeen 1971 mukainen torjuntapataljoona.²³²

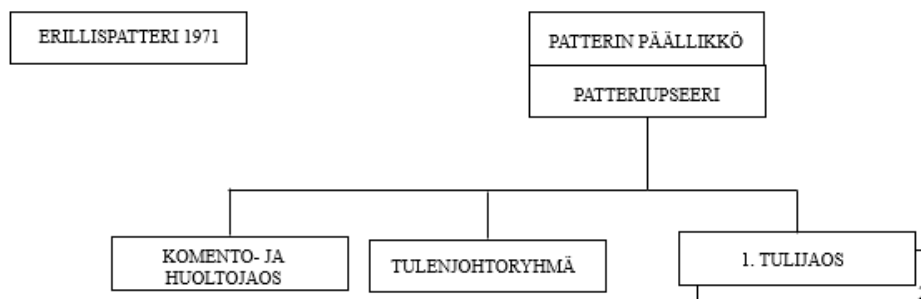
Taktillisessa ohjeessa alueellisesta puolustuksesta julkaistussa torjuntapataljoonan kokoonpanossa ei ollut muutoksia vuoden 1970 esitykseen.

²³² Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa (1971)

Erillispatterin kehityskulku

Kuva 8: Erillispatterin kokoonpano 1968.²³³

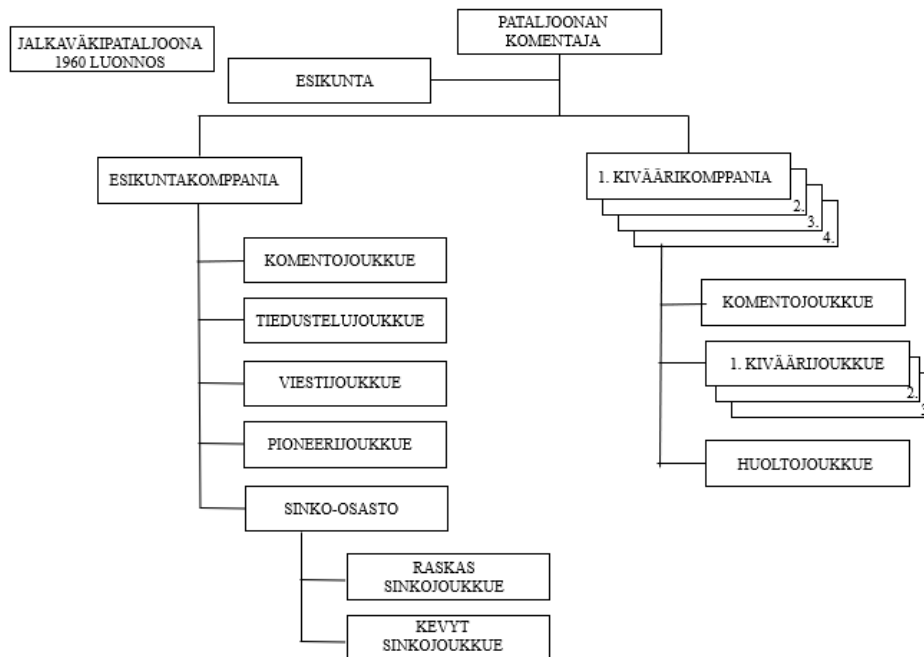
Kuva 9: Erillispatterin kokoonpano 1971.²³⁴

Huoltojaos muutettu komento- ja huoltojaokseksi ja todennäköisesti komentoryhmä on siirretty osaksi sitä. Tulenjohtoryhmä lisätty erikseen patterin osaksi.

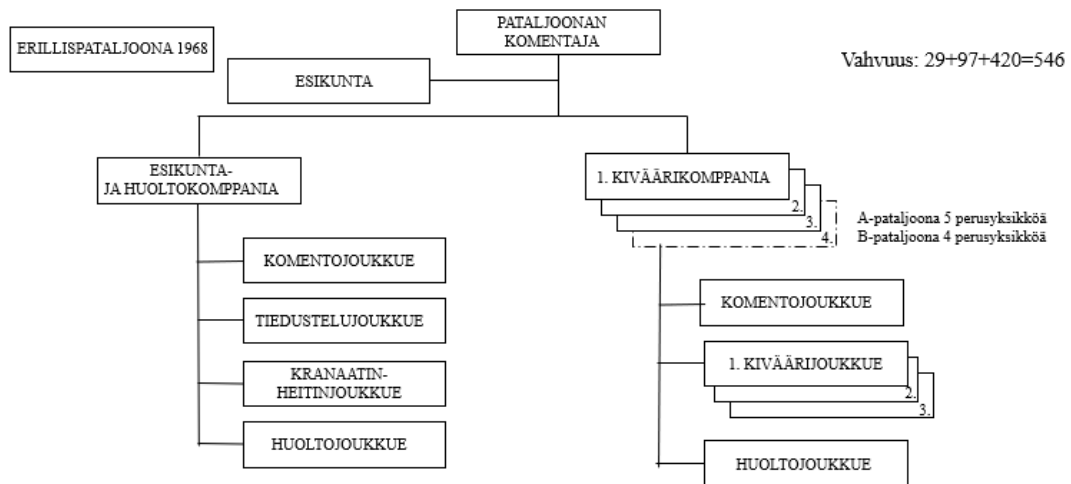
²³³ Pääesikunnan operatiivinen osasto, Liikekannallepanotoimiston kirjeen liite 10 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26965/54, Kansallisarkisto (KA).

²³⁴ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), Liite 1 s. 4.

Erillispataljoonan kehityskulku

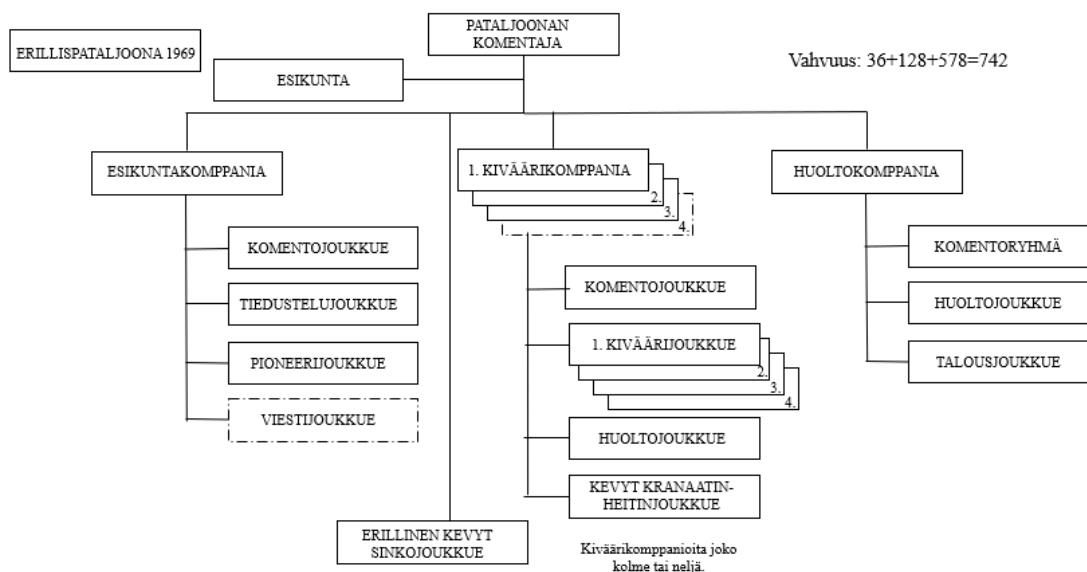
Kuva 10: Jalkaväkipataljoonan luonnos vuodelta 1960, jota on ilmeisesti käytetty myös ensimmäisten erillispataljoonien pohjana.²³⁵

Kuva 11: Erillispataljoona vuodelta 1968. Suurimmat erot jalkaväkipataljoonaan ovat esikunta- ja huoltokomppanian välisiä.²³⁶

²³⁵ Pääesikunnan järjestelyosasto, 3. Divisioonan esitys jalkaväkipataljoonan luonnokseksi n:o 3/Koultsto/8 sal/7.1.1960, T-26838/24, Kansallisarkisto (KA).

²³⁶ Pääesikunnan operatiivinen osasto, Liikekannallepanotoimiston kirjeen liite 9 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26965/54, Kansallisarkisto (KA).

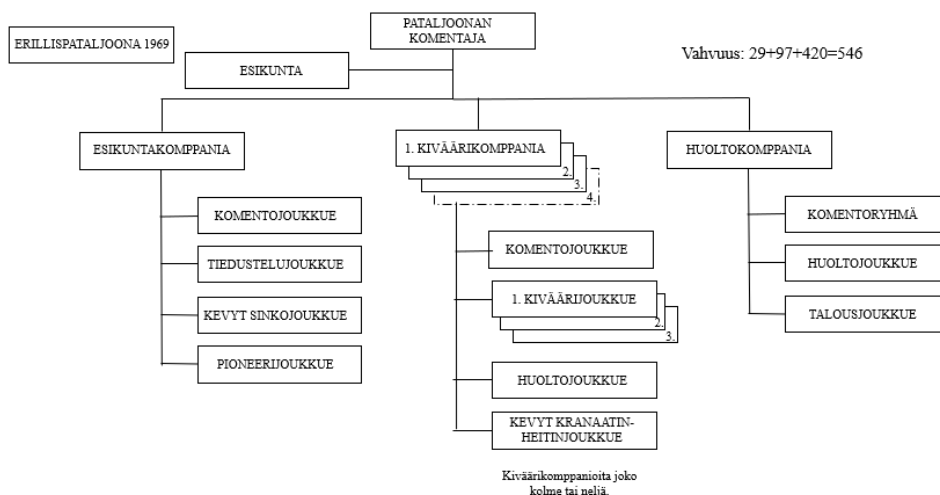

Kuva 12: Erillispataljoona vuodelta 1969²³⁷.

Versio on laadittu sotilasläänien lausuntojen pohjalta. Siihen on lisätty esikuntakomppaniaan pioneerijoukkue ja ilmeisesti sotilasläänistä riippuen viestijoukkue. Kiväärikomppanioille on annettu omat kevyet kranaatinheitinjoukkueet sekä lisäksi pataljoonalle on annettu erillinen kevyt sinkojoukkue. Huoltokomppania on erotettu omaksi yksikökseen, jolla mahdollistettiin paremmat sissitoimintaedellytykset.²³⁸

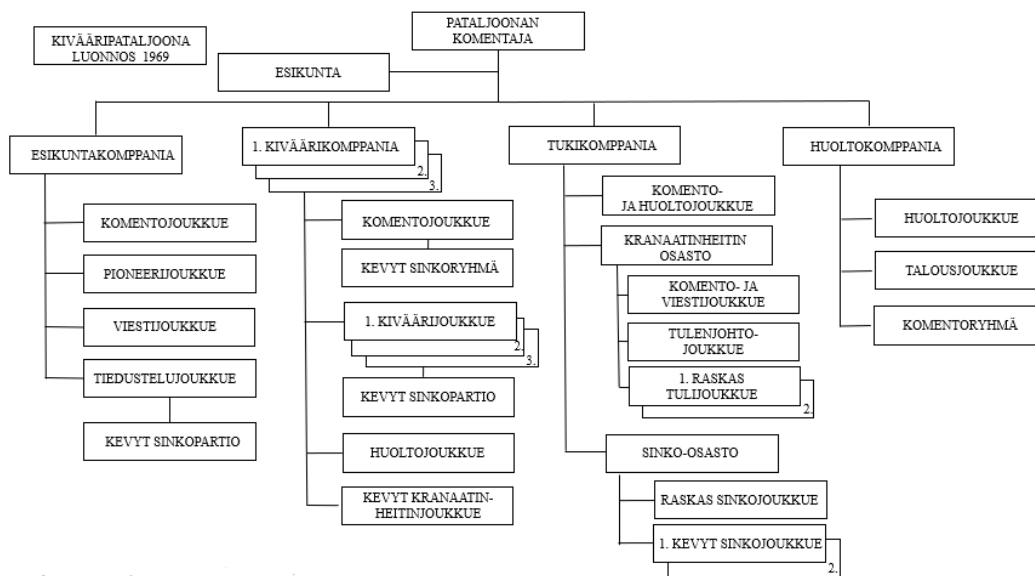
²³⁷ Pääesikunnan järjestelytoimiston muistio 4 ”Jalkaväen eri pataljoonatyypit ja niiden yhdenmukaistaminen”. 30.10.1969, T-26842/54, Kansallisarkisto (KA).

²³⁸ Sama.

Kuva 13: Erillispataljoonan kokoonpano loppuvuodesta 1969. ²³⁹

Kevyt sinkojoukkue on siirretty esikuntakomppaniaan ja viestijoukkue on poistettu.

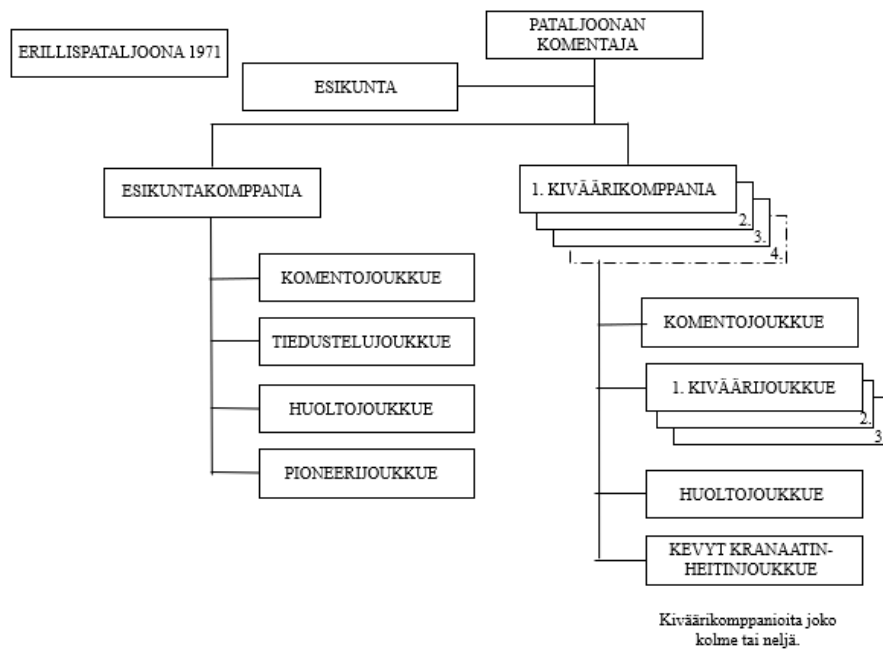
Kuva 14: Kivääripataljoonan kokoonpano luonnos 1969. ²⁴⁰

Selkein ero on tukikomppanian puute erillispataljoonasta, joka poistettiin materiaalipuutteiden vuoksi. Samasta syystä erillispataljoonan kiväärikomppanioilta puuttuu myös panssarintorjuntaryhmät ja -partiot. ²⁴¹

²³⁹ Pääesikunnan järjestelytoimiston kirjeen numeroimaton liite n:o 84/Järtsto/10 b sal/12.12.1969, T-26838/30, Kansallisarkisto (KA).

²⁴⁰ Pääesikunnan jalkaväkitoimiston, kokoonpanoluonnos 1.10.1969, T-26094/18, Kansallisarkisto (KA).

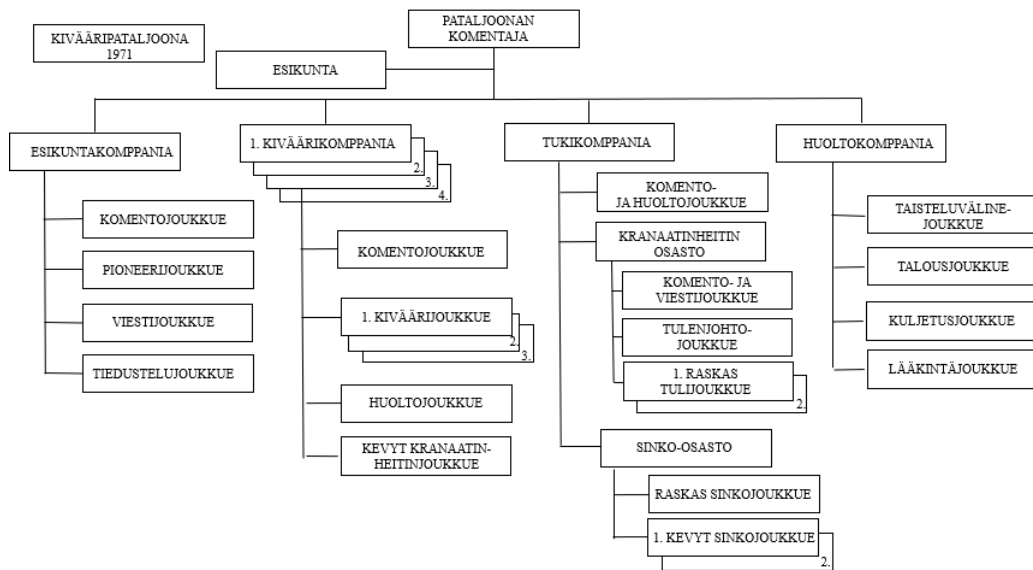
²⁴¹ Pääesikunnan operatiivisen osaston muistio ”Muistio paikallispataljoonan kokoonpanosta” n:o R 42/Optsto/10 sal, 5.12.1969, T-26965/67, Kansallisarkisto (KA).

Kuva 15: Erillispataljoona taktillisen ohjeen alueellisesta puolustuksesta mukaisesti.²⁴²

Puolustusvoimien komentajan vahvistama erillispataljoona vuodelta 1971. Huoltokomppania on loppujen lopuksi kuitenkin poistettu kokoonpanosta. Muuten kokoonpano on yhteneväinen edelliseen versioon

²⁴² Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa (1971), Liite 1 s. 2.

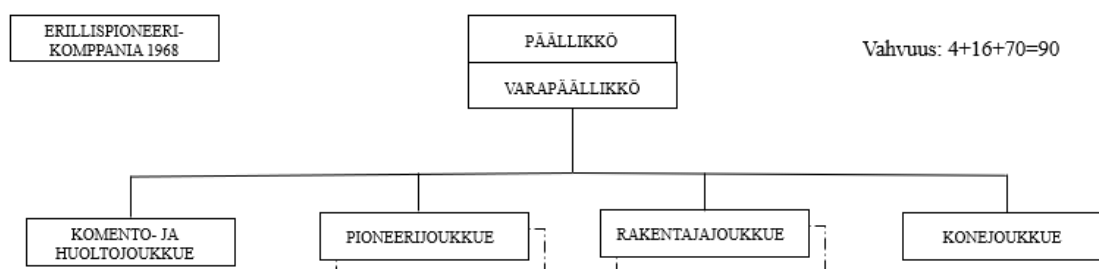

Kuva 16: Kivääripataljoonan kokoonpano vuodelta 1971.²⁴³

Kokoonpanot ovat esikunta- ja kiväärikomppanioiden osalta yhteneväiset. Tukikomppanian ja huoltokomppanian suorituskyvyt puuttuvat erillispataljoonasta. Tämä liittyyne pääosin kalustopuutteisiin. Kivääripataljoonan huoltokomppaniassa on aikaisempaa enemmän suorituskykyä ja se muistuttaa päällisin puolin nykyaikaista taisteluosaston huoltokomppaniaa.

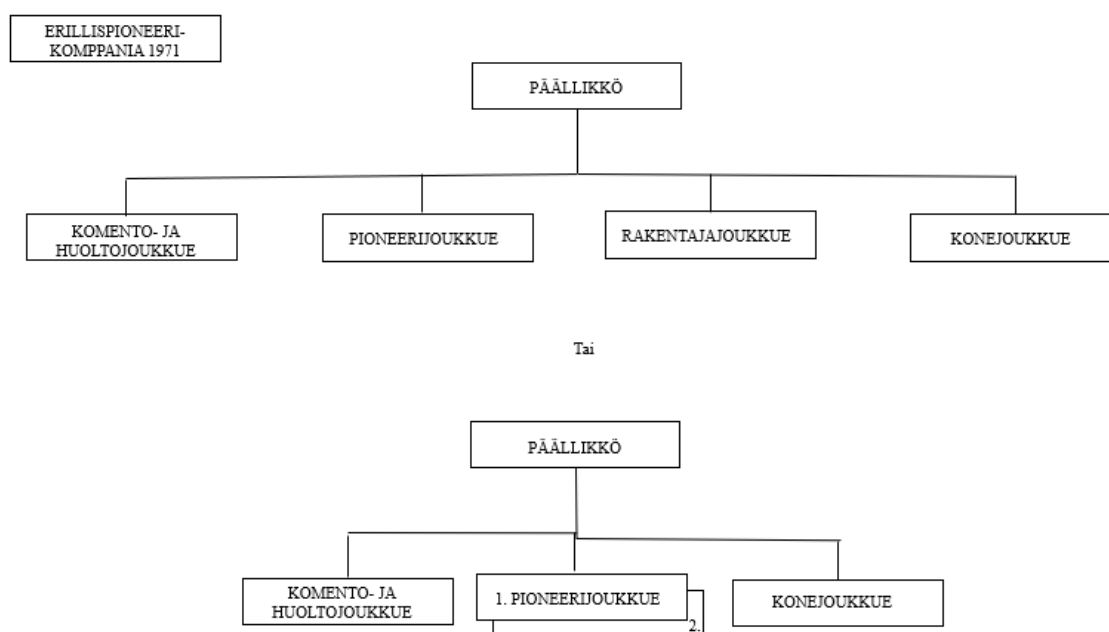
²⁴³ Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa (1971), Liite 1 s. 1.

Erillispioneerikomppanian kehityskulku

Kuva 17: Erillispioneerikomppanian luonnos vuodelta 1968.²⁴⁴

Erillispioneerikompaniasta laaditut ensimmäiset kokoonpanot olivat melko epäselviä, sillä niihin saatettiin liittää tilanteesta ja resursseista riippuen lisää joukkueita. Vuoden 1971 ohjeen mukainen kokoonpano on selkeämpi ja ilmeisesti sotilasläänistä riippuen saatiin lisätä rakentajajoukkue tai pioneerijoukkue kokoonpanoon.

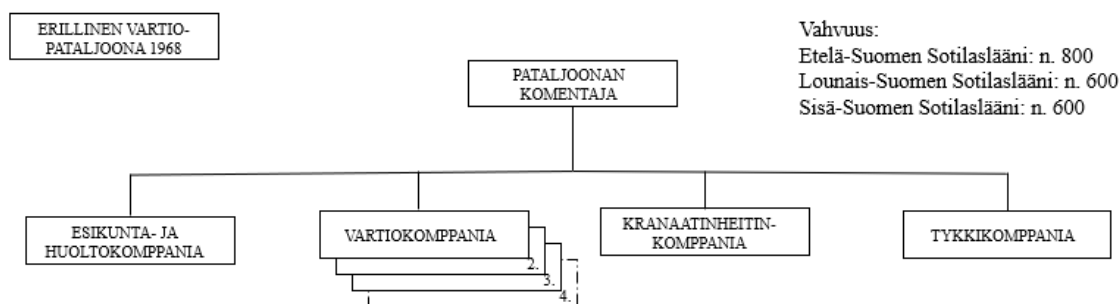

Kuva 18: Erillispioneerikomppanian taktillisen ohjeen alueellisessa puolustuksessa mukaisesti.²⁴⁵

²⁴⁴ Liikekannallepanotoimiston kirjeen liite 11 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26965/54, Kansallisarkisto (KA).

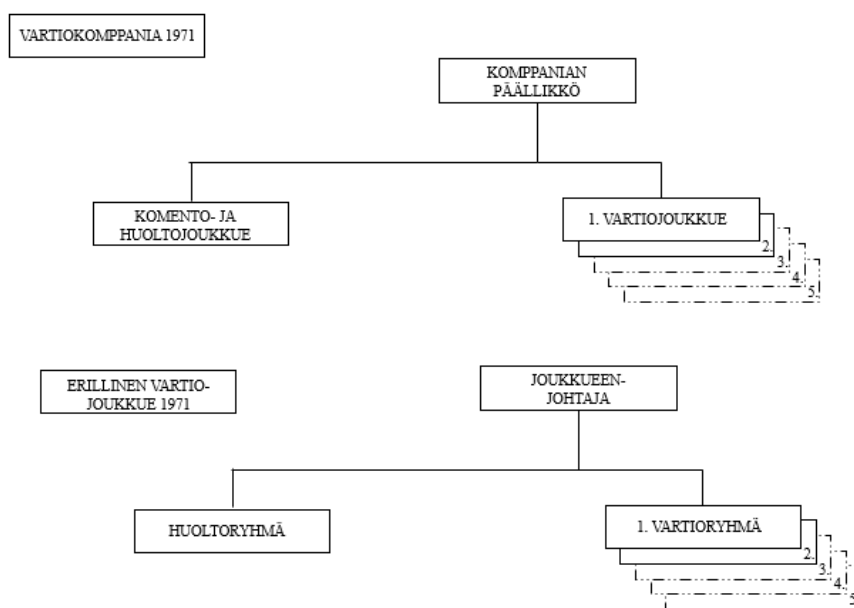
²⁴⁵ *Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa* (1971), Liite 1 s. 4.

Vartioujoukkojen kehityskulku

Kuva 19: Erillisen vartiopataljoonan kokoonpanoluonnos vuodelta 1968.²⁴⁶

Ainakin kolmeen sotilaslääniin kaavailtiin lähestulkoon yhdenmukaista erillistä vartiopataljoonaa vuonna 1968.

Kuva 20: Vartioujoukot taktillisen ohjeen alueellisessa puolustuksessa mukaisesti.²⁴⁷

Vuonna 1971 taktillisen ohjeen alueellisesta puolustuksesta myötä vartioujoukoiksi mainitaan enää vartiokomppaniat sekä erilliset vartioujoukkueet. Vartioujoukkueet sisälsivät kahdesta viiteen joukkuetta ja joukkue sisälsi kahdesta viiteen ryhmää.²⁴⁸

²⁴⁶ Pääesikunnan operatiivinen osasto, Liikekannallepanotoimiston kirjeen liite 14 n:o 650/Lkptsto/10 sal/4.11.1968, T-26965/54, Kansallisarkisto (KA).

²⁴⁷ Taktillinen ohje alueellisessa puolustuksessa 1971, Liite 1, s. 2

²⁴⁸ Sama, Liite 1, s. 2